

Рудолф Щайнер

Световната история в антропософска светлина и като основа за познанието на човешкия дух

GA 233

Девет лекции в Дорнах, 24 декември 1923-1 януари 1924 г.

ЛЕКЦИЯ ПЪРВА

Дорнах, 24 декември 1923 г.

В тези вечерни часове на нашите Рождественски събрания ми се иска да ви представя такъв обзор на земната еволюция на човечеството, който да ви помогне по-проникновено и интензивно да осъзнаете природата и битието на съвременния човек. Защото именно в настоящия момент от историята, когато вече наблюдаваме подготвянето на събития от извънредна важност за цялата човешка цивилизация, всеки мислещ човек трябва да бъде готов да си зададе въпроса: "По какъв начин възниква съвременната конфигурация, съвременната организация на душата? Как е възникнала тя в дългия ход на еволюцията?" Защото не може да се отрича, че в настоящето може да се проникне, само опитвайки се да разбереш, как то се корени в миналото.

Съвременната епоха обаче, е крайно пристрастна относно еволюцията на човека и човечеството. Преди всичко се смята, че човек за цялото време, което наричаме история, - ако вземем живота на душата и духа му, - е оставал в общи линии такъв, какъвто е сега. По отношение на нивото на познание е прието да се смята, че в древни времена човешките същества са били като деца, че са вярвали във всевъзможни фантазии и че едва сега човек е добил разум в научен смисъл. Но ако не отчитаме количеството натрупани знания, в останалото е прието да се смята, че душевното устройство, свойствено на съвременния човек, са имали и в Древна Гърция и в Древния Изток. Дори и да се допускат отделни видоизменения в детайлите, то като цяло се предполага, че за целия исторически период в живота на душата нищо не се е изменило. След това преминават към доисторическия живот на човека и казват, че там нищо автентично не е известно. Задълбочавайки се по-нататък, обрисуват човека в образа на някакво животно. По такъв начин,

поначало, когато задълбават в историческото минало, виждат душевният живот претърпяващ сравнително неголеми изменения. А после картината изчезва в някаква мъгла и се появява човека в неговото животинско несъвършенство като вид висш примат.

Такава е приблизително разпространената съвременна концепция. Но всичко това се крепи на страшна предубеденост, защото създавайки подобна концепция, ние не забелязваме дълбочинните различия, които съществуват в душевното устройство на съвременния човек в сравнение с не толкова далечното минало, да кажем с XI, X или IX век; ние не разсъждаваме за това, колко голямо е това различие, когато сравняваме устройството на душата на съвременния човек и съвременника на Мистерията на Голгота или гърка. Но ако се пренесем в света на древния Изток, на който гръцката цивилизация е била нещо като късна колония, то ще намерим там душевно устройство, напълно различно от съвременното. Искане ми се веднага да ви покажа с реални примери, как е живял човек на Изток, да кажем, десет-петнадесет хиляди години назад и как по своята природа се е различавал той от гърка и още повече от нас самите.

Да си представим за начало нашия собствен душевен живот. Ще ви приведа пример от него. Имаме някакво преживяване и от това преживяване, което става в нас чрез нашите сетива или по някакъв друг начин чрез нашата личност, ние образуваме понятие, представа и задържаме тази представа в мисленето си. След някое време тази представа може отново да влезе от мисленето в съзнателния живот на душата ни като спомен. Да допуснем, че във вас е възникнал спомен, водещ до събитие с десетилетна давност. Сега ще опитаме съвсем точно да разберем, какво всъщност означава това. Преди десет години вие сте преживели нещо. Да допуснем, че преди десет години вие сте посетили някакво събиране на хора. Вие сте образували съждение за всяко от тези лица, техния външен вид и т.н. Вие сте говорили с тях и сте предприели нещо заедно с тях. И всичко това може да се появи пред вас днес във вид на картина. Това е вътрешна душевна картина, която съществува вътре във вас и е свързана със събитие, станало преди десет години. В днешно време в съответствие не само с науката, но и с някакво неопределено чувство, което се преживява от съвременния човек много слабо, но все пак го има, човек локализира в главата си подобна мнемоническа представа, която, като че ли връща опита от миналото. Той казва: "Споменът за преживяванията се намира в главата ми".

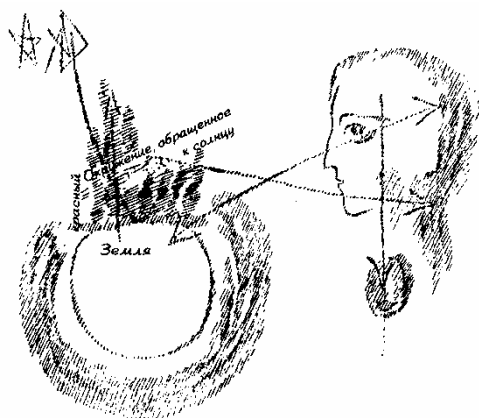
Да се пренесем сега в далечното минало на човешката еволюция и да разгледаме населението на Древния Изток, по отношение на което китайците и индусите, познати от историята, са само по-късни потомци. Тоест ще се върнем хиляди години назад. Ако разгледаме човешкото същество от тази древна епоха, то ще намерим, че то е

живяло съвсем не така, че да може да си каже: "В главата ми има спомен за нещо преживяно, за нещо, което ми се е случило във външния живот". То е нямало такива вътрешни преживявания; те просто не са съществували за него. Неговата глава не е била пълна с идеи и мисли. Съвременният човек със свойствения му повърхностен маниер смята, че както ние сега имаме идеи, мисли и представи, така е било винаги при хората в историческите времена; но в този случай това не е така.

Ако обръщаме духовен поглед достатъчно далеч в миналото, то срещаме човешки същества, които в главата си са нямали понятия, представи и мисли, а по странен начин, както може да ни се стори, са преживявали главата като цяло. Те не са се отдавали като нас на абстракции. Да преживяват идеи в главата си е било чуждо за тях, но те са знаели как да преживяват собствената си глава. И така както вие, имайки картини в паметта, свързвате образа на спомена с някакво преживяване, както съотнасяте образа на спомена и външното събитие, по аналогичен начин тези хора са отнасяли преживяването на собствената си глава към Земята, към цялата Земя. Те са казвали: "В Космоса съществува Земята. И аз самият съществувам в Космоса, също и главата ми като част от мен самия; и главата, която нося на плещите си, е космически спомен за Земята. Земята е съществувала по-рано, главата е възникнала по-късно. Моята глава е космическият памет за битието на Земята. Земното битие едва започвало, а цялостното строене, устройството на главата на човека вече ставало в съответствие с цялата Земя." Така древният обитател на Изтока е усещал съществуването на самата планета Земя в собствената си глава. Той казвал: "От всеобщото космическо битие боговете са сътворили, са произвели Земята с нейните природни царства, Земята с нейните реки и гори. Аз нося на раменете си глава; и тази моя глава е точно отражение на Земята. Главата с течащата в нея кръв е точен образ на Земята с нейните речни и морски течения. Конфигурацията на планините по Земята се повтаря в моята глава в конфигурациите на мозъка; аз нося на раменете си образ на планетата Земя." Така както съвременният човек отнася картините от своята памет към своето преживяване, така древният човек е отнасял своята глава като цяло към планетата Земя. Забележителна разлика във вътрешното възприятие!

Ако по-нататък разглеждаме обкръжението на Земята и включим в нашия обзор обкръжаващия Земята въздух, проникнат от слънчева светлина и топлина, то в някакъв смисъл можем да кажем: "Слънцето живее в атмосферата на Земята". Земята се отваря за Вселената; тя внася дейността си в обкръжаващата атмосфера и се отваря за възприемане дейността на Слънцето. Затова всеки човек в тези древни времена е възприемал областта на Земята, в която е живеел,

като особено важна. Древният човек на Изтока е възприемал коя да е част от земната повърхност като част от самия себе си, - под него долу е Земята, а над него – атмосферата, обърната към Слънцето. Останалата Земя, - в дясно и в ляво, отзад и отпред, - цялата останала Земя се е разтваряла в нещо всеобщо (виж. рис. – лявата част).

По такъв начин, ако древният човек на Изтока е живеел, например, на индийска почва, той е преживявал индийската почва като особено важна за него, а всичко останало на Земята - на изток, запад, юг от него, е изчезвало в неопределеността Той малко се е интересувал по какъв начин Земята е свързана в тези други части с останалото космическо пространство; напротив, с нещо особено важна е била не само почвата, на която е живеел (виж рис. – в ляво, червено), но и разпростирането на Земята в космическото пространство в тази местност. Начинът на дишане, възможен за него на местна почва, се е усещал от него като преживяване от особена важност. В наши дни е необичайно да се питаме, как се диша в едно или друго място. Разбира се, ние и до сега сме зависими от добрите или лоши условия за дишане, но вече не осъзнаваме този факт. За древният обитател на Изтока това не е било така. Начинът, по който той е осъществявал дишането, е бил за него много дълбоко преживяване и така е стояла работата с всички други неща, които са зависели от характера на отношенията на границата на Земята с космическото пространство.

Цялата Земя се е преживявала от човека през тези древни времена като нещо живеещо в главата му. В сегашно време главата е оградена с твърдите кости на черепа, закрыта е отгоре, от двете страни и отзад. Но тя има някои изходи; има свободно отворстие долу по направление на гърдите (виж рис. на стр. 4 в дясно). И особено важно за човека от древните времена е било да усеща, как главата му се отваря относително безпрепятствено по направление към гърдите. Този човек е усещал вътрешната конфигурация на главата като отражение на Земята. И както е чувствал вътрешната конфигурация на главата в образа на Земята, така е довеждал обкръжението на

Земята – всичко, което е над Земята и около нея – във връзка с обрънатия към сърцето отвор долу. В това той е виждал образ на откриващата се за Слънцето Земя. Своето мощно преживяване човека от онези времена е изразявал с такива думи: "В главата си аз чувствам цялата Земя. Главата е миниатюрна Земя. Но тази Земя се открива към моята гърд, която носи вътре сърцето. И ставащото между главата, гърдите и сърцето е образ на това, което се изнася от моя живот в Космоса, изнася се в земното обкръжение, открито за Слънцето. " Велико и имащо дълбоко значение е било за него това преживяване, за което той е можел да каже: "Тук, в моята глава, живее Земята. Когато отивам по-надълбоко, тук Земята се открива на Слънцето (виж стрелката, рис. на стр. 4); моето сърце е образ на Слънцето. "

По такъв начин човек е достигал до това, което в древните времена е съответствало на нашия емоционален живот. Ние имаме още абстрактен живот на чувствата, на емоциите. Кой от нас знае непосредствено нещо за своето сърце? Мислим, че чрез анатомията и физиологията ще узнаем нещо, но това не е нищо повече от познание добито от модел на сърце от папие-маше. От друга страна, човека от древните времена е нямал това, което ние носим в себе си като емоционално преживяване на света. Вместо това, той е имал преживяване на своето сърце. Как отправяме емоциите си към света, в който живеем, как чувстваме, обичаме ли човека или го посрещаме с антипатия, харесва ли ни едно или друго цвете, склонни ли сме към това или онова, - как отправяме нашите чувства към света, - но света, който, може да се каже, като безтегловна абстракция е откъснат от солидния, плътен Космос, - така човекът на Древния Изток е устремявал сърцето си към Космоса, тоест към това, което е отивало от Земята в нейното обкръжение, по направление на Слънцето.

Отново, например, ние сега казваме: "Искам да отида". Ние знаем, че нашата воля живее в крайниците. Древните хора от Изтока са имали съвсем друго преживяване. Това, което наричаме воля, за тях било съвсем неизвестно. Силно се заблуждаваме, ако вярваме, че това, което наричаме мислене, чувстване и воление е съществувало сред древните източни народи. Това при тях съвсем го е нямало. Те са имали преживяване на главата, което е било преживяване на Земята. На тях е било свойствено преживяването на гърдите или сърцето, което се е явявало преживяване на земното обкръжение чак до Слънцето. Слънцето е съответствало на преживяване на сърцето. Те са имали още такива преживявания, като чувство на разширение и разпространост вътре в тялото си. Те са идвали до постигане и осъзнаване на собствената си човешка същност в движенията на ръцете и краката си. Те самите са се намирали вътре в движението. И в тази разпространост на вътрешното същество в крайниците те са

възприемали директна картина на своята връзка със звездния свят (виж рис. на стр. 4): "Моята глава – това е образ на Земята. В мястото, където главата ми безпрепятствено се отваря надолу към гърдите и стига до сърцето, аз имам образ на това, което живее в земното обкръжение. В това, което преживявам като сила на моите ръце и крака, аз имам нещо такова, което отразява отношението на земната твърд към звездите, които живеят далеч в космическото пространство".

Затова когато човек в тези древни времена е искал да изрази преживяване, което е имал като волеизявяващо човешко същество (ползвайки съвременния език), той не е казал: "Аз отивам". Можем да видим това от самите думи, които е употребявал. Той също така не е казал: "Аз сядам". Ако изследваме тънкостите на древните езици, то навсякъде ще намерим, че за действието, което описваме като казваме "аз отивам", - древният източен човек е казал: "Марс ме движи, Марс е активен в мен". При придвижване, в краката някак се е усещал импулсът на Марс. Съприкосновението с предметите, докосването с ръце се е изразявало с думите: "В мен действа Венера". Когато показвали нещо на друго лице, тогава казвали: "В мен действа Меркурий". Даже когато недодялан човек е давал насока на друг с удар или ритник, това действие са описвали, казвайки: "Меркурий е действал в този човек". Сядането е било дейност на Юпитер, а лягането – без значение, за почивка или от мързел – изразявали с думите: "Отдавам се на импулсите на Сатурн". По такъв начин човек е възприемал в своите членове обширните пространства на Космоса. Той е знаел, че при отделяне от Земята в космическото пространство, влиза в обкръжението на Земята, а след това и в сферата на звездите. Ако е слизал надолу от главата, той е преминавал през същото преживяване, само че този път вътре в собственото си същество. В своята глава той се е намирал в Земята, с гърдите и сърцето той е бил в обкръжението на Земята, а в краиците си е бил навън в звездния Космос.

Иска ми се да кажа (и от определена гледна точка това е така): О, бедни съвременни хора, които могат да преживяват само абстрактни мисли! Какво ви дават тези мисли? Ние много се гордеем с тях, но съвсем забравяме заради абстрактните мисли, които са твърде умни сами по себе си, нашата глава; главата е много по-богата откъм съдържание от най-умната от нашите абстрактни мисли. Анатомията и физиологията знаят малко за чудната загадка на мозъчните гънки, но една-единствена мозъчна гънка е нещо много по-величествено и мощно, от абстрактните знания на най-великия гений. Някога на Земята е било време, когато човек не просто, като нас, е осъзнавал скопени мисли, но е осъзнавал собствената глава; той е възприемал главата като образ на Земята и е усещал тази или онази част на

главата – да кажем, четирихълмието или таламуса - като образ на определена планинска конфигурация на Земята. Тогава той не просто е поставял своето сърце във връзка със Слънцето, изхождайки от някаква абстрактна теория, а е чувствал: "Моята глава се намира в същото отношение към гърдите, към сърцето, както Земята към Слънцето".

Това е било време, когато човек с целия свой живот е бил сраснат с Космоса, с Вселената; той е бил свързан с Космоса. И това се е изразявало в целия му живот. Благодарение на факта, че ние поставяме нашето жалко мислене на мястото на главата, благодарение на този факт можем да имаме понятийна памет, можем мислено да си спомняме неща. Ние образуваме мислени картини на преживяното в качеството им на абстрактни спомени в главата. Хората от древността не са можели да правят това, тъй като са нямали мисли, но са възприемали своята глава. Те не са могли да образуват картини на спомените. И затова в тези области на най-древния Изток, където хората още са притежавали съзнание за собствената глава, но не и мисли и, следователно, не и спомени, повсеместно намираме развито нещо такова, от което съвременните хора отново започват да изпитват потребност. Дълго време не е имало необходимост от него, но сега тази необходимост се е върнала; отнасям това към нещо, което мога да нарека само немарливост на душата. Ако в това време, за което говоря, можеше да се посетят области, населени с хора, които още са притежавали съзнание за собствената си глава, гърди, сърце и крайници, то на всяка крачка биха могли да се срещнат малки стълбчета, набити в земята и изпъстрени със знаци, или някаква стена със знаци. Ако нещо се е случвало, човек е оставял някакъв знак, защото той не е разполагал още с понятийна памет и при връщане към това място той е преживявал събитието по знака, който е оставил. Човек се е сраствал чрез своята глава със Земята. Сега той просто прави бележка в своята глава за кое да е събитие. И както вече съм казвал, започваме все повече да чувстваме потребност да правим бележки не само в главата си, но също и в бележник. Това се предизвиква от, както казах, немарливост на душата, но въпреки това, ние се нуждаем от това все повече и повече. В онези времена, обаче не е имало такива неща, като нанасяне на бележки дори и в главата, защото мисли и идеи просто не са съществували. В замяна на това Земята е била изпъстрена със знаци. И от тази естествена склонност на древните хора е възникнал обичаят да се поставят паметници и монументи.

Всичко, което става в историческата еволюция на човека, има за свой източник и причина вътрешната природа на човека. Ако повече се стремяхме към честност, бихме признали, че съвременните хора нямат ни най-малка представа за дълбочинната основа на обичая да

се издигат паметници. Ние ги поставяме по навик. Обаче те се явяват остатъци на древни паметници и знаци, оставяни от човека в онези времена, когато още не е имал памет като сега и е бил приучен, във всяко място където е преживял нещо, да оставя паметен знак, за да може отново да преживее в главата си събитието, когато се върне там; защото главата е можела да извика отново всичко, което е било свързано със Земята. "Ние предаваме на Земята преживяванията на нашата глава" – е бил принципът в древните времена.

И така, можем да посочим най-ранните времена в Древния Изток, ерата на локализираната памет, когато всичко, имащо характер на памет, е било свързано с оставяне на знаци и паметки по земята. Паметта не е била вътре, а навън. Навсякъде е имало паметни табла и паметни камъни. Това е била локализираната памет, спомен свързан с местността.

Дори и до сега за духовното развитие на човека е добре понякога да се използва способността за този род памет – памет, която не е вътре в него, а която се разкрива във връзка с външния свят. Хубаво е понякога да се казва: аз няма да помня едно или друго, а ще оставя там или пък на друго място знак или нарезки; или: аз ще позволя на душата си да си спомни за преживяното само свързвайки го със знака или нарезките. Аз ще окача, например, в ъгъла на моята стая, изображение на Божията майка и когато изображението е пред мен, ще започна да преживявам в душата си всичко, което мога да преживея, обръщайки се с цялата си душа към Божията майка. Защото в къщите на хората, когато отидем малко на изток в Европа, нас ни посрещат изображения на Божията майка; не е необходимо даже да стигаме до Русия и тях ги намираме навсякъде в Източна Европа. Всички преживявания от такъв характер, всъщност са остатъци от епохата на локализираната памет. Това е външна памет, тя е свързана с мястото.

Втората степен се достига, когато човек преминава от локализирана към ритмическа памет. Така, ние имаме, първо, локализирана памет и второ, ритмическа памет. Сега се приближаваме към епохата, когато човек не от умствени напъни, а непосредствено от вътрешното същество е развивал потребност да живее в ритъм. Той е усещал потребност така да възпроизвежда вътре в себе си звуците на света, че да се създаде ритъм. Ако, например, преживяването му на кравата е водило до наименованието "му-у", той я е наричал не просто "му-у", а "му-у - му-у", а в най-древните времена, възможно и "му-у – му-у – му-у". Тоест възприятието, като че се умножавало в повторения, за да произведе ритъм. Можете и до сега да проследите подобен процес на словообразуване, например, в думата "кукувица" и можете да отбележите, че малките деца все още усещат потребност за такива

повторения. Тук пред нас отново е наследството от времената, когато ритмическата памет е преобладавала, когато човек не е имал памет за това, което просто е преживявал, а е имал памет само за това, което е преживявал в повторенията, в ритмичната форма. Във всеки случай, трябвало е да има сходство в редицата свързани думи. "Основното и главното", "скала и камък": подобни ритмични изрази са последен остатък на хипертрофирания стремеж да се сведе всичко до ритъм, защото в тази втора епоха, която е последвала епохата на локализираната памет, всичко неритмизирано не се е задържало. Ритмическата памет е била източник на цялото древно изкуство на стихосложението, тоест на цялата метрическа поезия. Едва на третия стадий се развило това, което ни е познато до днес, - времевата памет, когато вече нямаме в пространството пункт, към който привързваме спомена си и не зависим повече от ритъма, а това, което бива отнесено в потока на времето, може по-късно да бъде извикано отново. Тази наша свършено абстрактна памет е третата степен в еволюцията на паметта.

Да извикаме в ума си този момент в човешката еволюция, когато ритмическата памет е преминавала във времевата, когато за пръв път се е появила тази памет, която ние с нашата абстрактна ограниченост на мисленето считаме за съвсем естествена; памет, с помощта на която ние извикваме нещо в образна форма, без да се нуждаем повече за възпроизвеждането от полусъзнателни или безсъзнателни ритмични повторения. Епохата на прехода от ритмическа памет към времевата е времето, когато Древният Изток е колонизирал Гърция, момент, описван в историята като появяване на колониите, разпространявани в Европа от Азия. Когато гърците са разказвали за героите, които дошли от Азия и Египет, за да се заселят на гръцка земя, те всъщност разказвали, как великите герои излезли от страните на ритмическата памет в търсене на климат, където ритмическата памет е можела да премине във времевата, в помнене във времето.

При това можем съвсем точно да определим времето на подем на Гърция. Защото това, което на Изток е наречено прародител на Гърция, е било обител на хора със силно развита ритмическа памет. Там е живеел ритъмът. Наистина, Древният Изток може да бъде правилно разбран само тогава, когато виждаме в него страна на ритъма. И ако разполагаме рая във времето не по-далеч, отколкото това прави Библията, ако го отнесем към Азия, ние трябва да го разглеждаме като страна, където най-чисти ритми огласят Космоса и отново избухват в човека като ритмическа памет, - страна, където човек е обитавал не само като приемник на космическия ритъм, но и като творец на ритъма в Космоса.

Вслушайте се в Бхагават-Гита и вие ще уловите отзвук на могъщия ритъм, който някога е живял в преживяванията на човека.

Вие ще чуete неговият отзвук също и във Ведите, ще го чуete в поезията и литературата на Западна Азия. Навсякъде в тях живее отзвук на този ритъм, който е изпълвал някога цяла Азия с величествено съдържание и зараждайки се вътре в земното обкръжение, е създавал тези отзвуци вече в човешките гърди, в биенето на човешкото сърце. След това стигаме до още по-древни времена, когато ритмическата памет преминава към локализирана памет, когато човек не е притежавал даже и ритмическа памет, а е бил научен да оставя паметни знаци на местата, където е имал преживявания. Когато се е отделял от такова място, той не е имал необходимост от спомняне, но когато се е връщал обратно, отново е възстановявал преживяването. Но той не е правил сам това: паметният знак, самата Земя е възстановявала това преживяване. Тъй като главата е образ на Земята, то за човека, знакът на локализираната памет, направен в земята, е извиквал свой образ в главата. Човек напълно се е сработвал със Земята и е имал своята памет във връзката си с нея. В Евангелията има откъс, който напомня за този вид памет, - там, където се казва за Христос, пишец нещо на земята (Йоан 8:1-11 бел.пр.Е.М.).

Моментът, който определихме като преход от локализирана към ритмическа памет е времето на залеза на древна Атлантида и миграцията на първите следатлантски народи на изток по направление на Азия. Защото отначало имаме миграция от древна Атлантида - континента, който сега образува дъното на Атлантическия океан, - направо през Европа към Азия, а след това обратна миграция на култури от Азия в Европа (виж рис. на стр. 11). Миграцията на атлантските народи в Азия означава прехода от локализирана памет към ритмическа, която намира по-късно своя завършек в духовния живот на Азия. Колонизацията на Гърция отбелязва прехода от ритмическа памет към времева, тоест към тази, която носим и до сега вътре в нас.

И вътре в тази еволюция на паметта стои цялото развитие на цивилизацията между атлантската катастрофа и възникването на гръцката цивилизация – всичко това, което е стигнало до нас от Древна Азия, по-скоро, под формата на митове и легенди, отколкото като история. Ние няма да стигнем до разбиране на еволюцията на човечеството на Земята, вглеждайки се само във външните феномени, изследвайки външните документи: необходимо е да фокусираме вниманието си върху вътрешната еволюция на човека; трябва да се съобразяваме с развитието на такива неща, като способността на паметта, преминаваща в еволюцията си от външното във вътрешното същество на човека.

Знаете, колко много означава за съвременния човек силата на паметта. Чували сте за хора, които в резултат на някакво болезнено състояние неочаквано са установявали, че част от миналия им живот, който те свободно са могли да възпроизведат в паметта си, е напълно изтрита. Подобни страшни преживявания се стовариха върху един мой приятел малко преди смъртта му. Веднъж, той напуснал дома си, купил си на гарата билет за някъде, слязъл там и си купил друг билет. Той направил всичко това, изгубвайки временно спомените за живота си, включително момента на покупката на билета. Действал е напълно смислено. Бил е със здрав разсъдък, но паметта му е била изтрита. А когато паметта му се върнала, той се оказал в приют за бездомни в Берлин. После станало ясно, че за този промеждутък от време, той е преброял половин Европа, бидейки неспособен да обвърже преживяванията си със своите предишни житейски преживявания. Паметта не се пробудила в него, докато не се оказал - сам не знаейки как - в приют за бездомни в Берлин. Това е само един пример от многото, показващи ни, че душевният живот на съвременния човек не е нормален, ако не съдържа непрекъснатата нишка на паметта от определен момент в нашето детство.

При хората от древните времена, които развили локализираната памет, не е било така. Те нищо не са знаели за тези нишки на паметта. От друга страна, те биха се усещали нещастни в своя душевен живот (както става при нас, когато чувстваме, че нещо самопроизволно се изтрива от нашата памет), ако не са били обкръжени от паметни знаци, които им напомняли за преживяното. И не само паметните знаци, оставени от тях самите, но и въздигнатите от предците им, от братята и сестрите, - знаци, сходни по конструкция с техните собствени и довеждащи ги до контакт с родствениците. Това, което ние вътрешно усещаме като предпоставка за невредимост на нашия Аз, хората от миналите времена са търсили извън себе си.

Ние прекарахме пред нашия поглед цялата картина на тези промени в човешката душа, за да проникнем в тяхното значение в историята на човешката еволюция. Чрез изследване на подобни неща, върху историята започва да се хвърля светлина. Днес аз исках да покажа с частен пример, как се е развивала човешката душа по отношение на способността за памет. Ще видим в хода на следващите лекции, че събитията от историята започват да се разкриват в

истинския си облик, когато можем да ги озарим със светлина,
излизаща от познанието на човешката душа.

ЛЕКЦИЯ ВТОРА

Дорнах, 25 декември 1923 г.

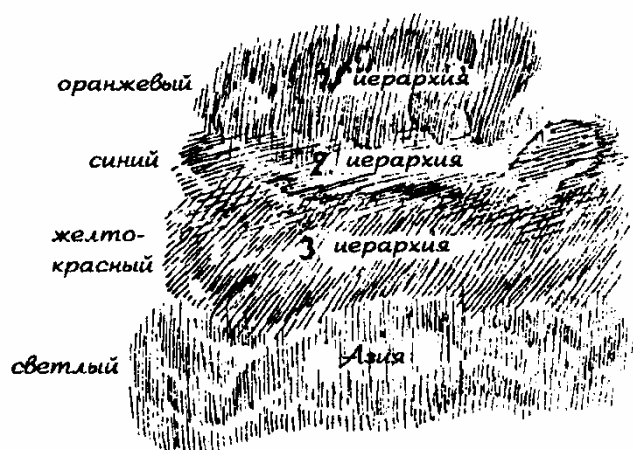
От предната лекция трябва да ви е ясно, че правилен поглед върху историческото развитие на човечеството на Земята е възможен само в случай, че вземем в предвид съвсем различните състояния на душата, които са преобладавали в различните епохи. Вчера аз се опитах да охарактеризирам азиатския период на развитие, истинския Древен Изток, и видяхме, че е необходимо да се обърнем към тези времена, когато потомците на атлантските народи са си проправяли път на Изток след атлантската катастрофа, придвижвайки се от запад на Изток и постепенно заселвайки Европа и Азия. Всичко, което е ставало в Древна Азия във връзка с тези народи, се е намирало под влияние на тези хора, чието духовно състояние се е приспособило към ритъма. В началото на азиатския период е бил още видим отзвукът от това, което е съществувало в пълен обем в Атлантида - отзвук от локализираната памет. В хода на източното развитие тази локализирана памет преминавала в ритмическа, и аз показах, как с гръцкото развитие е станал великият прелом, който е донесъл новия вид памет - времевата.

Това значи, че азиатският период на развитие (говорим сега за това, което е правилно да се нарича азиатски период, защото това, което представя историята, е в действителност по-късен и упадъчен период) е бил век на хора със свършено друго устройство, от това на хората от по-късните времена. И външните исторически събития в онези дни са зависели от строежа на вътрешния човешки живот много по-силно, отколкото в по-късните времена. Това, което е живеело в душата на човека е живеело също така в цялото му същество. Не го е имало свойствения за нас независим живот на мислите и чувствата; мислене, което не е възприемало своята връзка с вътрешните процеси в човешката глава, е било неизвестно. Същото се отнася и за абстрактното чувстване, което не знае за връзката с кръвообращението. Човек в тези времена е имал мислене, което вътрешно се е преживявало като събитие, ставащо в главата, притежавал е чувство, което се е преживявало в ритъма на дишането, в циркулацията на кръвта и т.н. Човек е преживявал цялото си същество като неделимо единство.

Всичко това е тясно свързано със съвсем друго преживяване от човека на неговата връзка с надземния свят, с Космоса, с духовното и физическото в Космоса. Съвременният човек живее, да кажем, в града или селото, и неговите преживявания съответно се видоизменят. Той е заобиколен от гори, планини и реки; или, ако живее в града, градските стени са му пред очите на всяка крачка. Когато говори за космическото и свръхсетивното, то къде е то, според него? Той не

може да посочи сфера, вътре в която той би могъл да помисли за космическото и свръхсетивното. Той никъде не може да се докосне до нея, да я улови, да не говорим, че също така неуловимо е и душевно-духовното. Но в древноизточния поток на развитие не е така. За източния човек заобикалящият свят, който сега наричаме наша физическа среда, е бил само подножие на Космоса, възприеман като единство. Човек е имал в своето обкръжение това, което се съдържа в трите царства на природата, той е имал около себе си реки, планини и т.н.; но за него тази среда е била цялата пронизана от дух, пропита от него и оплетена с дух. Древноизточният човек е можел да каже: аз живея сред планини, аз живея сред реки, но аз също така живея сред елементарните същества на планините и реките; аз живея във физическото царство, но това физическо царство е тяло на духовното царство. Отвсякъде ме обкръжава духовният свят, низшият духовен свят.

Там, долу, е било това царство, което е станало за нас земно царство. Човек е живеел вътре в него. Но той си е представял (виж рис. на стр. 14), че там, където свършва едно царство (светло), започва друго (жълто-червено), след това, по-нагоре от него, още едно (синьо); и накрая, най-високото от достижимите царства (оранжево). И ако се наложи да обозначим тези царства в съответствие с терминологията, приета в нашето антропософско познание, - в Древния Изток са ги наричали по друг начин, но това не е съществено, ние ще ги назоваваме по нашему, - тогава ще имаме на върха за височайше царство първата йерархия: Серафими, Херувими, Престоли, след това втората йерархия: Господства, Сили, Власти, - и третата йерархия: Начала, Архангели, Ангели.

А после следва четвъртото царство, където обитават човешките същества, царство, в което ние - в съответствие със съвременния метод на познание - наблюдаваме прости природни обекти и процеси; но в тях човекът на Древния Изток е възприемал цялата природа пронизана от елементарните духове на водата и земята. Това е била Азия (виж рис.).

Азия е означавала низшето духовно царство, в което са обитавали човешките същества. Трябва да помним, че съвременната представа за нещата, която ние притежаваме в нашето обичайно съзнание, е била неизвестна за човека от онези времена. Би било нелепо да се предположи, че той би могъл да си представи такова нещо, като материя, лишена от дух. Да говори, както ние говорим за кислорода и азота, е било съвсем невъзможно за човека на Древния Изток. За него кислорода е бил дух, духовно нещо, което действа стимулиращо и възбуждащо на всичко живо, ускорява жизнения процес в живия организъм. Азотът, за който ние сега мислим като за съдържащ се в атмосферата заедно с кислорода, е бил също духовен; той е бил това, което струи през Космоса, въздействайки на всичко живо и органично така, че да го подготви за възприемане на душевната природа. Такива примерно са били познанията на хората от Древния Изток относно кислорода и азота. И човек е познавал по такъв начин всички природни процеси в тяхната връзка с духа; разпространените в наши дни представи са му били неизвестни. Съществували са отделни индивидуалности, които са ги притежавали и именно те са били посветени. Останалото човечество в качеството на обичайно, ежедневно съзнание, е притежавало съзнание, много напомнящо сън наяве; това е било съноподобно ясновидство, което при нас се среща само при аномални преживявания. Животът на древноизточния човек е преминавал в тези сънища. Той е гледал планините, реките и облаците и е виждал всички предмети такива, каквито могат да се видят и чуят в такова съновидение.

Представете си, какво например може да стане със съвременния човек. Човек задрямва. Изведнъж пред него възниква в съновидение пламтяща пещ. Той чува вик: "Пожар!" – Навън по улицата преминава пожарна кола, за да потуши огъня някъде. Но каква разлика между представата за работата на пожарната, която може да си създаде човешкият интелект по прозаичния начин, с помощта на обикновеното сетивно възприятие, и картините, които може да натвори сънят! За човека от Древния Изток, обаче, всички негови преживявания са се проявявали в такива съноподобни образи. Всичко от външните природни царства се трансформирало в неговата душа в образи. В тези съноподобни образи човек е преживявал елементарните духове на водата, земята, въздуха и огъня.

Но сънят му е носил още и други преживявания. Сънят не е бил за него този тежък сън, за който казваме - спи като пън и нищо не знае за себе си. Мисля, че и до сега има хора, които спят така, нали? Но тогава е нямало такива неща: даже в съня си човек е запазвал приглушена форма на съзнание. Когато той е давал отдых на тялото си, духовното е тъкало вътре в него, подобно на активността на външния свят. И в това тъкане той е възприемал съществата от

третата йерархия. Азия той е възприемал в своето обичайно състояние на сън наяве, тоест в това, което е било, така да се каже, ежедневно съзнание на това време. През нощта в съня той е възприемал третата йерархия. А от време на време в съня му е влизало още по-приглушено съзнание, но такова, което дълбоко е засягало човешкия характер. По такъв начин, тези източни народи са имали, първо, своето ежедневно съзнание, в което всичко се е видоизменяло в имагинации и образи. Тези образи не са били толкова реални, както в по-древните времена, например времената на Атлантида и Лемурия или в лунната епоха. Въпреки това, те присъствали все още по времето на това азиатско развитие.

И така, през деня хората имали образи. А в съня те са имали преживяване, което може да се облече в следните слова: ние дремем по отношение на обичайното земно съществуване, затова пък влизаме в царството на Ангелите, Архангелите и Архаите и живеем сред тях. Душата се освобождава от телесността и живее сред съществата от висшите йерархии.

Хората заедно с това ясно са знаели, че тогава когато те в Азия са живеели заедно с гномите, ундините, силфите и саламандрите, тоест с елементарните духове на земята, водата, въздуха и огъня, - в съня, когато тялото почива, те са преживявали съществата от третата йерархия в планетарното битие, - във всичко, което обитава в отнасящата се към Земята планетарна система. Имало е обаче, моменти, когато спящият, възприемайки третата йерархия, усещал: много странна област се е доближила до мен. Тя ме приема в себе си, тя ме откъсва от земното съществуване. Той не е усещал това когато е бил потопен в съществата от третата йерархия, а го е усещал само тогава, когато е настъпвало още по-дълбоко сънно състояние. Макар и у хората никога да не е оставало истинско съзнание от това, което е ставало по време на сънно състояние от такъв род, въпреки това, преживяванията, свързани с втората йерархия, дълбоко са се запечатвали в цялото същество на човека. И това преживяване е оставало в човешкото чувство и след пробуждането. Човек е можел тогава да каже: аз бях милостиво благословен от висшите духове, чието съществуване протича от другата страна на планетарното битие. – Така са говорили древните хора за тази йерархия, която включва в себе си Господства, Сили и Власти. Това, което сега описваме е било обичайното състояние на съзнанието в най-древния азиатски период. Двете първи състояния на съзнание - сън наяве, бодърстване в съня и сън, в които е присъствала третата йерархия, са се преживявали съзнателно от всички. А мнозина, надарени с особен природен дар, са преживявали също нахлуването на по-дълбокия сън, по време на който втората йерархия е прониквала в човешкото съзнание.

А посветените в мистериите са достигали вече следващата степен на съзнание. Каква е била природата и? Отговорът изумява, защото работата е там, че посветеният от Древния Изток е достигал същото съзнание, което вие имате сега! Вие го развивате по съвсем естествен начин на втората или третата година от живота си. Никой в Древния Изток не е достигал това състояние на съзнанието по естествен начин, а са го развивали в себе си изкуствено. Посветеният е трябвало да го изработи от сънищата наяве. Докато е пребивавал в този сън наяве, в сънно бодърстване, той е виждал навсякъде образи, намиращи се само в повече или по-малко символично съответствие с това, което сега ние наблюдаваме в ясни, точни очертания; в качеството си на посветен обаче, той е достигал до виждане на нещата такива, каквито ги виждаме ние сега в нашето обичайно съзнание; посветените с помощта на своето развито съзнание са могли да изучават това, което днешните деца учат в училище. И различието не е било в съдържанието. Разбира се, на тях не са им били известни абстрактните форми на буквите, които имаме сега: писмените знаци са се намирили в много по-тясна връзка с предметите и процесите в Космоса. Четене и писане, въпреки това, са изучавали в онези дни само посветените, защото писмо и четмо могат да се изучават, само ако притежаваш това ясно интелектуално съзнание, което е естествено за съвременния човек.

Да допуснем, че някъде, тук или там, би възникнал отново този свят на Древния Изток, населен с човешки същества, имащи този род съзнание, който е бил присъщ на хората от тези времена, и вие се появите сред тях с вашето днешно съзнание; тогава за тях вие бихте били посветени. Различието не е в съдържанието на съзнанието. Вие бихте били посветени. Но от момента, в който тези хора биха ви признали за посветени, те незабавно биха се постарали да ви прогонят от страната с всички средства, които са им достъпни; защото за тях би било съвсем ясно, че посветеният не трябва да научава нещата по такъв начин, както ние ги научаваме сега. Той не би трябвало, например, да умее да пише, както ние умеем да пишем сега. Ако бих могъл да се пренеса в настройката на ума на човека от онова време и бих срещнал такъв псевдопосветен, тоест съвременен човек с обикновени способности, аз би трябвало да кажа за него: той може да пише, той изписва върху хартията знаци, които значат нещо, и не знае, каква дяволска работа е да правиш това, без да носиш в себе си съзнанието, че можеш да го правиш, само бидейки проводник на божественото космическо съзнание; той не знае, че човек може да поставя такива знаци върху хартията, само когато може да усеща, как бог се проявява в неговата ръка, в самите пръсти, проявява се в неговата душа, позволявайки и да изрази себе си чрез тези букви. Различието тук е скрито не в съдържанието на съзнанието, а в

способа за постигане и разбиране на нещата. Именно при посветения от древните времена това е ставало по съвсем друг начин, отколкото при съвременния човек, имащ същото по отношение на съдържанието. Прочетете книгата ми "Християнството като мистичен факт", новото издание което неотдавна се появи, и ще намерите още в началото нещо аналогично относно природата на посветения от древните времена. И наистина, така става винаги в хода на световното развитие. Това, което се развива в човека в следващия период по естествен път, е трябвало в предните епохи да идва чрез посвещение.

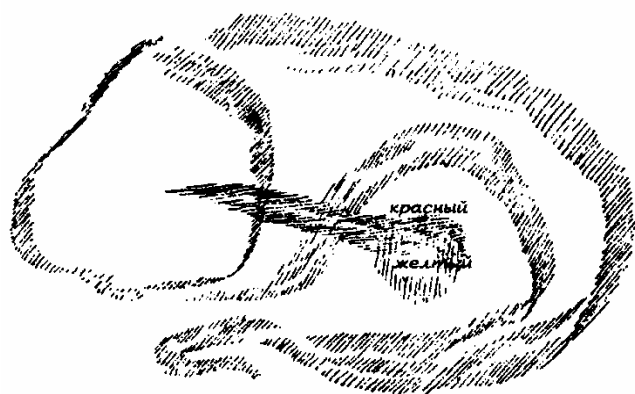
Благодарение на тези факти, които приведох, можете да отбележите коренното различие между устройството на душата, което преобладавало сред източните народи в доисторическите времена и устройството на хората от по-късните цивилизации. В древността е имало друго човечество, което е можело да нарича Азия долно небе и да разбира като своя земя цялата заобикаляща природа. Те са знаели, къде е било долното, последно небе. Сравнете това с възгледите на съвременните хора. Колко далеч е съвременният човек от това, че да разглежда всичко обкръжаващо като последно небе! Болшинството хора не могат да мислят за него като за последно по простата причина, че понятие си нямат за никакво предшестващо.

И така, виждаме как в древноизточните времена духовното дълбоко е прониквало в природата, в цялото природно битие. Но ние намираме също сред тези народи нещо такова, което на повечето от нас може да се стори крайно варварско. На човека от онези времена би се сторило страшно варварско, ако някой е умеел да пише с тази настройка на ума, с която ние сега можем да пишем; това би му се сторило наистина дяволско. От друга страна, на много съвременни хора им се струва варварско това, което в Азия през тези отдалечени времена е било съвсем естествено: а именно, това, че народите, мигриращи от запад на изток, често с крайна жестокост са покорявали жителите на дадена местност, заграбвали им земята, а тях самите поробвали. Обаче, в основни линии, такова е съдържанието на източната история по цяла Азия. Докато хората са притежавали, както съм описвал, високо духовна представа за нещата, тяхната външна история е протичала в постоянни завоевания на чужди земи, чието население поробвали. Несъмнено, това ще се стори на мнозина крайно варварско. Сега, макар и да има още завоевателни войни, хората ги възприемат като компромис със съвестта. И това е вярно даже относно тези, които поддържат и защитават такива войни; те тежат на съвестта им. В онези времена, обаче, човек е имал съвсем чиста съвест относно тези завоевателни войни, той е чувствал, че такива завоевания са били позволени от боговете. Стремехът към мир, любовта към мира, която е възникнала по-късно и е обхванала

по-голямата част на Азия, в същност е продукт на по-късна цивилизация. Териториалните завоевания и поробването на населението са характерни черти на ранната цивилизация на Азия. Колкото по-дълбоко се потапяме в доисторическите времена, толкова повече там намираме такива завоевания. Войните на Ксеркс и други подобни на него, са наистина бледни сенки на това, което е ставало в ранните епохи.

Но съществува определен принцип, стоящ в основата на тези завоевания. Притежавайки тези състояния на съзнанието, които съм ви описвал, човек се е намирал в съвсем други отношения с близките си, а също и със заобикалящия го свят. Определените различия между различните части на населената Земя са изгубили сега водещата си роля. В онова време тези различия са се проявявали по съвсем друг начин. Позволете да ви обрисувам в качеството на пример нещо често случващо се.

Да допуснем, че тук в ляво – е европейския регион (рис. на стр. 19), тук в дясно - азиатския. Народът-завоевател (червено) се движи от севера на Азия, разпростирайки своите завоевания върху други области на Азия и завоювайки населението им (червено и жълто).

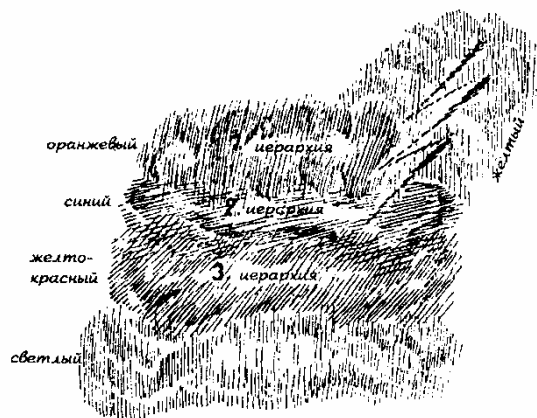

Какво всъщност е ставало? В характерните примери за това, което се явява действителен израз на тенденциите в историческото развитие, ние откриваме, че агресорите, като народ или като раса, са били млади, пълни с младежки сили. Какво значи днес да си млад? Какво значи това за човека от съвременната епоха? Това означава да разполагаш във всеки момент с такива сили на смъртта, че да имаш възможност да запълваш силите на душата, на които са нужни именно процесите на разпад, протичащи в човека. Защото, както знаете, ние имаме в себе си растящи, цветущи сили на живота, но не тези жизнени сили ни правят разумни, мислещи същества: напротив, те приглушават нашето съзнание. Силите на смъртта, силите на разрушението, които също са постоянно активни в нас, винаги се превъзможват отново и отново по време на сън от силите на живота, докато в края на краищата не съберем заедно всичките сили на смъртта в едно завършващо събитие на смъртта; тези сили са

същността на източника на разумност, на самосъзнание. Така стои работата със съвременното човечество. Но да вземем младата раса, младият народ, като тези, които описвах, страдащ от излишък на собствени жизнени сили и постоянно имащ чувството: аз усещам, как моята кръв през цялото време се блъска по вътрешните стени на тялото. Аз не мога да понасям това. Моето съзнание не става разумно. Защото по причина на самата моя младост, аз не мога напълно да развия човешката си същност.

Обикновеният човек не е говорил така, но така е говорил посветеният в мистериите, и посветените са били тези, които са ръководили и задавали целия ход на историята. Народ от този тип е имал излишък на младост, излишък на жизнени сили и твърде малко от това, което може да се нарече разсъдливост. Той е оставял своята родина и е завоювал област, където е живеел по-стар народ, - народ, който по един или друг начин е приел в себе си силите на смъртта, защото вече е стигнал до упадък. По младата нация е излизала срещу по-старата и я е завладявала. Не е било необходимо, кръвни връзки да свържат победители и победени. Това, което безсъзнателно е ставало между тях в душевната сфера, е действало подмладяващо, а също е влияело върху разсъдъчните способности. Това, което победителят е получавал от покорените, които е използвал при построяване на новия си дом, е било потребност на неговото съзнание. Трябвало е само да обърне внимание на тези роби и в душата му се смекчавала тенденцията към затъмнение, а в замяна се пробуждала съзнателност, разумност.

Това, което в наши дни постигаме като индивиди, в онези времена се е постигало чрез съвместно живеене с другите. Народът, който е гледал на света като победител и господар, - младият народ, не разполагащ със силата на разсъдъка, - се е нуждаел в обкръжението си, така да се каже, от народ, който е имал в себе си повече сили на смъртта. В преодоляването на другия народ, той се е стремял към това, което му е било нужно за собствената му еволюция. И така, ние намираме, че тези източни битки, често толкова плашещи и представящи ни се в толкова варварски аспект, в действителност не са нищо друго, от импулси за човешкото развитие. Те са били необходими. Човечеството не би могло да се развива на Земята, ако не бяха тези ужасни войни и битки, които ни се струват толкова варварски.

Още в онези времена посветените от мистериите са виждали света такъв, какъвто го виждаме ние сега. Само, че те са свързвали с това възприятие друго устройство на душата, друго настроение на ума. За тях всичко, което са преживявали в ясни, точни очертания, - също, както и ние преживяваме обектите в ясни очертания, когато ги възприемаме чрез сетивните органи, - е било във всеки случай винаги нещо такова, което за човешкото съзнание е произлизало от боговете. Защото какви са се представяли външните обекти пред посветения от онези времена?

Да вземем, например, за простота и нагледност, падането на мълния. Знаете добре, че съвременният човек вижда просто мълния (виж рис. горе). Човекът от древните времена е виждал по друг начин. Той е виждал живи духовни същества, движещи се в небето (жълто), а точното очертание на мълнията съвсем е изчезвало. Той е виждал множество, процесия от духовни същества, преминаващи над тях или в космическото пространство. Мълнията като такава, той не е виждал. Той е виждал множество духове, реещи се и движещи се през космическото пространство. Посветеният, както и другите хора, също е виждал духовното множество, но той развил вътре в себе си такова възприятие, както сега при нас, и поради това за него цялата картина започвала да се замъглява и небесното множество постепенно е изчезвало от погледа; тогава избухването на мълнията е могло да се види в този вид, в който сега я вижда всеки. Цялата природа в тази форма, в която я виждаме днес, е можела да бъде постигната в предишните времена само чрез посвещение. Но как се е отнасял човек към такова познание? Той по никакъв начин не е гледал на познанието, постигнато по такъв начин, с безразличието, с което гледат на познанието и истината днес. Съществувало е строго морално начало в човешкото преживяване на познанието. Ако обърнем нашия поглед върху случващото се с неофитите в мистериите, то следва да опишем това така: когато избраните индивиди, преминавайки сурови вътрешни изпитания, са се посвещавали във виждането на природата, достъпно днес за всеки, те съвсем естествено са имали следното чувство: ето човека с неговото

обичайно съзнание. Той вижда множество елементарни същества, реещи се във въздуха. Но именно поради това, че има такова възприятие, той се лишава от свободна воля. Той напълно принадлежи на божествено-духовния свят. – Защото в този сън най-вече, волята не е свободна, по скоро, тя е нещо, вливащо се в човека като божествена воля. И посвещаваният, който е виждал, как тези имагинации се отнасят към мълнията, се е научавал да казва благодарение на своя посветител: аз трябва да бъда човек, притежаващ в света свобода без богове, за когото боговете са изключени от дълбините на мировото съдържание. В известно отношение за посветения това, което виждате в точни контури, е било отритнато от боговете съдържание на света, в което е влизал посвещаваният, за да стане независим от боговете.

Вие трябва да разберете сега, че това състояние би трябвало да е непоносимо за посвещавания, не бидейки за него момент на компенсация за трудностите. Такива моменти са имали място. Защото, макар, от една страна, посветеният да се е учил да преживява Азия в нейната изоставеност от боговете, в нейната лишеност от дух, от друга страна той се е учил да познава още по дълбокото състояние на съзнание, от това, което се постигало с втората йерархия. Познавайки света, изоставен от боговете, той се е учил също да познава света на Серафимите, Херувимите, Престолите.

В определен момент от епохата на азиатското развитие, приблизително в средата и, - по-късно ще уточним датите, - състоянието на съзнанието на посветените е било такова, че те преминавали по Земята с възприемане на царствата на Земята, много близко до това, което притежава съвременният човек; те са го усещали, обаче, в своите крайници. Те усещали своите крайници свободни от боговете в оставената от боговете земна субстанция. Но в замяна на това те са срещали в тази оставена от боговете страна висшите богове - Серафими, Херувими, Престоли. Като посветени, те се учили да познават вече не сиво-зелени духовни същества, които са били образ на гората, образи на дърветата: те са се учили в качеството си на посветени да изучават гората, лишена от дух. Но като компенсация за тях е оставала възможността да срещнат в гората съществата от първата йерархия, те са могли да срещнат някои същества от царствата на Серафимите, Херувимите и Престолите.

Всичко това, разбрано като формообразуващо начало в социалния живот на човечеството, е основна особеност в историческото развитие на Древния Изток. И движещата сила за по-нататъшното развитие се е намирала в търсенето на взаимна адаптация между млади и стари раси, за да могат младите раси да

съзряват чрез общуването с по-старите, чиито души са покорявали. И колкото и далеко да поглеждаме назад в Азия, навсякъде ще намерим, как млади раси, неспособни от самите себе си да развият разсъдъчна способност, я придобиват чрез завоевателни войни. Но когато прехвърляме погледа си от Азия към Гърция, ние намираме съвсем друго развитие. Повсеместно в Гърция в момента на пълен разцвет на гръцката култура ние намираме хора, които макар и да са могли да познаят старостта, не са били способни да понижат стареенето с пълнотата на духовността. Многократно съм насочвал вниманието ви към мъдрото гръцко изречение: "По-добре просяк в света на живите, отколкото цар в царството на сенките."* Гърците не са съумели да решат проблема със смъртта нито във в природата, нито при човека. От друга страна, те все пак са имали в себе си смъртта. И така, в Гърция ние намираме не жажда за рефлексивно съзнание, а предчувствие и страх от смъртта. Младите източни народи не са усещали подобен страх: те са тръгвали към завоевание, ако в качеството си на раса са се оказвали неспособни да преживяват смъртта по естествен начин.

Но вътрешният конфликт, който гърците са преживявали във връзка със смъртта, се превърнал във вътрешно-подбуждащ импулс за човечеството и довел до това, което ни е познато като Троянска война. За придобиване на рефлексорни сили за гърците не е било необходимо да търсят смъртта от ръцете на чужда раса. От гърците се е искало да дойдат до правилно съотношение с това, което са усещали и преживявали в смъртта, искало се е да придобият пълнокръвно тайнството на смъртта. И това е довело до великото стълкновение между гърците и азиатския народ, от който са произлезли. Троянската война е била война на скръб, война на предчувствие и страх. Ние виждаме срещналите се лице в лице гърци, които са усещали вътре в себе си смъртта, но някак не знаели, какво да правят с нея, и представителите на малоазийската жреческа култура, които са били склонни към завоевания, които са искали смъртта, но не са я имали. Смъртта е била при гърците, но те не са знаели как да се приспособят към нея. На тях им е била необходима сплав с другия елемент, за да направят нещо с нея. Ахил, Агамемнон – тези хора са носили в себе си смъртта, но не са знаели как да се ориентират в нея. Те са гледали към Азия. Там, в Азия, те са виждали народ, който се е намирал в обратното положение, страдащ под прякото влияние на противоположното душевно състояние. Навсякъде е имало такива хора, които не са усещали смъртта толкова интензивно, както самите гърци, но за които в дълбините на смъртта се е усещало необикновеното богатство на живота.

Всичко това е било изразено по удивителен начин от Омир.* */*Виж Омир "Одисея", XI песен, стихове 489-491; думите на Ахил в подземния свят./*

Където и да е позволявал на троянците да надделеят над гърците, навсякъде ни дава да видим този контраст. Можете да видите това, например, в характерните фигури на Хектор и Ахил. И в този контраст е изразено това, което е имало място на границата между Азия и Европа. Азия, която в онези древни времена е имала излишък на живот, е жадувала смъртта. Европа е имала - на гръцка почва – излишък на смърт в човека и човек не е можел да добие правилно отношение към нея. По такъв начин, от друга гледна точка, виждаме Европа и Азия противопоставени една на друга. От една страна имаме преход от ритмическа памет към времева; от друга – две съвсем различни преживявания по отношение на смъртта в човешкото устройство.

Утре ще разгледаме по детайлно контраста, за който само загатнах в края на днешната лекция, и, по такъв начин, да се приближим до по-пълно разбиране на прехода от Азия към Европа. Защото това е имало дълбоко и мощно влияние върху еволюцията на човека и без неговото разбиране ние не можем да стигнем до истинско разбиране на развитието, чрез което преминаваме в сегашното време.

ЛЕКЦИЯ ТРЕТА

Дорнах, 26 декември 1923 г.

Преди тринадесет години, почти на този ден, в курса лекции, който изнесох в Щутгарт между Рождество и Нова година,* аз говорих за тези събития, които ще разгледаме в настоящия цикъл лекции. Само малко трябва да изменим гледната точка. /***Окултна история. Събития и личности от световната история в светлината на духовната наука" (GA 126)*

В първите две уводни лекции ние се постаряхме да придобием разбиране за това радикално изменение в устройството на човешката душа и характер, което е станало в хода на човешкото развитие - както доисторическото, така и историческото. За днешната лекция - във всеки случай за началото и - няма да ни се наложи да се връщаме няколко хилядолетия назад. Знаете, че от позиция на духовната наука ние придаваме огромно значение на така наречената атлантска катастрофа (в нейните последствия за човешката еволюция), която е претърпяла Земята във времената, обичайно известни като ледников период. Това е бил последния акт в изчезването на Атлантския континент, който сега е дъно на Атлантическия океан; след това имаме, както често сме описвали, пет последващи културни епохи, стигащи до нашето време. Първите две от тях не са оставили следа в историческата традиция, защото литературата, останала на Изток, даже всичко това, което се съдържа в изумителните Веди, в дълбоката ведическа философия, е само отзвук на това, което би ни се наложило да описваме, при желание да изобразим тези древни епохи. В моята книга "Въведение в тайната наука" аз вече говорих за тях като за древноиндийска и древноперсийска епохи.

Днес няма да се задълбочаваме толкова далеко в миналото; ще насочим мислите си към този период, който често съм наричал египетско-халдейски, - периода, предшестваш гръко-латинския. Вече сме обръщали внимание на факта, че за времето между атлантската катастрофа и гръцкия период е станало огромно изменение по отношение силите на човешката памет, а също и на социалния живот на човечеството. Такава памет, каквато притежаваме сега, - времева памет, с помощта на която можем да пътешествуваме във времето, - не е съществувала в този трети следатлантски период; човек е имал тогава, както описахме това в предната лекция, памет, свързана с ритмическо преживяване. И ние видяхме, как тази ритмическа памет е произлязла от по-ранната памет, която е била особено силна в атлантския период, - а именно, от локализираната памет, при която човек е носил вътре в себе си съзнание само за настоящия момент, но е използвал по всякакви начини нещата, които е намирал във

външния свят или сам е оставял там в качеството им на знаци: с тяхна помощ той се е поставял във връзка с миналото и не само своето минало, но и с миналото на човечеството като цяло.

В тази връзка ние трябва да мислим не само за паметките, които са били по Земята: в онези древни времена констелациите на небето също са служили на човека в качеството на знаци, особено планетните констелации при техните възвратни повторения в цялата им многовариантност. От тези констелации човек е узнавал, какъв е бил хода на нещата в ранните времена. Така небето и Земята са действали съвместно, за да създадат на древното човечество локализирана памет.

И така, човекът от отдавна отминалите времена се е различавал по цялата си конституция от човека от по-късното време и още повече от съвременния човек. Съвременният човек в будно състояние носи вътре в себе си аз и астрално тяло, без да ги забелязва; повечето хора не забелязват, как физическото тяло носи вътре в себе си заедно с етерното тяло много по-важната организация на астралното тяло и аза. Вие, разбира се, сте запознати с тези взаимовръзки. Но древното човечество е усещало този факт от своето собствено съществуване съвсем по друг начин. И така стоят нещата с човечеството, към което трябва да се обърнем, когато се връщаме към третата епоха на следатлантската култура - египетско-халдейската. В това време човек се е преживявал както дух и душа в значителна степен извън пределите на своето физическо и етерно тяло даже в будно състояние. Той е знаел как да различава: това е моят дух и душа, - ние, разбира се, ги наричаме аз и астрално тяло, - и това е съединено с моите физическо и етерно тела. Човек е преминавал през света с това преживяване на двойственост. Той не е наричал своето физическо и етерно тяло - аз. Той е наричал аз само своята душа и дух, - това, което е било духовно и е било по определен начин свързано долу с неговото физическо и етерно тяло, имало е с тях такава връзка, която той е можел да наблюдава и чувства. И в своя дух и душа - в аза и астралното тяло - човек е осъзнавал влизането на божествено-духовните йерархии, също така, както сега чувства влизането на природните вещества в своето физическо тяло.

Сега човешкото преживяване във физическо тяло има следната природа: човек знае, че чрез процеса на хранене, процеса на дишане, той възприема субстанции от външните природни царства – отначало те са навън, след това – вътре в него. Те влизат в него, проникват в него и стават част от него. В онези ранни епохи, когато човек е преживявал някакво обособяване на своята душевно-духовна природа от своето физическо-етерно, той е знаел, че Ангелите, Архангелите и другите същества, чак до по-високите йерархии, самите са същността на духовните субстанции, които проникват в неговата душа и дух и

стават, ако можем така да се изразим, част от него самия. Така, че във всеки миг от живота си той е можел да каже: в мен живеят боговете. И той е гледал на своя аз не като на сътворен долу, със средствата на физическите и етерни субстанции, а като на дарено по милост свише, като на идващо от йерархиите. И като товар или, по скоро, като каруца в живота, в която той е бил принуден да се придвижва във физическия свят, - така си е представял той своята физическо-етерна природа. Без да си изясним това, ние няма да разберем хода на събитията в еволюцията на човечеството.

Сега ще проследим този ход на събитията с множество различни примери. Днес пътеводна нишка ще ни бъде същото, до което се докоснах преди тринадесет години, когато говорих за историко-митологичния документ, който изобразява най-древната фаза на развитие, - именно нея се каним сега да разглеждаме: подразбирам епоса за Гилгамеш. Епосът за Гилгамеш има отчасти характер на истинска история и затова днес ви предавам събития, които съм ви описвал преди тринадесет години, така, както се представят непосредствено пред духовния поглед.

В някакъв град в Мала Азия – той е наречен в епоса Ерех* - живеел човек, принадлежащ към типа на завоевателя, за който говорихме в последната лекция, - тип, който закономерно е произлязъл от душевните и социални условия на епохата. */*Градът е наречен в Библията (Битие 10, 10) Ерех; клинописният текст го именува Урук./** Епосът го нарича Гилгамеш. Значи, имаме работа с личност, която е запазила множество особености на човечеството от по-ранните времена. Но на тази личност и е било ясно, че тя има, сякаш двойствена природа, - от една страна, духовно-душевна природа, в която се спускат боговете, а от друга страна - физическо-етерна, в която влизат физически и етерни земни и космически субстанции, - представителите на човечеството от онова време вече са стояли пред прехода към следващата степен на човешката еволюция. Този преход се състои в следното: аз-съзнанието, което не много преди това се е намирало в душевно-духовната част, сега, ако може така да се каже, се е потопило във физическо-етерната част, така че Гилгамеш е бил един от тези, които престанали да казват "аз" на духовно-душевната част от своето същество, тази, в която те са усещали присъствието на боговете, а казвали "аз" на това, което е било в тях от земното и етерното. Това е било ново устройство на душата.

Но заедно с това душевно устройство, когато азът се е спуснал от душата и духа и е влязъл в качеството си на съзнателен аз в телесното и етерното, тази личност запазила все още в себе си привички, принадлежащи на миналото, и особено привичката за преживяване на паметта изключително във връзка с ритъма. Тя е запазила още и това вътрешно чувство, което е било необходимо, за

да се учи да познава силите на смъртта, защото само силите на смъртта могат да дадат на човека това, което го довежда до разумност. По такъв начин, изхождайки от факта, че личността на Гилгамеш ни довежда до душа, която вече е преминала през много инкарнации на Земята и сега е навлязла в нова форма на човешкото съществуване, което вече съм описвал, ние го намираме при тази точка на физическото съществуване, която ражда в него някаква неувереност. Древният навик към завоевания и древната ритмическа памет станали неуместни за живота на Земята. И затова преживяванията на Гилгамеш са били преживявания изключително на преходната епоха. Затова е станало така, че, когато тази личност по стара привычка е завладяла града, който в епоса е наречен Ерех, в града възникнал смут. Отначало Гилгамеш предизвикал неприязън. В него виждали чужд човек и той, всъщност, не би могъл сам да се справи с всички трудности, които възникнали в резултат на завземането на града. След това се появила, - защото съдбата я е довела тук, - друга личност. Епосът за Гилгамеш я назовава Еабани.*/*В клинописния текст е наречена Енкиду или Енгиду./ Тази личност сравнително късно се е спуснала на Земята от планетарното съществуване, което земното човечество е водело в продължение на някое време и описание на което, можете да намерите в книгата "Въведение в тайната наука". Знаете, че по време на атлантската епоха душите се спускали – едни по-рано, другите по-късно - на Земята от разни планети, бидейки отделени там от Земята на много ранна степен от земната еволюция.

В Гилгамеш пред нас застава индивидуалност, която се е върнала сравнително рано на Земята; така че към времето, за което говорим, тя вече е преживяла много земни въплъщения. В другата индивидуалност, която също е дошла в този град, ние имаме такава, която е пребивавала сравнително дълго в планетарно битие и едва по-късно е намерила своя път обратно към Земята. Вие можете да прочетете за това в моите щутгартски лекции, изнесени от малко по-различна гледна точка преди тринадесет години.

И така, тази втора индивидуалност е завързала близко приятелство с Гилгамеш и те съумели съвместно да уредят социалния живот в града на наистина здрава основа. Това е било възможно, защото на втората индивидуалност и е останал голям запас от знания, придобити през времето на пребиваване в космоса извън Земята, поради малобройните земни инкарнации. Еабани е имал, както вече казах в Щутгарт, нещо като просветлено възприятие - ясновиждане, ясночуване и това, което можем да наречем яснознание. По такъв начин ние имаме в една личност от една страна остатъци от древните завоевателски обичаи и ритмически настроена памет, а от друга - това, което и е останало от виденията и прозренията в скритите

мистерии на Космоса; от сливането на тези две неща е израснала, както понякога ставало в тези древни времена, цялата социална структура на този град в Мала Азия. Мир и щастие се спуснали над града и неговите обитатели и всичко би било наред, ако не се беше случило едно събитие, което преобърнало хода на нещата в друга посока.

В този град съществували мистерии, мистерии на някаква богиня, и тези мистерии пазили твърде много тайни на Космоса. Но това са били в смисъла на онези времена, може да се каже, синкретични мистерии, тоест в тези мистерии са били събрани откровения от различни мистерии на Азия. И съдържанието на тези мистерии се е култивирало и преподавало там по различни и изменящи се, съобразно момента, способности. Но това е било трудно постижимо за личността, която в епоса носи името Гилгамеш, и той изказал обвинение против мистериите, смятайки, че учението им е противоречиво. И тъй като двете личности, за които говорим, са държали в ръцете си на практика реда в града, така, че възражението срещу мистериите е излязло от самия връх на социалната стълбица, възникналите трудности довели до това, че мистериите жреци призовали тези сили, които в предишните времена са били достъпни за човека в мистериите. Няма ли да се удивите, ако чуете, че в древните мистерии човек е можел наистина да се обръща към духовните същества от висшите йерархии, защото, както ви казах вчера, за Древния Изток, Азия е била не нещо друго, а низше небе и на това низше небе човек е съзнавал присъствието на божествено-духовните същества и е общувал с тях. Особено се е култивирало такова общение в мистериите. И така, жреците на мистериите на Ищар се обърнали към тези духовни сили, към които те винаги се обръщали, когато искали просветление, и станало така, че тези духовни сили наложили някакво наказание на града.

В онези времена това са изразявали по следния начин: нещо, което всъщност е духовна сила от висок порядък, е действало в Ерех като животинска сила, като страшна, призрачна животинска сила. Всевъзможни беди се стоварили върху жителите - физически болести, а също душевни разстройства. В резултат личността, привързана към Гилгамеш, наречена в епоса Еабани, умряла, но, за да може мисията на другата личност да бъде продължена на Земята, тя останала в духовна връзка с тази личност даже след смъртта си. И така, когато разглеждаме следващия живот и развитието на личността, която в епоса носи името Гилгамеш, ние трябва да виждаме в нея съвместната дейност на две личности, при това по такъв начин, че в следващите години от живота си Гилгамеш получава интуиции и озарения от Еабани и продължава да действа, макар и сам, но не просто от собствената си воля, а от волята на двамата, от сливането

на двете воли.

Това, което ви представих тук, е било нещо напълно осъществимо в онези древни времена. Животът на човешките мисли и чувства не е бил тогава толкова единен и неделим, както сега. Затова човек не е можел да има опит със свободата в този смисъл, в който го имаме сега. Било е напълно възможно, или за духовно същество, което никога не се е въплъщавало на Земята, да действа чрез волята на земна личност, или, както в този случай, за човек, който е преминал през прага на смъртта и е имал следсмъртно съществуване, да говори и действа чрез волята на някаква личност на Земята. Така е било с Гилгамеш. И от това, което е възникнало от сливането на двете воли, Гилгамеш е могъл с достатъчна яснота да разбере, в кой момент от историята на човечеството той самият се намира. Благодарение на влиянието на духа, който го е инспирирал, той започнал да разбира, че азът се е потопил във физическото и в етерното тяло, които са смъртни, и от този момент проблемът за безсмъртието започнал да играе твърде значителна роля в живота му. Всичките му усилия са били насочени към това, с едни или други средства да проникне в самата сърцевина на този проблем. Мистериите, в които се е съхранявало това, което е можело да се каже относно безсмъртието в онези дни на Земята, неохотно са откривали своите тайни на Гилгамеш. Мистериите все още са имали собствени традиции, и в техните традиции се е съхранявало също в значителна степен живото знание, съществувало на Земята в атлантските времена, когато древната, първоначална мъдрост е управлявала сред хората.

Но носителите на тази първоначална мъдрост, които някога са странствали по Земята в качеството им на духовни същества, много отдавна се отделили от нея и основали космическа колония на Луната, така, че са чисти детинщини да се счита, че Луната е мъртво, обледенено тяло, както описват това съвременните физици. Луната е, преди всичко, космическо местообитание на тези духовни същества, които са били първите велики учители на земното човечество, - същества, които някога донесли на земното човечество първородната мъдрост и които, когато Луната напуснала Земята и си намерила място в планетарната система, също се отделили и си устроили обиталище на Луната. Този, който в наши дни чрез имагинативно възприятие може да достигне истинско познание за Луната, получава също познание и за духовните същества от тази космическа колония, които са били някога учители по древна мъдрост на човечеството на Земята. Това, на което са учили, се е съхранявало в мистериите, също както и импулсите, чрез които човек сам можел да стигне до определена връзка с тази древна мъдрост. Личността, която в епоса се именува Гилгамеш, не е имала обаче жива връзка с мистериите на

Мала Азия. Но благодарение на свръхсетивното въздействие на приятеля си, който в следсмъртното си съществуване е бил още свързан с него, в Гилгамеш възниква вътрешен импулс да търси път в света, по който би могъл да стигне до преживяване безсмъртието на душата.

Впоследствие, в средните векове, ако човек е искал да узнае нещо за духовния свят, той е трябвало да се потопи в собственото си вътрешно същество. В най-новите времена биха казали, че е нужен още по вътрешен процес. Но в онази древност, за която говорим, за човека е било факт ясното и точно знание, че Земята не е просто купчина камъни, за която говорят книгите по геология, но че Земята е живо същество, - повече от това, живо същество, надарено с дух и душа; като дребна мушица, която пълзи по човека и може нещо да разбере за човешкото същество, пропълзявайки по носа или челото му или по косата му; както мушицата постига своите познания по такъв начин, правейки пътешествие по човека, така и в онези древни времена чрез странстване и опознаване на Земята с нейната различна конфигурация в различните региони, човек е достигал до проникване в духовния свят. И той е можел да прави това, независимо дали му е бил открит достъп в мистериите или не. Всъщност, няма по-повърхностно описание, от разказите за това, как Питагор и другите* се скитали надолу-нагоре в търсене на знание. */*Виж Диоген Лаерций "Животът на философите", том II, книга 8, "Питагор"; виж също "Платон"и др./* Човек е странствал по Земята, за да възприема това, което се е разкривало в тези многообразни конфигурации, в това, което е можел да наблюдава в различните форми и очертания на Земята в различни места, и не само Земята в нейния физически аспект, а също Земята като душа и дух. В наши дни човек може да се отпрати към Африка или Италия, - и все пак, за сметка на външните подробности, които привличат вниманието и се набиват на очи, преживяванията му в тези места могат малко да се отличат от преживяванията му в къщи. Защото човешката възприемчивост за дълбоките различия, които съществуват между различните места на Земята, се е изгубила. А в този период, с който сега се занимаваме, тя още не е отряла. Затова импулсът за странстване по Земята, за да се придобие чрез това нещо, което би помогнало да се реши проблема с безсмъртието, е имал за Гилгамеш дълбок смисъл.

И тъй, той се спуснал да странства. И това го довело до много важен резултат. Той дошъл в област, близка до тази, която сега наричаме Бургенланд; това е районът, за който много се говореше неотдавна и за който много се караха – ще принадлежи ли на Унгария или не. Социалните условия на страната, разбира се, силно са се изменили от тези отдалечени времена. Гилгамеш пристигнал и намерил там мистериен център, - главният жрец на мистериите се

нарича в епоса Ксисутрос*/*Или Беросос, гърцизирана форма на шумерското име Зиусудър, - жрец на Бела във Вавилон, който около 280 г. пр.Р.Х. е написал на гръцки език вавилоно-халдейската история, почерпена от вавилонските храмови архиви; в клинописния текст Утнапиштим./* Тези древни мистерии са били истински наследници на старите атлантски мистерии, - само, разбира се, в изменена форма, както и би следвало да бъде след изминаването на толкова много време.

И било така, че в този древен мистериен център знаели, как да оценят и претеглят способността за познание, която притежавал Гилгамеш. Той бил посрещнат с разбиране. Предстояло му да премине изпитание – едно от тези, които в онези дни често се давали на учениците в мистериите. Той е трябвало да изпълни определени упражнения при пълно бодърстване в течение на седем дни и седем нощи. Това било твърде много за него и затова го подложили на нещо като заместващо изпитание. Били му подготвени някакви вещества, които той приел и с тяхна помощ получил някакво озарение, макар че, както винаги става в такива случаи, когато екстремните условия не се спазват, озарението би могло да бъде донякъде съмнително. Въпреки това, някаква степен на озарение била достигната и се осъществило известно проникване във великите взаимовръзки на Вселената, в духовната структура на Вселената. И затова, когато Гилгамеш завършил своето странстване и се върнал у дома, той фактически притежавал високо духовно прозрение.

Той странствал надолу по Дунав, придвижвайки се по северния бряг на реката, докато отново не стигнал у дома в своята родина, в своята обетована земя. Но преди да стигне у дома, - в предвид на това, че той получил посвещение в следатлантските мистерии не по оптимален, а отчасти по неправилен начин, - го настигнало първото изкушение, което се стоварило върху него и предизвикало ужасен пристъп на гняв; това станало във връзка с произшествие, което привлякло вниманието му: до слуха му стигнали известия за някои събития станали в града. Той чул за случилото се преди да стигне до града и силно се разгневил; и в резултат на това озарението, получено от него, почти напълно помръкнало, така че той пристигнал в къщи без него.

Но въпреки това, - и в това е особената черта на тази личност, - той все още притежавал способност чрез връзка с духа на своя умрял приятел да прониква в духовния свят или, в краен случай, да получава съобщения оттам. Но това все пак са различни неща – чрез средствата на посвещението да имаш непосредствено виждане в духовния свят или да получаваш съобщения от личности от задгробния свят. Въпреки това може определено да се твърди, че у Гилгамеш останало нещо от прозрението за природата на безсмъртието. Оставям засега настрана преживяванията, през които

преминава човек след смъртта; и в онези дни те не са играли значителна роля в съзнанието на последващата инкарнация; във вътрешната структура на живота те се проявяват много силно, но не и в съзнанието.

По такъв начин, пред вас тези две личности, които описах и които съвместно са довели до изразяване на духовната конституция на човека от третата следатлантска културна епоха, приблизително в средната точка на развитие, - тези две личности, които все още живеели по такъв начин, че цялостният им начин на живот сам по себе си е бил ярко доказателство за двойствеността на човешката природа. Единият от тях - Гилгамеш – осъзнавал тази двойственост, макар да бил един от първите преживели слизането на аз-съзнанието, слизането на аза във физическата и етерна природа на човека. Другият, по силата на това, че е преминал през малко инкарнации на Земята, е притежавал ясновидско познание, благодарение на което е знаел, че не съществува такова нещо, като материя, а всичко е духовно, и така нареченото материално е само друга форма на духовното.

Сега трябва да ви е ясно: ако тогава човешкото същество е било устроено по такъв начин, то човек, разбира се, не би могъл да мисли и чувства така, както ние сега. Цялото му мислене и чувстване напълно са се отличавали от нашето. И това, което такива личности са могли да получават, разбира се, е било съвсем различно от това, което преподават днес в училищата и университетите. В онези дни всичко, което човек получавал, всичко, имащо духовна или културна природа, е идвало при него от мистериите, откъдето се е разпространявало сред хората по всички възможни пътища. Мъдреците в мистериите, жреците, са били истинските опекуни на човечеството.

Така, че особеност на тези две личности е било това, че в описваната инкарнация те са били неспособни – заради особеното устройство на душата – да се доближат до мистериите на своята родина. Този, когото епоса нарича Еабани, е бил близо до мистериите благодарение на своето пребиваване в извънземните области на Космоса; този, когото наричали Гилгамеш, преживял своего рода посвещение в следатлантски мистерии, което породило, обаче, само незрял плод. В резултат и двамата чувствали в съществото си нещо, което ги приближавало до първичните времена на земното човечество. И двамата могли да се запитат: как станахме такива? Каква роля сме играли в еволюцията на Земята? Нали сме станали такива благодарение на еволюцията на Земята; какъв път сме изменили?

Въпросът за безсмъртието, който е бил причина за такива страдания и душевен разпад за Гилгамеш, е бил свързан в онези дни

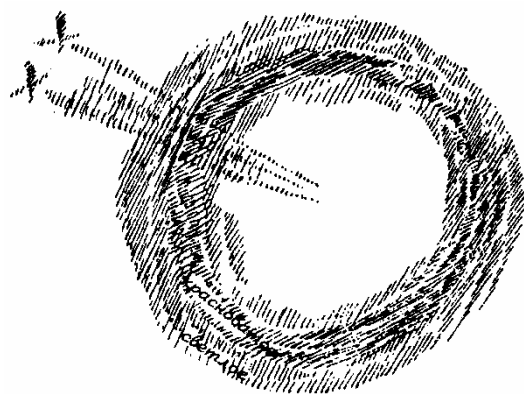
с необходимостта от прозрение в развитието на Земята от прадревни времена. В онези времена не е трябвало да се мисли или преживява безсмъртието на душата до тогава, докато не станело едновременно някакво прозрение в това, как душите на хората, които са присъствали вече в много ранните фази от развитие на Земята, - по време на степените на развитие на Старото Слънце и Старата Луна, - са съзърцавали приближаването на това, което в последствие е станало земно. Хората са чувствали своята принадлежност към Земята. Те чувствали, че за самопознанието човек трябва да прозира своята връзка със Земята.

Тайното знание, което се култивирало във всички мистерии на Азия, било преди всичко космическо знание; мистериината мъдрост и учение разкривали източниците на земната еволюция във връзка с Космоса. Така, че в тези мистерии пред човека се откривал жив образ - такъв, който би могъл да се превърне в него в животворни идеи, - панорамен обзор на това, как се е развивала Земята и как във вренето и кипенето на субстанциите и силите на Земята, през всички слънчеви, лунни и земни периоди на еволюцията, човек се е развивал заедно с всички тези субстанции. Всичко това в най-жив образ се е поднасяло на човека.

Един мистериен център, където са се преподавали такива неща, оцелял до много по-късни времена. Това били Ефеските мистерии, мистериите на Артемида Ефеска. Мистериите са имали в самата среда на своя олтар изображение на богинята Артемида. Когато в наше време разглеждаме репродукция с богинята Артемида Ефеска, то имаме, само гротескно впечатление от женски образ с множество гърди. Това е защото ние не си представяме, как подобни неща са се преживявали в древните времена; тогава важно е било именно преживяването, извършващо се пред лицето на един или друг факт. Учениците в мистериите е трябвало да преминават през известна подготовка, преди да преминат към истинския център на мистериите. В Ефеските мистерии център е било това изображение на богинята Артемида. Когато ученикът се е въвеждал към центъра, той е ставал единен с подобно изображение. Когато той е стоял пред изображението, е губел съзнание за това, че пребивава в границите на кожата си. Това самоотъждествяване в съзнанието с божествения образ е имало в Ефес следния резултат: ученикът вече не просто гледал земните природни царства, които го заобикаляли – камъни, дървета, реки, облаци и т.н. - но, когато се е чувствал единен с образа на Артемида, когато, като че влизал в образа на Артемида, той е получавал вътрешно видение за своята връзка с етерните царства. Той се е чувствал единен със света на звездите, единен с процесите в света на звездите. Той не възприемал земната субстанция под човешката кожа, той усещал своето космическо битие. Той усещал

себе си в етерното.

И при това пред тях възниквали ранните състояния на Земята и човешкия живот на Земята. Той започвал да вижда, какви са били тези ранни състояния. Сега ние разглеждаме Земята като голяма каменна буца или скала, покрита в голямата си част на повърхността с вода и обкръжена с въздушна сфера, съдържаща кислород, азот и други вещества, - съдържаща фактически това, което е нужно на човешкото същество за дишане и т.н.

И когато започнат умозрително да тълкуват това, което предлага съвременното научно знание, тогава стигаме до прелестни резултати! Защото само чрез духовно виждане може да се проникне в условията, преобладаващи в прадревните времена. Но подобно духовно видение, отнасящо се до първичните състояния на Земята и човечеството,* се е достигало от ефеските ученици, когато те се отъждествявали с образа на богинята. /*Виж. "Въведение в тайната наука", а също "Еволюцията от гледна точка на истината" (GA 132) и лекция от 01. 12. 1923 г. във "Форми на Мистериите" (GA 232)./ Те стигали до виждане на това, че преди обкръжението на Земята (сегашната атмосфера) е било не такава: на мястото на днешната атмосфера като обкръжение на Земята е имало крайно разреден белтък, летливо-течно белтъчно вещество. И те виждали, как всичко живо на Земята е черпело сили за своето съществуване от това летливо-течно белтъчно вещество, което било разпространено над Земята; и също, всичко живеело в това вещество. Те виждали, как това, което вече съществувало в някакъв смисъл вътре във веществото, - фино разпределено, навсякъде стремящо се към кристализация (виж рис. на стр. 35, червеното), - как това, което съществувало в необичайно разрежено състояние във вид на силициев диоксид било всъщност нещо като сетивен орган за Земята и е могъл да възприема в себе си от всички страни имагинации и влияния от обкръжаващия Космос. И по такъв начин, в силициевия диоксид, съдържащ се в земната белтъчна атмосфера, е имало навсякъде имагинации, - конкретно, външно откриваеми.

Тези имагинации са имали форма на гигантски растениеобразен

организъм, и от това, което е било, така да се каже, "имагинирано" в Земята по този начин, се развили по-късно - чрез поглъщане на атмосферната субстанция - растенията, тоест всичко това, което има растениеобразна природа. Отначало това е било в обкръжението на Земята в летливо-флуидна форма и едва по-късно се потопило в почвата и станало това, което ни е известно като растения. Покрай силициевият диоксид в тази белтъчна атмосфера е било внедрено също и друго вещество – калциев оксид (вар) в крайно разрежено състояние. От тази варна субстанция под влияние на сгъстяване на белтъка възникнало животинското царство. А човешкото същество се е възприемало вътре във всичко това. То се е усещало единно със Земята. То е живеело в това, което Земята е творила от силите на имагинациите като растително, живеело в това, което е възниквало в земното като животинско, така, както аз сега ви описах. Всеки човек се е усещал, всъщност, разпрострян по цялата Земя, единен със Земята. Така, че човешките същества – както описах във връзка с учението на Платон в книгата "Християнството като мистичен факт" човешката идееобразуваща способност – прониквали едно в друго.

И така, съдбата довела до това, че двете личности, за които говорих в Щутгарт и ви говоря отново тук, се превъплътили в последователи на ефеските мистерии и там възприели в душите си с дълбоко благочестие тези неща, които в общи линии обрисовах тук. Благодарение на това душите им станали някак вътрешно уплътнени. Чрез мистериите те възприели сега като земна мъдрост това, което преди им било достъпно само в преживяването, - но в по-голямата си част безсъзнателно преживяване. Такъв е бил човешкият опит на тези личности, поделен между две отделни инкарнации. Благодарение на това те са носили вътре в себе си силно съзнание за човешката връзка с висшия, с духовния свят и заедно с това силна, интензивна способност да чувстват и преживяват своето отношение към земното.

Защото ако вие постоянно имате две съвместни течения, които не можете да разделите, тогава те се разтварят и се губят едно в друго. Ако са ясно различни, можете да съдите за едното с помощта на другото. Тези две личности са можели също така, от една страна, от самия живот да съдят за духовния аспект на горния свят, което е идвало до тях като отзвук от предните инкарнации. И сега – тъй като произхода на природните царства им е бил съобщен в мистериите на Ефес под влиянието на богинята Артемида – те са могли, от друга страна, да разбират, как са възникнали нещата, намиращи се на Земята извън човека, как постепенно всичко извън човека на Земята е било образувано от първичното вещество и как човек също е възприел това вещество. И животът на тези две личности – който частично се пада в последните години, когато Хераклит* още е живеел в Ефес, а отчасти след това, - станал особено вътрешно богат и е бил

мощно озарен отвътре от светлината на великите космически тайни. /*Хераклит Ефески, около 535-475 пр. Р.Х. - философ/. Освен това в тях е имало ясно съзнание, че човек в своя душевен живот може да бъде съединен не само с хоризонтално разпространеното около него по Земята, но и с това, което извисява, когато той сам достига висините на своето съществуване. Такава е била вътрешната организация на душите на тези две личности, които действали съвместно в началото на египетско-халдейската епоха, а след това са живели заедно във времената на Хераклит и после във връзка с мистериите на Ефес. И сега тази съвместна дейност може да бъде проследена по-нататък. Душевната организация, която се е развила при двамата, преминала през смърт, през духовния свят и започнала да се готви за земния живот, който е трябвало пак да постави задачи, които сега, разбира се, изглеждали съвсем по друг начин. И когато наблюдаваме, по какъв начин тези личности са намирали след това пътя си в историята на земното развитие, можем да видим, как благодарение на преживяванията на душата в предишните времена, (тези преживявания имат своето кармическо продължение в следващия земен живот) се подготвят такива неща, които придобиват съвсем друга форма в последващия живот, след като тези личности още един път встъпват в земната еволюция на човечеството.

Дадох този пример, защото тези две личности са се появили в края на период, който е имал необичайно значение в историята на човечеството. Аз обърнах внимание на това в лекциите в Щутгарт преди тринадесет години; фактически съм разгледал това от определена гледна точка. Тези личности, които отначало, в египетско-халдейската епоха, преминали през това, което мога да нарека широкомащабен космически живот, а след това задълбочили този космически опит вътрешно, в смисъл на определено уплътняване на душите си, сега, в последващата инкарнация, живели като Аристотел и Александър Велики./*Аристотел, 384-322 пр. Р.Х.; Александър Велики, 356-323 пр. Р.Х. от 336 македонски цар, умрял във Вавилон./ Когато се разберат скритите дълбини на душите на Аристотел и Александър Велики, тогава започват да се прояснява, както обяснявах в Щутгарт, всичко, което се е проявило толкова проблематично в тези две личности, чийто живот е протекъл във времената, когато гръцката култура е клоняла към упадък и е започвало да преобладава римското владичество.

За това ще поговорим утре, в следващата лекция.

ЛЕКЦИЯ ЧЕТВЪРТА

Дорнах, 27 декември 1923 г.

Моята вчерашна задача беше да покажа с пример за отделни личности, как историческото развитие на света върви по своя път. Този, който се стреми към по-нататъшно задълбочаване в духовната наука, не може да представя нещата, без да посочва последствията от събитията, отразяващи се в човешкото същество. Защото само в нашата епоха човек се усеща - по причини, които ще обсъждаме в хода на тези лекции – откъснат като отделно същество от останалия свят. Във всички предидущи епохи и, трябва да отбележим, във всички последващи, човек се е усещал и отново ще се усеща член на целия Космос, принадлежащ на целия свят, също както палецът (както често съм казвал) не може да съществува сам по себе си, а може да съществува само в човешкия организъм. Защото в този момент, когато палецът е отделен от организма, той повече не е палец, той започва да изчезва, той е нещо съвсем друго и е подчинен на съвсем други закони, отколкото когато принадлежи на човешкия организъм. И както палецът е палец във връзка с целия организъм, по същия начин човекът е същество, имащо една или друга форма – по време на земния живот или в живота между смъртта и новото раждане - във връзка с космическото цяло. В предните епохи е имало съзнание за това, в бъдеще отново ще възникне; то само е помръкнало и затъмнено, за да може човек да развие напълно преживяването на свободата. Но колкото повече се задълбочаваме в древните времена, толкова повече намираме у човека съзнание за принадлежност към целия Космос.

Обрисовах ви две личности: едната, наречена в знаменития епос Гилгамеш, и другата - Еабани. Показах ви, как тези личности живели в древната египетско-халдейска епоха в съответствие с това, което е било възможно за хората от това време, и как те след това чрез Ефеските мистерии преживели задълбочаване. И аз ви казах в края на вчерашната ми лекция, че същите тези човешки същества, взели по-късно участие в историческото развитие на света като Аристотел и Александър. За да разберем сега напълно хода на земното развитие в онези времена, когато всичко това е ставало, ние трябва да се вгледаме внимателно в това, което такива души са могли да възприемат в себе си в тези три следващи един след друг периоди.

Говорих ви за това, как личността, която е скрита под името Гилгамеш, е предприела поклонничество на Запад и е преминала през своего рода западно следатлантско посвещение. Да си съставим отначало понятие за природата на подобно посвещение, за да можем по-добре да усвоим това, което дошло по-късно. Ние трябва, естествено, да се обърнем към това място, където отзвукът от

древното атлантско посвещение се е запазил дълго време. Това се отнася до Хибернийските мистерии*, за които неотдавна говорих на нашите приятели от Дорнах. Аз трябва сега да повтора туй-онуй от казаното тогава, преди да можем да дойдем до пълно и ясно разбиране на разглеждания предмет. /*(По-подробно виж в Материали към Събрани съчинения на Рудолф Щайнер, № 69) Малко преди това - 7, 8 и 9 декември 1923 г. (във "Форми на мистериите", Събрани съчинения, том 232) - Рудолф Щайнер вече подробно е говорил за това. Сравнението на двете описания може да доведе до въпроса, не става ли тук дума за две взаимоизключващи се описания на едно и също нещо: процесът, който е описан в лекциите "Форми на мистериите", - преживяване на зимните имагинации под въздействие на слънчевата колона, преживяване на летните имагинации под въздействието на лунната колона – сякаш си противоречи с описанието в лекцията от 27 декември, където зимните образи възникват от лунната колона, а летните - от слънчевата. По-точно сравнение на двете описания довежда все пак до това, че иде реч за два различни аспекта на преживяването: в предлаганата лекция – за преживяванията непосредствено пред двете колони, благодарение на които ученикът познава самия себе си като слънчево или лунно същество; напротив, в лекцията от 8 декември – за постепенно за пръв път възникващ отзвук, обусловен от станалото преживяване на колоните, които се откриват на ученика като пристъпващи отвън космически действия на Слънцето и Луната./

Мистериите на Хиберния, ирландските мистерии, са съществували дълго време. Те са останали все още към времето на основаване на християнството и това са били мистерии, които в най-достоверен вид са съхранили определени черти на древното учение на мъдростта на атлантските народи. Позволете да ви обрисувам преживяванията на човек, посвещаван в ирландските мистерии в следатлантската епоха. Преди да получи посвещение, той е трябвало да бъде строго подготвен; подготовката, през която е трябвало да премине преди влизането в мистериите, винаги е била в онези времена необичайно строга и сурова. Човек, собствено, е трябвало да преобрази вътрешно своето душевно устройство, цялата своя човешка конституция. В Хибернийските мистерии се е смятало за особено важно, ученикът да се научи да разпознава в мощно вътрешно преживяване, какво в неговото обкръжение е илюзорно, - във всички тези неща, на които човек приписва съществуване на основата на своето сетивно възприятие. Тогава той би могъл да осъзнае всички трудности и препятствия, които среща човек, когато се стреми към истината, автентичната истина. И на него му показвали, как, всъщност, всичко, което ни заобикаля в сетивния свят, е илюзия и че истината се скрива зад илюзиите, така че истинското битие е фактически недостъпно за човека чрез сетивно възприятие.

Възможно е, сега вие да кажете, че сами отдавна вече сте стигнали до това убеждение; че вие знаете това достатъчно добре. Но цялото познание, което човек може да има със сегашното си съзнание

относно илюзорния характер на сетивния свят, е нищо в сравнение с този вътрешен срыв, вътрешна трагика, която хората от онези времена са преживявали при подготовката за Хибернийското посвещение. Защото, когато казват теоретически: всичко е майя, всичко е илюзия, - то приемат това много леко. Но тренировката на хибернийските ученици се е насочвала към такъв момент, когато е трябвало да си кажат: за човека няма възможност да пробие през илюзиите и да дойде до истинското битие.

Учениците са ги подготвяли по такъв начин, че в началото, изхождайки от отчаяние, те се задоволявали с илюзиите. Те изпадали в състояние на отчаяние: възприеманата от тях илюзорност е била толкова всемогъща и толкова всеобемаща, че е било невъзможно да се пробие през нея. И в живота на тези ученици ние винаги намираме настройката: прекрасно, тогава ние трябва да останем в илюзиите. Но това значи: ние трябва да изгубим почва под краката си, защото не трябва да се стои твърдо на почвата на илюзиите. – Наистина, скъпи мои приятели, за строгостта и суровостта на подготовката в древните мистерии едва ли можем да добием представа. Хората биха се втрецили от ужас пред това, какво изисква действителното вътрешно развитие.

Такова било преживяването, което изпитвали учениците относно битието и неговия илюзорен характер. А след това ги очаквало сходно преживяване относно търсенето на истината. Те се учили да разбират смущенията, които човек има в своите емоции, пречещи му да достигне истината, всичките мътни и буйни чувства, затъмняващи ялната светлина на знанията. И тогава още един път идвали до великия момент, когато си казвали: ако няма истина, тогава ние живеем – ние трябва да живеем - в заблуждение, в неистина! Защото за човека такова идване до период в живота, когато се отчайва от битието и истината, означава това, че той изтръгва от себе си своята човешка същност.

И всичко това се давало, за да може човек чрез преживяване, обратно на това, което той би трябвало да достигне на края в качеството на своя цел, да може да дойде до тази цел с правилно и дълбоко човешко чувство. Защото докато не се научиш на това, какво значи да живееш в заблуждение и илюзия, няма да можеш да оцениш битието и истината. И ученикът от Хиберния трябвало да се учи да цени истината и битието. И когато всичко това бивало преминато, след преживявания чак до противоположния полюс на това, което биха могли да постигнат, учениците се въвеждали (и тук трябва правилно да ви предам това, което като реалност е имало място в Хибернийските мистерии), - те се въвеждали в нещо като светилище, където се намирали две статуи-колони с необичайно мощна хипнотична сила и гигантски размер. Едната от тези статуи-колони

отвътре била куха; обвивката, обграждаща кухото пространство, тоест целия материал, от който била направена статуята, бил напълно еластичен. При натискане на статуята в мястото на натиска се образувала вдлъбнатина, но трябвало само да престане натиска и формата се възстановявала. Цялата статуя-колона била направена по такъв начин, че в най-голяма степен е била обхваната главата; когато човек се приближавал до статуята, той имал следното усещане: силите се устремявали от главата в гигантското тяло. Защото, разбира се, той не е можел да види вътрешното пространство, той е можел да го усети само при натискане. И ученика са го поощрявали да натиска. Той имал чувството, че силите на главата се излъчват по цялото останало тяло, че в тази статуя главата значи всичко.

С голяма доза сигурност допускам, скъпи мои приятели, че ако съвременният човек в нашата сегашна ежедневна проза на живота би застанал пред тази статуя, едва ли би бил способен да преживее нещо друго, освен абстрактни идеи за нея. Това наистина е така. Но съвсем друга работа е, отначало да преживееш цялата мощ на илюзиите и заблуденията със своето вътрешно същество, душа и дух, пък и с кръвта и нервите, а след това да преживееш сугестивната мощ на подобна гигантска фигура.

Статуята е била от мъжки пол. Редом с нея стояла друга статуя, от женски пол. Тя не е била куха. Била е направена не от еластичен, а от пластичен материал. Когато ученик натискал тази статуя, - отново го подбуждали да направи това, - той нарушавал формата. Образувала се вдлъбнатина в тялото.

След като ученикът се убеждавал, как при едната статуя, по силата на нейната еластичност, формата и винаги се възстановява и как другата статуя се деформира при натиск, и след някои други неща, за които ще говоря, той напуснал това място и го въвеждали тук отново, едва след като всички нарушения, които той е направил на пластичната, нееластична женска фигура, бивали отстранени и статуята отново се оказвала неповредена. Благодарение на цялата подготовка, през която ученикът преминавал, - аз мога да я дам само схематично, - той имал във връзка със статуята с женска природа дълбоко вътрешно преживяване в цялото си същество – тяло, душа и дух. Това вътрешно преживяване е било, разбира се, вече подготвено в него от по-рано, но се проявявало в пълна мяра чрез хипнотичното влияние на статуите. В него възниквало чувство на вътрешно вцепеняване. Това действало в него така, че той виждал своята душа напълнена с имагинации. И тези имагинации били картини на снежна зима, картини, изобразяващи зима на Земята. Така ученикът се довеждал в духа до съзерцание на зимното – отвътре навън.

А във връзка с другата, мъжка статуя, той имал друго

преживяване. Той чувствал, като че всичко живо в него, което обичайно бива разпределено по цялото тяло, е влязло в кръвта му, като че кръвта му е била пронизана от сили и иска да изхвърчи през кожата му. Тогава когато пред едната статуя той чувствал, че се превръща в обледенен скелет, пред другата чувствал, че всичко живо в него прегаря в топлина и той живее в силно опъната кожа. И това преживяване на вътрешността на човека, искаща да излезе от кожата, позволявало на ученика да получи ново озарение. Той е можел да си каже: сега ти чувстваш, какъв би бил, ако от всичко, което го има в Космоса, върху теб би действало само Слънцето. По такъв начин той се учил да познава дейността на Слънцето в Космоса и това, как дейността му е разпределена в Космоса. Той се учил да познава отношението на човека към Слънцето. И той узнавал, че причината за това, човек в действителност да не е такъв, какъвто се е усещал под хипнотичното влияние на слънчевата статуя, е била, че други сили, действащи от други места в Космоса, преобразуват тази дейност на Слънцето. По такъв начин ученикът се е учил да изживява себе си в Космоса. А когато ученикът е изпитвал хипнотичното влияние на лунната статуя, когато в него е възниквал сковаващия студ на вцепеняването и вътрешното преживяване на зимния ландшафт (в случая със слънчевата статуя той е преживявал в духа летния ландшафт), тогава той чувствал, какъв би бил, ако биха съществували само лунни влияния.

Какво в действителност знае човек за света в наши дни? Той знае, да кажем, че цветът на цикорията е син, че розата е червена, небето-синьо и т.н. Но тези факти не оказват силно и проникновено впечатление върху него. Това са само съобщения за нашето близко обкръжение. Ако човек иска да знае тайните на Космоса, тогава той трябва да стане с цялото си същество и в голяма степен сетивен орган. Благодарение на хипнотичното влияние на статуята на Слънцето цялото същество на ученика се съсредоточавало в циркулацията на кръвта. Той се учил да се познава като слънчево същество, когато преживявал вътре в себе си това хипнотично влияние. Той се учил да познава себе си като лунно същество, преживявайки хипнотичното влияние на лунната статуя. И тогава той би могъл да разкаже от тези вътрешни преживявания, които е получил, как Слънцето и Луната действат върху човешкото същество, също както ние сега можем да кажем от опита на нашето зрение, как действа розата върху нас, или от опита на нашия слух да кажем за действието на звука ми-бемол и т.н. Така учениците в тези мистерии преживявали чак до следатлантските времена, как човек е включен в Космоса. Това е било за тях непосредствено преживяване.

Това, което ви разказах днес, е само кратко въведение в тези грандиозни преживявания, които се получавали в мистериите на

Хиберния, продължили чак до първите векове на християнската ера. Това е било космическо преживяване – преживяване на Слънцето и преживяване на Луната.

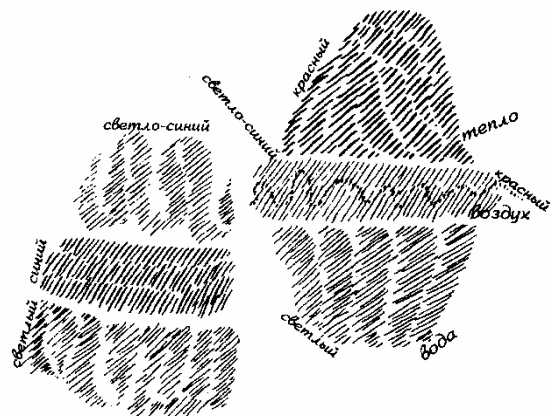
В мистериите на Ефес и Мала Азия ученикът преминавал през преживявания от съвсем друг вид. Там той преживявал по много силен начин, с цялото си същество това, което впоследствие намерило като парадигма израз в началните думи на Йоановото Евангелие: "В началото бе Словото. И Словото беше у Бога. И Словото бе Бог."

В Ефес ученикът се довеждал не до две статуи, а до една, известна като Артемида Ефеска. Отъждествявайки се – както казах вчера - с тази статуя, която е възплъщавала пълнотата на живота, жизненото пълнокръвие, ученикът си е прокарвал път в космическия етер. С цялото си вътрешно възприятие и преживяване той се е издигал от обикновеното земно съществуване до преживяване на космическия етер. И това е довеждало до ново знание. Преди всичко му се съобщавала истинската природа на човешкия език. А след това, изхождайки от човешкия език, тоест от човешкия образ на космическия Логос, на ученика се показвало, как космическото Слово тъче и управлява във Вселената.

Повтарям, мога да описвам тези неща само в общи линии – това, как са протичали. Вниманието на ученика се заостряло към това, което става, когато човешкото същество говори, когато то оставя печата на своето слово в изходящото дихание. Ученикът се довеждал до преживяване на това, което човекът със своята вътрешна дейтелност възплъщава в живота, - което става във въздушната стихия; а после на това, как два далечни процеса се съединяват със ставашото в елемента въздух.

Представете си, че тук имаме издишан въздух, в който са запечатани някакви думи, произнесени от човек (виж рис. на стр. 44, дясната част, светло-синя с червена линия). В същото време когато това дихание, оформено в думи, се устремява от гърдите навън, ритмическата вибрация се спуска надолу и преминава по целия течен елемент, проникващ човешкия организъм (жълто, вода). Така, че в момента на говора човек има на нивото на гръкляна, неговия речеви орган, въздушни ритми. Но заедно с речта става и вълнообразно издигане и кипене на цялото течено тяло в човешкото същество. Течността, намираща се в човека под речевата зона, започва да се движи и вибрира в резонанс. Ето какво означава всъщност това, че когато говорим, речта ни е съпроводена от чувство. Ако водният елемент в човешкото същество не вибрира в резонанс по подобен начин, речта ще излиза от него неутрално, индеферентно, човек няма да пронизва речта си с чувство. А нагоре, по направление на главата,

се издига топлинен елемент (червено), и думите, които отпечатваме във въздуха, съпровождат устремяващите се нагоре вълни топлина, които пронизват главата и дават на нашите думи възможност да се съпровождат от мисъл. И така, когато говорим, имаме три неща: въздух, топлина и вода или течност.

Този процес, който дава пълна картина на това, което живее и струи в човешката реч, се е приемал от учениците в Ефес за изходен пункт. Тогава им ставало ясно, че ставащото в човешкото същество е антропоморфизиран космически процес и че някога, в отдалечените времена, самата Земя е действала по подобен начин. Само че тогава това е бил не въздушният, а водният елемент, течният елемент, (лява част на рисунката, синьо), - който описах вчера като летящ течен белтък, притежаващ вълнообразно движение и кипене. Някога в човека, когато е говорил, в излизания дъх вместо въздух е имало летлив течен елемент - белтък, който е обкръжавал Земята в качеството на атмосфера. И както сега въздухът преминава в елемента на топлината, така белтъкът отгоре преминавал в нещо като въздушен елемент (в ляво, светло-синьо), а отдолу в нещо като земен елемент (светло). И също както в тялото ни възникват усещания благодарение на течния елемент, така и в Земята се зараждат земни образувания, земни сили, - всичко това, което действа вътре в Земята. А горе, във въздушния елемент, възникват тъчащи космически мисли, творчески действащи в земното.

Величествено и мощно е било впечатлението, което човешкото същество е получавало в Ефес, когато му показвали, как в собствената му реч живее микрокосмически отзвук на това, което някога е било макрокосмическо. И когато ученикът в Ефес говорел, той чувствал идващото при него чрез преживяване на речта проникновение в дейността на космическото Слово. Той можел да възприема, как космическото Слово привежда в движение летливо-течния елемент, придавайки му движение, пълно със смисъл и важност; той виждал също, как Словото възлиза нагоре - към творческата космическа мисъл, и надолу - към зараждащите се земни сили.

Така ученикът си прокарвал път в космическото, учейки се на правилно разбиране на това, което е било в собствената му реч. "Вътре в теб се намира човешкият Логос. Човешкият Логос действа чрез теб по време на твоя живот на Земята. Ти, като човек, си човешки Логос (защото чрез това, което се устремява надолу в течния елемент, ние, като хора, се формираме от речта; докато чрез това, което се устремява нагоре, ние притежаваме човешко мислене по време на земния си живот. И ако в теб човешката същност е микрокосмически Логос, то някога в началото на началата е бил Логоса, и Той е бил с Бог, и Сам е бил Бог".

В Ефес са получавали дълбоко разбиране на това, защото разбирането се придобивало вътрешно и чрез човешкото същество.

Разглеждайки личност, подобна на тази, която е известна под името Гилгамеш, трябва да помните, че целият и живот е протичал в тесния кръг на мистериите, защото цялата култура, цялата цивилизация в древните времена произлизала от мистериите. Затова, когато изричам името "Гилгамеш", вие трябва да гледате на него – доколкото той е живеел в Ерех - не като на лично посветен в мистериите на Ерех, но като на жител на цивилизация, пронизана от преживявания, обусловени от току що описаното отношение на човека към Космоса. След това, по време на поклонничеството на Запад, тази личност имала преживяване, което и позволило непосредствено да се запознае ако не със самите Хибернийски мистерии, - тя не се задълбочила толкова, - то с това, което се култивирало в клона на Хибернийските мистерии, намиращ се, както съм ви казвал, на мястото на днешния Бургенланд. Това, което Гилгамеш получил там, живеело в неговата душа и продължавало да се развива в живота между смъртта и новото раждане; а в следващия земен живот той преживял в Ефес задълбочаване на душата.

Задълбочаване на душата преживели и двете индивидуалности, за които говорихме. Това е било, все едно огромна вълна се надигнала от дълбините на цивилизацията от онези времена и се стоварила върху душите на тези двамата. Те преживели в жива и наситена реалност това, което в следомирова Гърция е било само прекрасен отзвук на нещо отминало.

Именно в Ефес е можело да имаш, като че закъсняло преживяване на всичко това. Ефес е бил това място, където също живял Хераклит и където толкова много от древната реалност е можело все още да бъде преживяна даже в късната гръцка епоха чак до VI-V век пр.Р.Х. В Ефес все още е можело да се има усещане за цялостната реалност, в която някога е живеел човек, - в онези дни, когато той още е имал непосредствено отношение към божествено-духовното, когато Азия е била за него само най-ниското от небесата,

когато той още е имал връзка с висшите небеса, обемащи низшето. В онези далечни времена човек преживявал в Азия присъствието на природните духове, а по-високо – присъствието на Ангелите, Архангелите и т.н., а още по-високо – на Властите и останалите йерархии. И може да се каже: доколкото вече в самата Гърция са останали само отзвуци на предишната реалност и това, което е било действителност, се трансформирало в образите на героите от легендите (в които, обаче, все още ясно се забелязвали знаци от изначалната реалност); доколкото в Гърция драматичният елемент на изначалната реалност е придобил живот в Есхил, - то в Ефес, собствено, е оставала възможност за това, че при потапяне в дълбоката тъмнина на мистериите човек да усети отзвуци от тази древна реалност, когато още е живеел в непосредствена взаимовръзка с божествено-духовния свят. Главна особеност на гърка е било това, че той взел древното преживяване на Космоса от човека и го потопил в мита, в прекрасното, в стихията на изкуството, преобразувайки го в образи, които му се стрували по човечни и близки.

Сега трябва да се обърнем към времето, когато, от една страна, гръцката цивилизация достигнала върха си, когато гордо нанесла в персийските войни сякаш последен удар по древната азиатска реалност, а от друга – Гърция вече започвала да клони към упадък. Ние трябва да си обрисуваме, какво е трябвало да преживява човека от тази епоха, ако още е носил в душата си ясен отзвук на това, което някога е било божествено-духовна земна реалност в тялото, душата и духа на човека.

Ще видим, как Александър Велики и Аристотел живеели в свят, не напълно пригоден за тях, - в свят, който всъщност крие за тях голяма трагедия. Работата е там, че Александър и Аристотел стояли в съвсем друго отношение към духовното от заобикалящите ги. Защото макар и за тях да не може да се каже, че особено се интересували от Самотракийските мистерии, те, въпреки това, чувствали душевна близост с това, което е ставало с Кабирите в тези мистерии. Честно казано и в средните векове е имало хора, които разбирали, какво значи това. Съвременните хора имат съвсем лъжливи представи за средновековието. Те не разбират, че чак до XIII и XIV век са съществували личности във всички съсловия, които са имали ясен духовен поглед, - във всеки случай, в тази област, която в Древния Изток са наричали Азия. "Песента на Александър", * написана от един свещеник, се явява много важен документ на късното средновековие. В сравнение със съвременните исторически данни за деянията на Александър и Аристотел, поемата на Лампрехт, създадена някъде в XII век, представя грандиозна концепция, родствена на древното разбиране за това, какво е дошло чрез Александър Велики. /*Лампрехт

- църковник, френски свещенослужител; поемата е написана около 1125 г., всемиров епос, - цветен епизод - виж сборник писма на Александър до майка му и Аристотел (стихове 5004-5205)./

Вземете например, откъса от поемата, където се дава следното удивително описание: "С идването на пролетта вие отивате в гората и попадате на поляна, където цъфтят цветя и слънцето е разположено така, че сянката пада от дърветата върху цветята. И тогава вие можете да видите, как през пролетта в сянката на дърветата духовете – деца на цветята – излизат от цветовете и играят хора на поляната. " В това описание на Лампрехт можем отчетливо да възприемем отблясък на древното и истинно преживяване, все още достъпно за хората от онова време. Те не са влизали в гората говорейки прозаично: тук има трева, а там цветя, а ето там дървета; ако са се приближавали до гората, а слънцето е греело между дърветата и сянката им е падала върху цветята, то в тази сянка се появявал от цветята цял един свят от техни обитатели, - обитатели, които реално им се появявали, преди да навлязат в гората. Защото влизайки в гората, те възприемали други стихийни духове. Това хоро на цветните духове се явявало на свещеник Лампрехт и на него особено му харесвало да го описва. Това е наистина многозначително, скъпи мои приятели: Лампрехт даже в XII, в началото на XII век, желаейки да опише походите на Александър, навсякъде ги пронизва с описания на природата, които съдържат откровения за стихийните царства. В основата на неговата "Песента на Александър" е стояло такова съзнание: "За да опишем това, което е ставало някога в Македония, когато Александър е започнал своите походи в Азия, наставляван от Аристотел, ние не можем просто да описваме прозаично Земята като рамка на тези събития; не, описвайки ги достоверно, ние трябва да включим тук, наред с прозаичното описание на Земята, царствата на елементарните същества".

Какъв контраст със съвременна книга по история, която, разбира се, е напълно приспособена за нашето време! Там вие ще прочетете, как Александър, въпреки съвета на своя учител Аристотел, замислил да поеме върху себе си мисията за присъединяването на варварите към цивилизованото човечество, привеждайки, така да се каже, към общ културен знаменател цивилизованите гърци - елини, македонци - и варварите. Това, несъмнено, е напълно убедително за съвремието. Но каква детинщина е това в сравнение с истината! От друга страна, ние получаваме грандиозно впечатление, когато гледаме картината на походите на Александър, дадена ни от Лампрехт, който им приписва съвсем друга цел. Ние чувстваме, че това, което аз описвах като навлизане на природно-елементарните царства, на духовното във физическата природа, - е било необходимо само в качеството му на встъпление. Защото, каква е целта на Александровите походи в

"Песента на Александър" от Лампрехт?

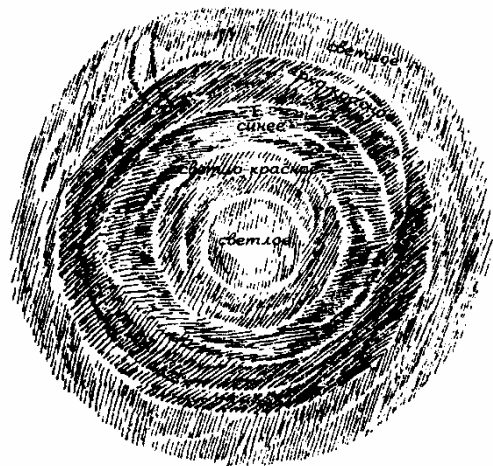
Александър идва до вратите на рая! Макар и това да е изразено на християнския език от онова време, в голяма степен то съответства, както ще ви покажа, на истината. Защото походите на Александър не били предприети само заради завоеванията, още по-малко пък за присъединяването на варварите към гърците, въпреки съвета на Аристотел. Не, те са били проникнати от истински високодуховна цел. Импулсът за тях е произтичал от духа. Ние четем за тях в поемата на Лампрехт, който с огромно въодушевление петнадесет столетия след смъртта на Александър разказва тази героична история. Той разказва за това, как Александър приближил вратите на рая, но не могъл да влезе в него, защото, както казва Лампрехт, в рая може да влезе само този, който притежава истинско смирение, а Александър, живеейки в дохристиянската епоха, още не е можел да го притежава. Истинско смирение на човечеството е можело да донесе само християнството. Въпреки това, ако възприемем тези неща без предрасъдъци, а с открит ум, ще видим, как Лампрехт, християнският свещеник, още е усещал нещо от трагедията на Александровите походи.

Не без умисъл ви говорих за "Песента на Александър". Защото сега няма да се учудите, ако започнем с походите на Александър, за да опишем, какво е станало преди и какво после в историята на западното човечество в неговата връзка с Изтока. Защото стоящото в основата на тези неща усещане, както видяхме, е било все още широко разпространено в сравнително късен период на средновековието. И не само като общо усещане: то е съществувало в толкова конкретна форма, че е могла да възникне "Песента на Александър", описваща с удивителна драматическа сила събития, станали благодарение на двама души, които охарактеризирах. Значението на този момент в историята на Македония се простира, от една страна, далеч в миналото, а от друга – далеч в бъдещето. Важно е да се разбере, че всемирно-историческият трагизъм осеня всичко, което е свързано с Аристотел и Александър. Даже външно трагизмът се проявява. Това е видно ето от какво, скъпи мои приятели. Предвид особените обстоятелства – съдбовни за световната история – само най-незначителна част от съчиненията на Аристотел е стигнала до Западна Европа и по-нататък се изучавала и съхранявала от Църквата; фактически това са били само съчинения по логика и съчинения, облечени в логическа форма.

Но сериозното изучаване на малкото останало, съхранило се от естественонаучните съчинения на Аристотел, показва, какво мощно виждане на връзките на Космоса с човешкото същество е притежавал той. Позволете ми да ви обърна внимание на следното.

Говорим в наше време за земни стихии: воден, въздушен, огнен

или топлинен елемент, а след това за етер. Как Аристотел изобразява всичко това? Той описва Земята, твърдата, здрава Земя (виж рис., светлото ядро); течната Земя, водата (светло-червено); след това въздуха (синьо); и всичко е пронизано и обкръжено от огън (ярко-червено). Но за Аристотел "Земя" в този смисъл се простира до Луната. А от Космоса, простирайки се от звездите до Луната, - не в сферата на Земята, както е казано, а само до Луната, - идва към нас, като че от Зодиака, от звездите - етер, изпълващ космическото пространство (светлото по периферията). Етерът се простира надолу чак до Луната.

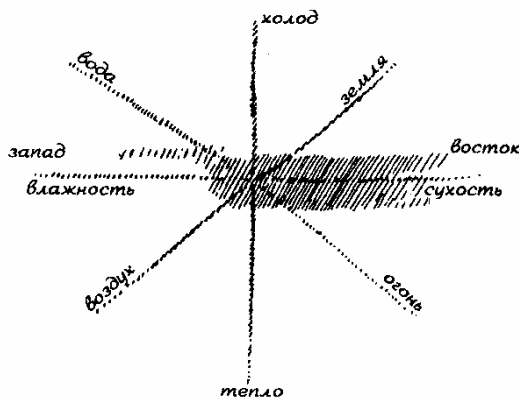
Ерудитът може да прочете всичко това в книгите, написани за Аристотел. Но сам Аристотел постоянно е повтарял на своя ученик Александър: този етер, който се е отделил извън сферата на земната топлина, - светлинният етер, химическият етер и жизненият етер, - е бил някога съединен със Земята. Той е достигал Земята. А с отделянето на Луната на ранните стадии на еволюция етерът се отделил от Земята. И затова всичко, което ни заобикаля в пространството като мъртъв свят, - така е протичало Аристотеловото назидание към Александър, - не е проникнато от етер. Но с идването на пролетта растенията, животните и човешките същества се възраждат на Земята за нов живот; тогава елементарните духове отново свалят етера от сферата на Луната в тези новородени същества. Така, че Луната е формовчик и ваятел на съществата.

Стойки пред огромната женска фигура в Хибернийските мистерии, ученикът е имал много ярко преживяване на това, че етерът в действителност не принадлежи на Земята, но ежегодно се сваля тук от елементарните духове за нуждите на разцъфтяващия живот. И така е било и за Аристотел. Той все още е имал дълбоко проникновение за връзката на човешкото същество с Космоса. Неговият ученик Теофраст* е попречил съчиненията, които трактуват тези неща, да стигнат до Запада. Обаче някои от тях достигнали Изтока, където още се пазело разбирането на такива истини. Оттук те били пренесени от евреите и арабите през Северна Африка и Испания в европейския

запад, където се сблъскали, така, както вече описах, с влиянията на Хибернийските мистерии, доколкото те се изразявали в цивилизацията и културата на тези народи. /**Теофраст, 390-305 пр. Р.Х. - ученик на Аристотел, наречен наследник на Аристотел в качеството му на ръководител на атинската школа на перипатетиците./*

Но всичко това, което ви описах, е било не повече от отправна точка за учението, което Аристотел предал на Александър. Това учение изцяло се отнасяло до вътрешното преживяване. Бих могъл накратко да го опиша примерно така: Александър се учел от Аристотел да разбира това, как земният, водният, въздушният и огнен елемент, живеещи извън човека в заобикалящия свят, живеят също вътре в самото човешко същество, във връзка с което, то се явява микрокосмос. Той изучавал, как в костите на човешкото същество живее земният елемент и как в циркулацията на кръвта и във всичките му течности и сокове живее водният елемент. Въздушният елемент се проявява във всичко, което се отнася до дишането и динамиката на дишането - речта, а огненият елемент живее в мислите на човека. Александър притежавал още и съзнателно виждане на живота в елементите. И ръка за ръка с това преживяване на живота в елементите вървяло също и преживяването на близко и интимно отношение към Земята. В наши дни, пътешествайки на изток, запад, север и юг, ние не забелязваме какво при това се устремява в нашето същество (защото забелязваме само това, което възприемат нашите сетивни органи). Така, ние виждаме само това, което възприемат наличните в нас твърди (земни) субстанции, а не това, което възприемат другите стихии, присъстващи в нашия организъм. Но Аристотел е учил Александър примерно така: когато се придвижваш по Земята на изток, ти постепенно проникваш в елемент, който те изсушава. Ти проникваш в сухота (виж. рис. на стр. 51).

Под това не трябва да се разбира, че ако човек отива в Азия, то ще бъде напълно изсушен. Ние се сблъскваме тук, разбира се, с такива въздействия, които Александър е могъл да усеща в себе си, след като е получил ръководство и указания от Аристотел. Той е можел да усеща, когато е бил в Македония, следното: аз имам в себе си някакво малко количество влажност, което намалява при напредване на изток. По такъв начин, в своите странствания по Земята той е възприемал нейната конфигурация така, както вие можете чрез докосване да възприемете някаква част на тялото, - да кажем, леко прокарайки ръка по някои части на човешкото тяло, да възприемем разликата между нос, очи и уста. Такава личност е могла да възприема разликата между преживяването, което е възниквало в нея, когато тя е отивала в сухостта и преживяването, което е имала от друга страна, при отиване на запад и постепенно навлизане във влажността.

Други диференциации човек все още преживява и до ден днешен, макар и грубо. В северно направление той преживява хлад; в южно – топлина, огнения елемент. Но взаимодействието на влажност и хлад по направление северо-запад той вече не преживява. Аристотел пробудил в Александър всичко това, през което преминал Гилгамеш, когато възприел в непосредствено вътрешно преживяване това, което се усеща по направление северо-запад в промеждутъчната зона между влажност и хлад: водата. Човек, подобен на Александър, не само не е можел да се изрази така, но и наистина не е говорил така: тук минава пътят за северо-запад. Вместо това той е казал: този път минава там, където преобладава елементът вода. В промеждутъчната зона между влажност и топлина е разположен елемент, в който преобладава въздух. Такова е било учението в древногръцките Хтонически мистерии и в древните Самотракийски мистерии,* и на това е учил Аристотел своя най-близък ученик. А в зоната между хлад и сухота, - тоест по направление от Македония към Сибир, - у човека е било преживяване на този регион от Земята, където е преобладавала самата земя, земното, - стихията земя, твърдостта. В промеждутъчната зона между топлина и сухост, тоест по направление към Индия, се е преживявала област от Земята, където е управлявал огненият елемент. Затова ученикът на Аристотел, сочейки на северо-запад, казал: там аз чувствам дейността на духовете на водата; сочейки на юго-запад, казал: там чувствам духовете на въздуха; сочейки на северо-изток, е виждал там да действат основно духовете на земята; сочейки на юго-изток, в посока към Индия, е виждал действието на духовете на огъня, виждал ги е там в собствената им стихия. /**Виж лекциите от 14 и 21 декември 1923 г. във "Форми на Мистерии"* (GA, том 232)./

И в заключение, скъпи мои приятели, можете да почувствате дълбоката, тясна връзка между природно и морално, когато ви кажа, че Александър е говорил по следния начин: аз трябва да напусна хладно-влажната стихия и да се насоча към огнената, - аз трябва да предприема поход към Индия. Това е бил начин на изразяване, тясно свързан както с природното, така и с моралното. По-подробно ще разкажа за това утре. Днес бих искал да ви дам картина на това, което

е живеело в онези времена; защото във всичко, което е ставало между Аристотел и Александър, можем да видим също отражение на огромния и мощен напредък, който станал в световната история. В онези времена още е било възможно по интимен начин да се говори на учениците за великите мистерии от миналото. А след това човечеството започнало да възприема преимуществено логиката, абстрактното знание, категориите, и отхвърлило всичко останало. Затова ние трябва да виждаме в тези събития проява на огромния, дълбок напредък в историческото развитие на човечеството и решаващ момент в хода на цялата европейска цивилизация в нейните връзки с Изтока.

ЛЕКЦИЯ ПЕТА

Дорнах, 28 декември 1923 г.

Сред мистериите на древността Ефес заема особено място. Вие помнете, че разглеждайки ролята на Александър в развитието на Запада, аз споменах също мистериите от Ефес. Само тогава ще достигнем до значението на събитията от древните и по-нови времена, ако разберем и оценим големия напредък, който станал в характера на мистериите (които всъщност са източника от който са произлезли всички древни цивилизации) при прехода от Изток на Запад и, на първо място, в Гърция. Този напредък е имал следния характер.

Когато се обръщаме към древните мистерии на Изток, навсякъде получаваме впечатление: жреците в мистериите, опирайки се на вижданията си, са можели да откриват на учениците си велики и важни истини. Колкото по-назад се връщаме в миналото, толкова повече тези мъдреци или жреци са имали власт да извикват в мистериите непосредственото присъствие на самите богове, духовните същества, които управляват планетарните светове, управляват събитията и явленията на Земята. Боговете реално са присъствали там.

Връзката на човешкото същество с макрокосмоса се е откривала в множество разни мистерии по същия грандиозен начин, както ви я обрисовах вчера във връзка с мистериите на Хиберния, а също с ученията, които Аристотел е предал на Александър Велики. Главната особеност на всички древни източни мистерии е била, че моралните импулси не са били строго отделени от природните. Когато Аристотел сочел на Александър на северо-запад, където преобладават духовете на стихията вода, оттам идвал не само физически импулс, - както сега го възприемаме, когато духа северозападен вятър и т.н., - а с физическите идвали също и морални импулси. Физическото и моралното са били единни.

Това е било възможно благодарение на това, че чрез познанието, получено в тези мистерии, - духът на природата реално се е възприемал в мистериите, - човек се е чувствал единен с цялата природа. Тук ние наблюдаваме някаква връзка на човека с природата, все още съществуваща във времената, протекли между живота на Гилгамеш и неговата бъдеща инкарнация, когато той също се е намирал в тясна връзка с мистериите, а именно, с Ефеските. В хората от това време ние все още намираме живо виждане и възприемане на връзката на човешкото същество с духа на природата. Тази връзка те са възприемали по следния начин. Благодарение на изучаването на дейността на стихийните духове в природата и дейността на

разумните същества в планетарните процеси, човек идвал до следното убеждение: навсякъде наоколо аз виждам проявления на растителния свят – зелените филизи, пъпки и цветя, след това плодове. Виждам едногодишните растения на ливадата и в полето, които разцъфтяват през пролетта и отново увяхват през есента. Също така виждам дървета, които растат със столетия, образувайки отвън кора, вдървявайки се и враствайки на широчина и дълбочина в Земята със своите корени. Но всичко, което сега виждам навън, - едногодишните треви и растения, дървета, които здраво врастват в Земята, - всичко това в миналите времена аз като човек го носех вътре в себе си.

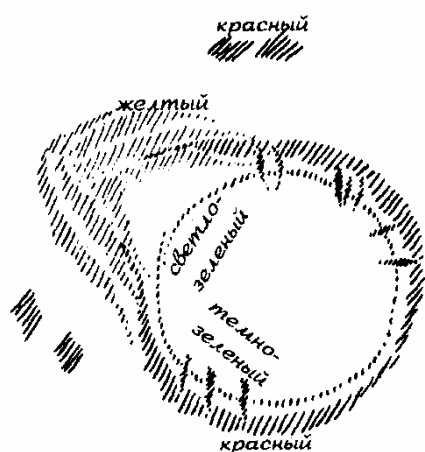
Знаете, че сега, когато във въздуха има въглероден диоксид, възникнал в резултат на дишането на човешките същества, можем да чувстваме, че самите ние сме издишали въглеродния диоксид, издишали сме го в пространството. Затова сега имаме слаба връзка с Космоса. Благодарение на въздушната част от нашата природа, благодарение на въздуха, които е основата за дишането и други въздушни процеси, протичащи в човешкия организъм, ние имаме жива връзка с великата Вселена, с Макрокосмоса. Човешкото същество може сега да погледне към своето изходящо дихание, към въглеродния диоксид, който е бил в него, а сега е вън от него. Но също както сега можем да погледнем към въглеродния диоксид, който издишаме, - обикновено не правим това, но бихме могли, - така посветените от древността са гледали към целия растителен свят. Този, които е получил посвещение в източните мистерии или е възприел мъдрост, произлязла от източните мистерии, можел да каже: аз гледам назад към древната Слънчева епоха в развитието на света, - тогава аз все още носих в себе си растенията. След това им позволих да изтекат от мен в широките кръгове на земното съществуване. Но до тогава, докато носех растенията вътре в себе си, докато все още бях този Адам Кадмон, който обема цялата Земя и заедно с нея растителния свят, дотогава целият този растителен свят се е състоял от водно-въздушна субстанция.

След това човешкото същество отделило от себе си този растителен свят. Представете си, че сте станали огромни, като цялата Земя, а след това сте отделили, като че сте отделили вътре в себе си растителното начало на природата, и тази растителна субстанция преминава чрез метаморфоза във водния елемент – заражда се, увяхва, разцъфтява, видоизменя се, приемайки различен облик и форма, - тогава вие отново ще извикате в душата си чувства и преживявания за това, как е било някога. Тези, които са възприели възпитание и обучение на Изток примерно, във времената на Гилгамеш, са можели да си кажат, че така е било някога. И когато те са гледали около себе си по поляните и са виждали растежа на

зеленината и цветята, те казвали: ние отделихме растенията от себе си, ние ги отделихме от себе си на ранните степени от нашето развитие и Земята ги прие. Земята ги дари с корени и им придаде дървесната природа; дървесната природа в света на растенията произлиза от Земята. Но растителната природа като такава е била като цяло отхвърлена от човешкото същество и възприета от Земята. По такъв начин човек усещал вътрешно родство с цялата растителна природа.

С висшите животни човек не е усещал такъв вид връзка. Защото той е знаел, че само когато преодолее животинската форма и остави зад себе си животните в своята еволюция, ще заеме своето истинско място на Земята. Той е пренесъл растенията със себе си чак до Земята и тогава и ги е предал, за да може тя да ги приеме в своето лоно. За растенията човекът е бил на Земята посредник на боговете, посредник между боговете и Земята.

Хората, които са имали това велико преживяване, получавали чувство, което може да се обрисова съвсем просто (виж рис.). Човешките същества дошли на Земята от Вселената (жълто). Въпросът за количеството на тези същества при това няма значение, защото, както ви казах вчера, те всички се намирали едно в друго. Това, което впоследствие се превръща в растителен свят, се отделя от човека, Земята го приема и му дава да се вкорени (тъмно-зелената щриховка). Човешкото същество е изпитвало чувство, като че е облякло Земята в растителна одежда (червеното по периферията), а Земята му е била благодарна за тази одежда и е приела от него във водно-въздушния елемент това, което той е успял като че да вдъхне в нея.

Влизайки в това преживяване, човек се е чувствал тясно свързан с божеството, с главното божество на Меркурий. Чрез усещането: ние самите сме донесли растенията на Земята, - човек встъпвал в особено отношение с бога на Меркурий.

От друга страна, по отношение на животните човек е имал

различно чувство. Той е знаел, че не може да ги донесе със себе си на Земята: той е трябвало да ги отхвърли, трябвало е да се освободи от тях, иначе не би могъл по правилен начин да развие своята човешка форма. Той отблъснал от себе си животните; те били отхвърлени от неговия път (червената щриховка отвън, рис. на стр. 55) и след това преминали през свое собствено развитие на много по ниско равнище от човешкото. Така човекът на древните времена - епохата на Гилгамеш и по-късно – усещал себе си между животинското и растителното царство. По отношение на растителното царство той е бил сеяч, които е хвърлил семето в Земята и е оплодотворил с него Земята, проявявайки се като посредник на боговете. По отношение на животинското царство той е чувствал, като че ли го е отхвърлил от себе си, за да се превърне в човек, не обременявайки се с животните, които в резултат са били задържани и преустановени в развитието си. Целият египетски култ към животните е свързан с такива възгледи. С това е свързано също и дълбокото чувство на състрадание към животните, което виждаме в Азия. Това е бил грандиозен възглед за природата, в който човек е чувствал своята връзка, от една страна с растителния свят, а от друга – със света на животните. По отношение на животното той е изпитвал чувство на освобождение. По отношение на растението той е изпитвал близко и интимно родство. Растителният свят е бил частица от него самия и той е изпитвал искрена любов към Земята, доколкото Земята е възприела в себе си частица от човечеството, дала живот на растенията, позволила им е да се вкоренят в нея и даже е споделила своите вещества, за да се облекат дърветата с кора. Моралният елемент винаги е присъствал, когато човек е съдил за заобикалящия физически свят. Гледайки растенията на поляната, той е възприемал не единствено само естествения им растеж. Той е възприемал и чувствал моралното отношение на човека към този растеж. Що се отнася до животните, човек все пак е чувствал към тях друго морално отношение: той си е проправял път в страни от тях.

Така ние намираме в мистериите по целия Изток грандиозен природен възглед. По-късно такива мистерии е имало и в Гърция, но със значително по-малко действено възприятие на природата и духа в природата. Разбира се, гръцките мистерии са грандиозни и възвишени, но те съществено се отличават от източните. Особеността на последните се е състояла в това, че те не се стремели да помогнат на човека да се усеща на Земята, но благодарение на тях човек се усещал като част от Космоса, част от Вселената. В Гърция мистериите поначало преминавали такъв стадий, когато човек се е усещал съединен със Земята. На Изток самият духовен свят се е съзерцавал или усещал в мистериите. Абсолютно правилно би било да кажем, че в древноизточните мистерии самите богове са се явявали сред

жреците, към които са отправяли молитви и са принасяли жертвоприношения. Мистериите храмове са били в онези времена земно пристанище на боговете, където боговете дарявали хората чрез жреците с това, с което са могли да ги дарят от небесните съкровища. В гръцките мистерии се явявали по скоро образи на богове, изображения, като че фантоми, - истински и неподправени, но фантоми, нищо повече, - вече не божествени същества, не реалности, а призраци. И затова гръците са имали съвсем друго преживяване, от хората, принадлежащи към древната източна култура. Гръците чувствали, че боговете съществуват, но за човека са достъпни само изображенията на боговете, също както носим в паметта си картини от минали преживявания, но вече не самите преживявания.

Такова било основното чувство, което излизало от гръцките мистерии. Гръкът е чувствал, че той носи в себе си сякаш космически спомени, - не проявления на самия Космос, а изображения, - изображения на богове, а не самите богове, изображения на събития и процеси на Сатурн, Слънцето и Луната. Не е имало повече жива връзка с това, което действително е ставало на Сатурн, Слънцето и Луната, - такъв род жива връзка, каквато човешкото същество има със своето детство. Хората от източната цивилизация са имали тази реална връзка със Слънцето, Луната и Сатурн. Те я получавали от своите мистерии. А мистериите на гръците имали картинен или образен характер. В тях се явявали сенки от духовно-божествената реалност. Но при това е ставало нещо също толкова важно, защото съществувало и друго различие между източните и гръцките мистерии.

В източните мистерии, ако човек е искал да познае нещо от грандиозните, гигантски преживявания, осъществявани там, той винаги е трябвало да изчака правилния момент. Едно или друго преживяване е можело да се добие само чрез съответстващи жертвоприношения, които се извършват едни – през есента, други – само през пролетта, трети – в зенита на лятото, а четвърти – през дълбоката зима. Понякога жертвоприношенията се принасяли на боговете в определен момент, белязан с особена констелация на Луната. В това особено време боговете се явявали в мистериите и хората са могли да присъстват там при появяването им. Ако моментът се пропуснел, то се е налагало да се чака понякога и до тридесет години, докато тези божества отново се открият в мистериите. Всичко, което се отнася до Сатурн, например, може да влезе в сферата на мистериите само един път на 30 години; всичко свързано с Луната - примерно един път на 18 години и т.н. Жреците на източните мистерии зависели от времето, а също и от мястото и разни други обстоятелства при получаването на грандиозните, гигантски познания и съзерцания. Съвършено различни откровения се

възприемали в дълбината на планинската пещера или високо по върховете. Или пък откровението се различавало в зависимост от това, човек край брега ли е бил или навътре в континента Азия. Така, че особеност на мистериите на Изтока е била определена зависимост от мястото и времето. В Гърция грандиозните, гигантските реалности изчезвали. Изображенията все още оставали. И тези изображения не зависели от времето на годината, хода на столетието или мястото: хората са могли да имат изображения, когато са се подготвили по правилния начин, когато са правели едно или друго упражнение или са извършвали едно или друго лично жертвоприношение. Ако човек е достигнал известно равнище в жертвоприношенията или в личната зрелост, тогава по силата на това, че той като човешко същество се е придвижил напред, е можел да съзерцава сенките на великите мирови събития и великите мирови същества.

Ето в какво се състои важното изменение в природата на мистериите, с които се срещаме при прехода от Древния Изток към Гърция. Древноизточните мистерии зависели от условията на пространството и местността, докато в гръцките мистерии се вземало под внимание само човешкото същество и това, което то е принасяло на боговете. Бог, така да се каже, се явявал в своя фантомообразен, призрачен вид, когато човешкото същество, благодарение на преминатата подготовка, ставало достойно да възприеме бога в призрачна форма. По такъв начин мистериите на Гърция наистина подготвяли пътя на съвременното човечество.

По нататък, мистериите на Ефес стоят по средата между древноизточните и гръцките мистерии. Те заемат особено място. Защото Ефеските посветени са могли все още да преживяват нещо от гигантските, величествени истини на Древния Изток, душите им все още са били засегнати от дълбокото вътрешно преживяване на връзката на човешкото същество с макрокосмоса и макрокосмическите божествено-духовни същества. В Ефес човек все още е можел да съзерцава свръхземното, и то, не малко. Отъждествяването с Артемида, богинята на Ефеските мистерии, е донасяло на човека живото чувство за връзката му с природните царства. Растителният свят (му се преподавало) – е твой; Земята само го е възприела от теб. Животинският свят ти си изпреварил, ти си го оставил назад. Ти трябва да гледаш на животните с възможно най-голямо състрадание; те е трябвало да изостанат по пътя, за да можеше ти да станеш човек. – Чувството на единство с макрокосмоса е било преживяване, още достъпно за посветения в Ефес, той все още го е получавал непосредствено от самите реалности.

Заедно с това мистерии от Ефес били, така да се каже, предназначени първи да се обърнат към Запада. Като такива те вече имали независимост от времената на годината или от хода на века;

също така не зависели и от мястото на Земята. В Ефес се опирали на упражненията, през които е преминавало човешкото същество, ставайки зряло благодарение на жертвоприношенията и самоотдаването на боговете. Така че, от една страна, по отношение на съдържанието на своите мистериини истини, мистериите на Ефес още гледали назад, към Древния Изток, докато, от друга страна, те вече са били насочени към развитието на самия човек и затова се приспособявали към природата и характера на гърка. Това били най-последните от източните мистерии на Гърция, където титаничните древни истини са можели все още да се доближат до човека; защото на Изток мистериите в общи линии вече стигнали до упадък.

А в мистериите на Запада тези древни истини просъществували по-дълго. Мистериите на Хиберния съществували още столетия след раждането на християнството. Тези Хибернийски мистерии въпреки това са двойно по-тайни и окултни; и да ви е ясно, че даже с помощта на тъй наречената Акаша-хроника съвсем не е лесно да се проникне в тайните на статуите, за които ви говорих вчера, - слънчевата статуя и лунната статуя, мъжката и женската. Да се приближиш до изображенията от източните мистерии и да ги повикаш от астралния свят е сравнително по-лесно за този, който е преминал обучение за подобни неща. Но само някой да пристъпи или пожелае да пристъпи до мистериите на Хиберния в астралния свят, то още отначало ще бъде зашеметен. Те ще го отхвърлят от себе си. Тези ирландски, тези Хибернийски мистерии днес доброволно не позволяват да ги видиш в образите на Акаша-хрониката, въпреки, че те дълго са се съхранили в своята първородна чистота.

По-нататък, ние трябва да помним, че индивидуалността, която е живяла в Александър Велики, е била в тесни връзки с Хибернийските мистерии във времената на Гилгамеш, когато той предприел пътешествие на Запад, в местност, съседна с днешен Бургенланд. Тези мистерии живеели в тази индивидуалност, живеели по много древен начин. Защото това е било в онези времена, когато Западът още се е огласял от мощния отзвук на атлантската епоха. А след това всички тези преживявания били пренесени през душевното състояние, което протича между смъртта и новото раждане. А по-късно двамата другари - Еабани и Гилгамеш – се намерили отново в съвместния им живот в Ефес, и там те встъпили в дълбоко съзнателно преживяване на това, което във времената на Гилгамеш са преживели повече или по-малко безсъзнателно или подсъзнателно във връзка с божествено-духовните светове. Техният живот в Ефеските времена е бил сравнително мирен, те са имали възможност да преработят и усвоят възприетото в по-страшните времена.

Позволете да ви напомня, в какво се състои това, което е преминало в Гърция преди те отново да се появят в епохата на упадък

на Гърция и разцвет на Македония. Гърция от миналите времена, Гърция, която се е разпростряла нашироко и е включвала в границите си Ефес и даже е прониквала непосредствено в Мала Азия, е имала още в своите призрачни образи отзвук от древните времена на богове. Връзката на човека с духовния свят, макар и призрачно, но все още се е преживявала. Обаче Гърция се е стремилa постепенно да се освободи от призраците; можем да наблюдаваме, как крачка по крачка гръцката цивилизация се отдалечавала от това, което може да се нарече божествена цивилизация, и все повече и повече приемала земен характер.

Трябва честно да кажем, че в наши дни най-важното в историята на човешкото развитие остава просто незасегнатата от външно-материалистическо разглеждане история! Много важен за разбирането на целия гръцки характер и култура е фактът, че в гръцката цивилизация намираме само призрачен образ, фантом на древната божествена реалност, в която човек е имал общение със свръхсетивните светове, защото човек вече постепенно излизал от това божествено и се учил да използва своите собствени индивидуални, лични духовни способности. Това е ставало крачка по крачка. В драмите на Есхил в художествените образи е отразено това чувство, което още е останало в човека от древните времена на богове. Но едва Софокъл започнал да се извява, когато човек започнал да се отърсва от това усещане за връзка с божествено-духовното съществуване. А после се появява нещо, свързано с името, значението на което все още е недостатъчно оценено от историческата наука, обаче по въпроса има и други мнения.

Виждате ли, в древногръцките времена не е имало нужда писмено да се фиксират историческите събития. Ще попитате, защо? Защото са съществували живи сенки на всичко важно, което е ставало в миналото. Историята се е откривала в това, което се е явявало в мистериите. Там хората са имали достъп до призрачните образи, живите образи-сенки. Защо тогава да се записва историята? По-късно, обаче, дошло време, когато сянковите образи се потопили в низшия свят, където човешкото съзнание не е могло повече да ги възприема. Тогава и възникнал стремежа да се записва ставащото. Появил се Херодот,* първият историк, записал историята в проза. И от тогава могат да се изброят множество негови последователи; във всички тях е действала същата подбуда – да се откъсне човечеството от божествено-духовното и да се постави в само земното. */*Херодот от Халикарнас, 5 век пр. Р.Х. – най-древният гръцки историк; Персийските войни/* И все пак в продължение на цялата гръцка култура всичкото това клонящо към земното развитие е било озарено от сияние, светлината на което, както ще чуем утре, не е проникнала нито в Рим, нито в средновековието. А там, в Гърция, светлина е имало. А що се отнася

до призрачните образи, даже и до потъмнелите сянкovi образи от залеза на гръцката цивилизация, човек все още е чувствал, че те са божествени в своята основа.

Посред всичко това, като убежище, където човек е намирал разяснение относно това, което е съществувало някак фрагментарно в гръцката култура, - стоял Ефес. Хераклит получил наставление в Ефес, както и много други велики философи, такива като Платон и Питагор. Ефес е бил наистина такова място, където се съхранявала в известна степен древната източна мъдрост. И тези две души, които живели по-късно в Аристотел и Александър Велики, били в Ефес някое време след Хераклит и могли там да възприемат от наследството на древните знания на източните мистерии това, което още го е имало в мистериите на Ефес. Това, което е живеело в Ефеските мистерии, по особено проникновен начин е свързало себе си с душата на Александър. И сега се приближаваме до едно от тези исторически събития, което от тривиална гледна точка може да се приеме за чиста случайност, но което се корени дълбоко във вътрешните взаимовръзки в развитието на човечеството.

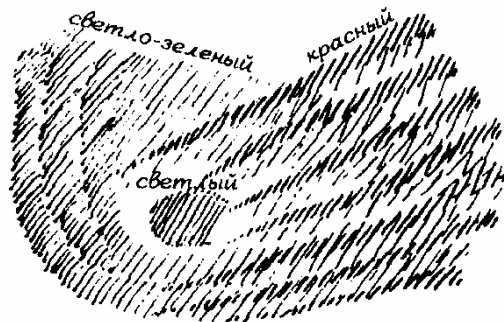
За да проникнем в значението на това събитие ще припомним следното. Трябва да помним, че в тези две души, които са станали впоследствие Аристотел и Александър Велики, е живеело, на първо място, всичко това, което те възприели в отдалечените в миналото времена, а след това го изучили. И след това в Ефес нещо вече живяло в техните души се изпълнило с необикновена ценност. И ние можем да кажем, че цялата Азия - в тази нейна "гръцка" форма, която тя приела в Ефес, - живеела в тези две души и особено в душата на този, който впоследствие станал Александър Велики. Представете си ролята, изиграна от тази личност. Описвал съм ви, каква е била тя във времената на Гилгамеш; а сега трябва да си представите, как в живото общение между Александър и Аристотел познанията, свързани с Древния Изток и Ефес, били възпроизведени, но възпроизведени в нова форма. Само си представете това. Представете си, какво би трябвало да стане, ако гигантският документ, който с нечувана интензивност живеел в тези души, ако този гигантски документ, мистериите на Ефес, още го е имало и ако Александър, в инкарнацията си като Александър, би се срещнал с мистериите от Ефес! Ако съумеем да си изградим представа за това, ще можем правилно да оценим факта, че в деня, когато се е родил Александър, Херострат е хвърлил факела в светилището на Ефес; в същия този ден, когато се е родил Александър, храмът на Диана Ефеска е бил предателски изгорен до основи. Той изчезнал завинаги; неговият монументален документ с всичко отнасящо се до него, престанало да съществува. Той съществувал само като историческа мисия в душата на Александър и неговия учител Аристотел.

А сега вие трябва да свържете всичко това, което е живяло в душата на Александър, с това, за което говорих вчера, когато ви показах, как мисията на Александър Велики е била вдъхновена от импулс, излизащ от конфигурацията на Земята. Вие лесно ще разберете, как това, което на Изток е било реално откровение на божествено-духовното, сякаш угаснало с Ефес. Другите мистерии били, всъщност, вече упадъчни, съхраняващи само традиции, макар и да трябва да кажем, че тези традиции са могли все още да пробудят ясновидски сили в особено надарени натури. Но великолепието и славата, титаничността на старите времена отминали. С Ефес окончателно угаснала светлината, разпространявана от Изток. Сега вие можете да оцените решението, което Александър взел в своята душа: да върне на Изтока изгубеното, да го върне макар и в тази форма, в която то се е запазило в Гърция, - в призрачна, сянькова картина. Оттук и идеята за експедицията към Азия; при това е било необходимо да се придвижи колкото се може по-далеч, за да може още един път да донесе на Изтока – макар и в призрачната форма, в която е съществувало в гръцката култура, - това, което той е изгубил.

И сега виждаме, че Александър, осъществявайки тази експедиция, съвсем не смята да покорява съществуващите култури, не се старае да присади елинизма на Изток в какъвто и да е външен смисъл. Навсякъде, където и да пристигал, Александър Велики не само приемал обичаите на страната, но е можел също непосредствено да изхожда от помислите и копнежите на хората, обитаващи завзетата територия, можел е да се проникне с техните мисли. Когато той пристига в Египет, в Мемфис, го възприемат като спасител и освободител от духовната лутаница, сковаваща местното население. Той дарява персийското царство с култура и цивилизация, каквито самите перси никога не биха могли да произведат. Той прониква даже в Индия. Замисля план да доведе до равновесие, до хармония елинската и източната цивилизация. На всяка крачка основава академии. Академиите, основани в Александрия, в Северен Египет, са по-известни: те са имали огромно значение за по-късните времена. Но на първо място по важност е фактът, че по цяла Азия били учредени големи и малки академии, в които в последващите времена се съхранявали и изучавали трудовете на Аристотел. Започнатото по такъв начин от Александър продължавало да действа в Мала Азия векове, отново и отново повтаряйки се сякаш със затихващо ехо. С един мощен удар Александър насадил аристотелевското разбиране за природата в Азия и даже в Индия. Ранната смърт му попречила да достигне Арабия, макар това да е било основната му цел. Но той проникнал на Изток чак до Индия, а също в Египет. Навсякъде той посадил духовното познание за природата, получено от Аристотел, правейки го плодно за хората.

Защото навсякъде той давал на народа да почувства, че това е тяхно родно, а не чужд елемент, не натрапено им оръдие на елинизма. Такова нещо е могла да осъществи само огнената натура на Александър. В последващите години много учени излезли от Гърция. Покрай Едеса съществувала, между впрочем, такава академия, като Гондишапур, получаваща постоянна подкрепа от Гърция в продължение на много последващи столетия.

С това е бил осъществен чуден подвиг! Светлината, излизаща от Изтока (червено отдясно наляво, светлото петно, рис. на стр. 63), унищожена в Ефес от факела на Херострат, - тази светлина, по-точно, нейния призрак отблясък, сега отново се разгоряла от Гърция и продължила да сияе (светло-зелено отляво надясно) - до този драматичен момент, когато под източно-римската тирания* школите на гръцките философи били окончателно закрити.

В VI век сл.Хр. последните гръцки философи избягали в академията Гондишапур. /*Юстиниан, източно-римски император (527-565), селски син, изпратил в 529 г. в Атина едикт, забраняващ преподаването на философия и разясняване на правото, в резултат на което седем последни атински философи напуснали Римската империя и се преселили в Персия./

Във всичко това виждаме взаимодействие на два елемента: един – вървящ напред, и друг, - изоставащ назад. Мисията на Александър се базирала повече или по-малко несъзнателно на следния факт: вълните на цивилизацията прониквали Гърция на луциферически принцип, докато в Азия те оставали на заден план по ариманически начин. В Ефес е имало равновесие. И Александър, в чиито ден на раждане паднал физическият Ефес, решил да основе духовен Ефес, който би пръскал далеч на Изток и на Запад своята слънчева светлина. В това всъщност е била целта, стояща в основата на всичко, което е предприемал: да основе духовен Ефес, простиращ се през Мала Азия на Изток до Индия, включвайки също египетска Африка и източна Европа.

Невъзможно е да се разбере духовното развитие на западното човечество, докато не го видим на този фон. Защото скоро след опита да се разпространи по целия свят древният почитан Ефес, в египетската Александрия е било скрито това, което някога го е имало в Ефес, - само вместо сияещи букви това са били помръкнали знаци.

Скоро след този късен цъфтеж на Ефес започнала да се утвърждава съвсем нова сила – силата на Рим. Рим, както се разбира от самото име, е нов свят, - свят, който няма нищо общо с призрачните образи на Гърция, в които човек пази само спомени за тези минали времена. Няма да срещнем по-сериозен или по-важен пробив в историята от този. След изгарянето на Ефес благодарение на предприемчивостта на Александър е бил създаден план за въздигане на духовен Ефес; и този духовен Ефес след това е отхвърлен от нова сила, която заявява за себе си отначало като Рим, по-късно като християнство и т.н. И можем правилно да разберем развитието на човечеството само тогава, когато кажем: ние, с нашия начин на постигане чрез интелекта, с нашия начин на извършване чрез волята, с нашите чувства и настроения можем да гледаме назад във вековете не по-далеч от Древния Рим. До там всичко е ясно. Но ние не можем да гледаме ни към Гърция, ни на Изток. Там ние трябва да гледаме чрез имагинации. За там е необходимо духовно виждане.

Да, ние можем да гледаме на Юг с обичайното прозаично разбиране, но не и на Изток. Гледайки на Изток, ние трябва да се обърнем към имагинациите. Ние трябва да виждаме на заден план могъщите мистериини храмове на прадревна следатлантска Азия, в които мъдри жреци разяснявали на всеки от своите ученици връзката им с божествено-духовния Космос; там би могла да бъде намерена цивилизация, която се вижда от мистериите във времената на Гилгамеш, както съм ви я описвал. Ние трябва да видим тези удивителни храмове разпръснати по цяла Азия, а на преден план - Ефес, съхраняващ още в своите мистерии много от това, което се е изгубило в другите храмове на Изтока, макар заедно с това той сам вече да станал гръцки по характер. Защото в Ефес човек не е трябвало повече ни да изчаква благоприятна констелация на светилата или нужното време през годината, ни самият той да чака, докато достигне определената възраст преди да започне да получава откровения от боговете. В Ефес, ако човек е узрял за това, е можел да принася жертви и да прави определени упражнения, които му позволявали така да пристъпи към боговете, че те милостиво се спускали към него. И ето в този свят, който се представя пред вас в тази картина, са били обучени и подготвени във времената на Хераклит двете личности, за които говорихме. След това в 356 г. пр. Р.Х., в деня на раждането на Александър Велики, ние виждаме езиците на пламъците, излизаци от храма в Ефес. В Аристотел, Александър Велики намира своя учител. И това е все едно, ако от издигащите се в небето пламъци в Ефес се бе раздал мощен глас за имащите уши: стройте духовния Ефес, и нека старият физически Ефес стои в човешката памет като негов център, като средоточие.

И така, ние имаме пред себе си образа на Древна Азия с нейните

мистерийни центрове, а на преден план Ефес и учениците в неговите мистерии. Виждаме горящият Ефес, а след това виждаме експедициите на Александър, които пренесли на Изток приноса на Гърция в прогреса на човечеството, така, че в Азия се върнало във формата на образи това, което тя изгубила в своята реалност.

Вглеждайки се в Изтока и давайки на нашата имагинация да се откъсне от потресаващите събития, които наблюдаваме там, можем да видим в истинска светлина тази древна глава от човешката история, - защото тя би трябвало да бъде схващана чрез имагинации. А след това ние постепенно разпознаваме на преден план възхода на римския свят, света на средновековието, светове, които продължават до нашето време. Всички други разделения на историята на периоди - древен, средновековен и нов, или както и още да ги нарекат, - водят до лъжливи представи. Но ако дълбоко и внимателно изучите картината, която поставих пред вас, тя ще ви даде истинско проникновение в скритите течения, пронизващи европейската история чак до наши дни.

ЛЕКЦИЯ ШЕСТА

Дорнах, 29 декември 1923 г.

Особено важен за разбиране историята на Запада в неговото отношение към Изтока е периодът от три-четири столетия преди до три-четири столетия след Мистерията на Голгота. Истинското значение на събитията, които разглеждаме, - събития, достигнали апогей в подема на аристотелизма и в експедициите на Александър в Азия, - се съдържа в този факт, че те образуват сякаш завършек на цивилизацията на Изтока, която все още е била потопена в импулсите от мистериите.

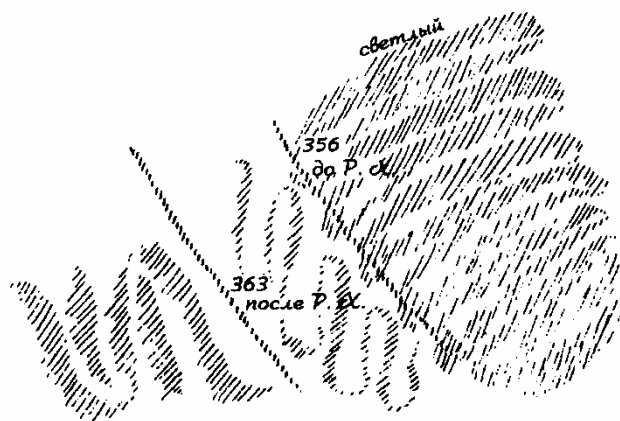
Окончателен край на чистите и истинни импулси от мистериите на Изтока сложил престъпният пожар в Ефес. След това ние намираме само традиции на мистериите, традиции и призрачни образи, - така да се каже, останки от древна боговдъхновена цивилизация, които били разхвърляни по Европа и особено из Гърция. А четиристотин години след Мистерията на Голгота станало друго велико събитие, от което е видно това, което още е останало от отломките – защото така можем да ги наречем – от мистериите. Да се вгледаме в образа на Юлиан Отстъпник*/* *Юлиан, наречен отстъпник, - римски император (361-363) - виж лекцията от 19 април 1917 г. в "Градивните камъни за разбиране на Мистерията на Голгота" (ГА, том 175).* Юлиан Отстъпник е римски император, получил посвещение в IV век в степен, каквато е била тогава възможна, - чрез един от йерофантите на Елевзинските мистерии. Това значи, че той е влязъл в преживяване на древните божествени тайни на Изтока, доколкото подобно преживяване е било още възможно в Елевзинските мистерии.

При изворите на разглеждания период стои изгарянето на храма в Ефес; денят на изгарянето на Ефеския храм е бил също денят, когато на бял свят се появил Александър Велики. Този период завършва в 363 г. с деня на насилствената смърт на Юлиан Отстъпник в дълбините на Азия. Между тези две събития стои Мистерията на Голгота. А сега да изследваме малко този период от време като звено във веригата на цялостната история на човешкото развитие. Ако искаме да погледнем по-нататък, зад чертата на този период, ще ни е нужно, преди всичко, да изменим силата си на виждане и възприятие. Това изменение е много сходно с това, за което сме чували в друга връзка. Само че доста рядко, размишлявайки за подобни неща, ние ги съпоставяме едно с друго.

Спомнете си, как в книгата "Теософия" аз съм описал различните светове, свързани с човека. Описах ги като физически свят; преходен свят, граничещ с него, иначе казано – свят на душите; след това свят, в които само най-издигнатата част от нашата природа може да получи

достъп, - свят на духовете. Като оставим настрана частните особености на този свят на духове, през който съвременният човек преминава между смъртта и новото раждане и ако се вгледаме само в неговите по-общи качества и особености, ние си даваме сметка, че трябва да дадем нова ориентация на всичките си мисли и чувства преди да можем да постигнем страната на духовете; и любопитното е, че трябва да изменим и преориентираме нашият вътрешен живот на мислите и чувствата по същия начин, както, ако бихме искали да постигнем това, което стои зад границата на указания период. Грешка би било да си въобразяваме, че ползвайки се от съвременните представи ще можем да разберем станалото до изгарянето на Ефеския храм. Ние трябва да си образуваме други понятия и други представи, за да проникнем с поглед до човешките същества, които били също така уверени в постоянната връзка на своята душа с боговете, както, че чрез дишането човек идва в съприкосновение с въздуха навън.

Започвайки от този свят, свят, който е нещо като земен девакан, земната страна на духовете, - защото земният свят не ни дава нищо за разбирането на този свят, - ние преминаваме към промеждутъчния период, продължаващ от 356 г. пр.Р.Х. и примерно до 363 г. след Р.Х. А какво се простира зад пределите на този период? От едната страна на този период се намира Азия,

от другата - Европа, а между тях лежи свят, от който човечеството, по определение, е излязло по същия начин, по който древното човечество от източния свят през Гърция е влязло в Римската империя (виж рисунката). Защото това, което през столетията на средновековието чак до нашите времена се е развивало като цивилизация, е цивилизация, която се е строила, развивала се е в страни от вътрешната същност на мистериите, развивала се е на основата на това, което човек може да построи с помощта на своите собствени понятия и представи. Ние можем да наблюдаваме началото на тази тенденция в Гърция от времената на Херодот и по-нататък.

Херодот е описвал фактите от историята по външен начин и не се е докосвал до духовното, или го е докосвал във висша степен погрешно. И другите след него вървят по-нататък в това направление. *Въпреки* това, в Гърция ние винаги усещаме сякаш последния полъх на тези сянкаподобни образи, които трябва да напомнят на човека за духовния живот. От друга страна, с Рим започва период, към който съвременният човек все още чувства сродство, - период, който има съвсем нов начин на мислене и чувстване, различаващ се даже от този, който наблюдаваме още в Гърция. Само такава личност, като Юлиан Отстъпник, изпитва нещо като непреодолимо привличане към Древния свят и проявява определена честност в търсенето на посвещение в Елевзинските мистерии. Но това, което Юлиан е можел да получи в тези мистерии, не е притежавало вече силата на познанието. И още повече, той сам принадлежал към света, в който хората вече не могли да овладеят в своята душа мистериите традиции на Изтока.

Съвременното човечество никога не би възникнало, ако след Азия не последва отначало Гърция, а след това Рим. Съвременното човечество е базирано на личността, личността на индивида. Източното човечество е било построено иначе. Човекът от Изтока е чувствал себе си част от непрекъснатия божествен процес. Боговете са имали свои цели в земната еволюция. Боговете са искали едно или друго, и едно или друго е ставало на Земята. Боговете са въздействали върху волята на хората, като са ги инспирирали. Всичко, което са извършвали могъщите и велики личности на Изтока, за които ви говорих, е било вдъхновено от боговете. Боговете повелявали, човек изпълнявал. И мистериите са приспособени и организирани в древните времена за тази цел – да съединят божествената воля и човешкото действие.

В Ефес за първи път виждаме нещо друго. Там учениците в мистериите, както съм ви казвал, са били загрижени за състоянието на собствената си зрелост и повече не наблюдавали времето и периодите на годината. Появил се първият признак на личността. Там в предните инкарнации Аристотел и Александър Велики възприели личностния импулс. Но сега настъпва нов период, изгревът на новия период, когато Юлиан Отстъпник преживява като за последен път стремежа на човека да вмести даже в този късен век мистериите на Изтока. Сега човешката душа става съвсем друга в сравнение с това, което е била в Гърция.

Представете си още един път човек, получил някои знания в Елевзинските мистерии. Конституцията на душата му не е заимствана от тези мистерии: за нея той е задължен на простия факт, че живее в тази епоха. Когато съвременният човек си спомня, когато той, както се казва, дълбае в себе си, то какво би могъл да си припомни? Той може

да си припомни нещо такова, което сам лично е преживял по време на сегашния си живот, може би, преживяно двадесет или тридесет години назад. Тази мислена ретроспекция, разбира се, не отива по-далеч от собствения му живот. А за човек, който е принадлежал, например, към Ефеската цивилизация, това е било различно. Ако той е получил, макар и в малка степен, знания, достъпни му в Ефес, то при него процесът на спомняне е притичал така, че когато е навлизал в спомените си, в душата му изплували вместо спомени, отнасящи се до личния му живот, събития от доземното съществуване, събития, предшестващи земния период на еволюция. Той се пренасял в лунния период, слънчевия период, предшестващи отделните природни царства. Също е можел да гледа вътре в себе си и да вижда общността на човека с космическото цяло; той е виждал, как човек е свързан и съединен с Космоса. И всичко това, живяло в неговата душа, е било истинската "собствена" памет – космическата памет на човека.

Затова можем да кажем, че тук имаме работа с този период, когато в Ефес човек е можел да преживява тайните на Вселената. Човешката душа е притежавала памет за отдавна отминалите космически епохи. Тази памет я е предшествовало еволюционно още нещо: нея я е предшествовало реалното преживяване на тези ранни времена. От това останало само прозрението в ранните епохи. Но в онова време, за което разказва епосът за Гилгамеш, не можем да говорим за памет за минали космически епохи, а трябва да говорим за истинско преживяване на миналото. След епохата на космическата памет дошло това, което нарекох промеждутъчната епоха от Александър до Юлиан Отстъпник. Да прескочим за малко този период. После следва епохата, която е породила западната цивилизация на средните векове и съвременността. Тук повече няма памет за космическото минало, още по-малко преживяване на миналото в настоящето; нищо не е останало, освен традициите.

Преживяване на миналото в настоящето

Памет на душата за космическото минало

Традиция

Сега може да се води писмена хроника. Възниква историята. Историята се появява за първи път в римския период. Помислете, скъпи мои приятели, какво потресаващо изменение имаме тук. Помислете, как учениците в Ефеските мистерии са живели с времето, вземали са участие в него. На тях не са им трябвали книги по история. Писмените летописи биха били смехотворни за тях. Достатъчни били размишления и дълбока медитация и миналото изгрявало от дълбините на човешкото съзнание. Това не са били демонстрации на психоанализа в духа на съвременните доктори: човешката душа

изпитвала огромен подем, извиквайки по такъв начин миналото от живата памет.

Но в последващите времена човечеството изгубило тази способност и възникнала необходимост да се записва станалото. Но в това време, докато при човека е залинявала древната сила на космическата памет и се е установявал недодялания начин да се записват великите събития на света, - през всичкото това време в неговото вътрешно същество се е развивало личното спомняне, личната памет. Защото всяка епоха има собствена мисия, всяка епоха има собствена задача. Тук имате обратното на това, което ви представих в първата лекция на този цикъл, когато описах възникването на "времената памет". Тази памет във времето или времева памет, люлката на която е в Гърция, се е развивала през римската култура в средновековието и в новите времена. И към времето на Юлиан Отстъпник вече напълно е било заложено ядрото на културата на личността; доказателство за това - тръгналото, всъщност, не в полза на Юлиан Отстъпник посвещение в Елевзинските мистерии.

Сега се приближаваме до периода, когато западният човек, започвайки от III или IV век сл.Р.Х. чак до наше време, провежда своя земен живот напълно извън духовния свят, живее в станалите празни абстракции понятия и идеи. В Рим даже самите богове станали абстракции. Достигнахме време, когато човечество се е лишило от каквото и да е знание за живата връзка с духовния свят. Земята повече не е Азия, низшето от небесата, Земята е сама по себе си някакъв свят, а небесата са далечни, непроницаеми и покрити с мъгла за човешкия взор. Настъпило време, когато човек изработва в себе си личността под влияние на римската култура, която се разпространила по всички страни на Запада.

И точно както светът на душите граничи с духовния свят, със света на духовете, стоящ по-високо, така и цивилизацията на Запада, своего рода свят на душите, във времето граничи с духовния източен свят. И този свят на душите се простира чак до наши дни. И сега, в наше време, повечето хора съвсем не забелязват факта, че отново става друго грамадно изменение. На тези от вас, които често слушат мои лекции е известно, че аз неохотно наричам кой да е период преходен, защото в действителност такъв се явява всеки период, - всеки период означава преход от станалото към идващото. Същността е в това, кое в какво преминава. Казаното вече навежда на мисълта, че в този случай, сякаш преминавайки от света на духовете в света на душите, стигаш след това във физическия свят. В съвременната цивилизация, - каквато се е развила до сега, - ние можем отново и отново да намираме отзвуци на духовното. Самият материализъм не минава без отзвуци от духа. Истинският и искрен

материализъм във всички области е с нас само от средата на XIX век и в своето пълно значение е все още малко разбран. Но той действа тук с гигантска сила и сега ние извършваме преход към трети свят, който в действителност така се отличава от предшестващия римски свят, как този последния от източния.

По нататък, съществува още един период от време, който отпада от линията на такова развитие: това е периода между Александър и Юлиан. В средата на този период се пада Мистерията на Голгота. Тези, на които е била поднесена Мистерията на Голгота, не са я възприели като хора, разбиращи мистериите: иначе биха имали съвсем друго разбиране за Христос, който е живял в човека Исус от Назарет. Само немногочислени съвременници на Мистерията на Голгота, посветени в тогавашните мистерии, са могли да имат подобно разбиране. Затова голямата част от западното човечество няма представи и понятия за духовно достигане на Мистерията на Голгота. Затова първият начин, по който Мистерията на Голгота си е намерила място на земята, е била външната традиция. Само в най-първите столетия са съществували такива хора, които са можели да достигат духовно, благодарение на своята причастност към мистериите, това, което е станало при Мистерията на Голгота.

Но това не е всичко. Имало е още нещо, за което ви говорих в неотдавна изнесените лекции,* и ние трябва отново да се върнем към това. /*"Форми на Мистериите"* (GA том 232)./ Навсякъде в Хиберния, в Ирландия, все още е имало отзвуци от древната атлантска мъдрост. В мистериите на Хиберния, чието ескизно описание ви дадох, е имало две статуи, действащи сугестивно върху човека, правейки възможно за него да се вглежда в света също така остро, както са го виждали древните атланти. Строго се охранявали тези мистерии на Хиберния, обгърнати от атмосфера на дълбока сериозност. Такива са били те във времената, предшестващи Мистерията на Голгота и такива са останали по време на Мистерията на Голгота. Мистерията на Голгота е станала в Азия; в Йерусалим станали събития, които са станали по-късно известни на хората чрез Евангелията по пътя на традициите. Но в този момент, когато се е разигравала Мистерията на Голгота в Палестина, в същия този момент тя станала известна в мистериите на Хиберния и са я съзерцавали ясновидски. И макар никакви устни вести да не са пристигали и никаква връзка да не е била възможна, в мистериите на Хиберния това събитие се извършило в символична картина едновременно с неговото действително осъществяване в Йерусалим. До познанието за него стигали не по пътя на традицията, а по духовен път. Тогава когато в Палестина се е разигравало това грандиозно събитие в конкретната физическа реалност, в мистериите на Хиберния, чрез изпълнение на определени ритуали, в същото това време, когато се е осъществявала Мистерията на Голгота, нейна жива

картина е присъствала в астралния свят.

Събитията от човешката еволюция са тясно свързани помежду си; съществували са сякаш нещо като пукнатини или проломи, разпространили се в онова време по света, в които постепенно изчезвала предишната близост между човека и бога.

На Изток древното виждане на боговете тръгнало към упадък след изгарянето на Ефес. В Хиберния то останало още няколко века след Христа, но впоследствие изчезнало и там. И всичко, което се е излъчило от Мистерията на Голгота, се развило чрез традицията, предавало се е по пътя на устната традиция и ние виждаме на Запад растеж на цивилизацията, основаващ се изцяло на устната традиция. По-късно тази цивилизация се опира, по-скоро на външно наблюдение на природата, на изследване на природата с помощта на външните сетива, което съответства на традицията - писмена или устна - в сферата на историята.

И така, може да се каже: тук ние имаме цивилизация на личността. И в тази цивилизация Мистерията на Голгота с всичко, което принадлежи на духа, повече не се възприема от човека, тя просто се предава като история (виж рис. на стр. 74). Ние трябва да си представим с цялата яснота тази картина - образ на цивилизация, от която е отстранено всичко духовно. Тази култура започва от времето, след Юлиан Отстъпник и продължава до момента, когато, в края на XIX век, започвайки от края на 70-те години, не пристига сякаш нов призив към човечеството от духовните висини. Започва епоха, която често съм описвал като епохата на Михаил. Днес искам да я охарактеризирам като епоха, в която човек, ако иска да остане при своя стар материализъм, - а голямата част от човечеството желае това, - неизбежно пада в страшна пропаст; пред него няма никакъв друг път, освен да се спусне и да стане подчовек, той просто не може да се задържи на човешкото равнище. За да се задържи на човешко равнище, той трябва да отвори своите сетива за духовните откровения, които отново се приближават от края на XIX век. Сега това е абсолютно необходимо.

Защото трябва да ви е ясно, че в Херострат са действали известни духовни сили. Той е бил, така да се каже, последното острие, извадено от някои духовни сили от Азия. Когато той хвърлял горящия факел в храма в Ефес, зад него стояли демонични същества, държейки го, както се държи меч или дръжка на факел; той е бил само меч или факел в ръцете им. Защото тези демонични същества не са възнамерявали да допуснат същества от сферите на духа в бъдещата европейска цивилизация; трябвало е да се отреже достъпа на духовното там.

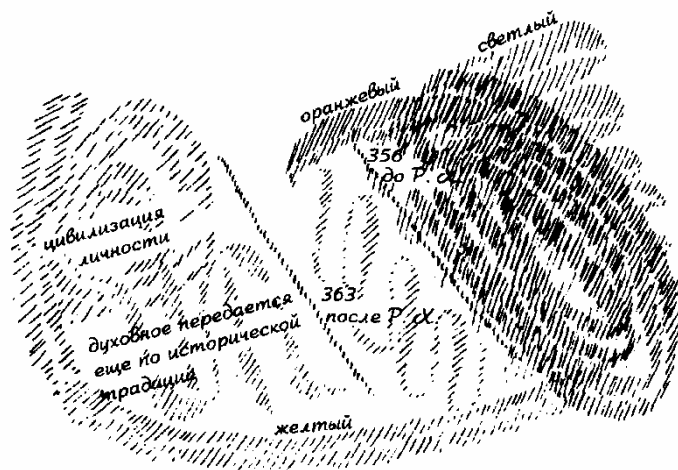
Аристотел и Александър са противостояли на дейността на тези

същества. И какво са направили те в историята? Благодарение на походите на Александър естествознанието на Аристотел проникнало в Азия, доброто естествознание се разпространило повсеместно. Не само в Египет, но и навсякъде в Азия Александър основавал академии и тези академии превръщали в обители на древната мъдрост, където още дълго е можело да продължи нейното изучаване. Тук винаги са можели да дойдат гръцките мъдреци и да намерят убежище. Благодарение на Александър естествознанието е било пренесено в Азия.

В Европа това дълбоко естествознание не е могло да проникне по същия начин. Европа не могла съвсем честно да го приеме. Тя искала само външното знание, външната култура, външната цивилизация. Затова ученикът на Аристотел – Теофраст, извлякъл от аристотелизма това, което Западът можел да възприеме и го разпространил. Това били в голямата си част логически съчинения. Но и това е много важно. Защото всичко съчинения на Аристотел имат тази особеност, че те се четат по друг начин, от съчиненията на други автори и даже неговите абстрактни и логически съчинения не представляват изключение. Направете си експеримент и прочетете отначало Платон, а след това Аристотел с вътрешна съсредоточеност, в медитативен дух и ще откриете, че при това възникват съвсем различни преживявания. Когато съвременен човек чете Платон с наистина духовно чувство и с медитативно настроение, след известно време у него възниква усещане, че все едно главата му е малко по-високо, отколкото е в действителност, че все едно е пораснал извън пределите на физическия си организъм. Това е задължително преживяване на всеки, който чете Платон, ако не го чете съвсем сухарски.

С Аристотел работата стои иначе. С Аристотел у вас никога няма да възникне чувство, че излизате от тялото си. Когато вие четете Аристотел, след като сте се подготвили медитативно, ще откриете, че той работи непосредствено във физическия човек. Вашата физическа природа прави крачка напред чрез четене на Аристотел. Неговата логика е действена; това не е логиката на простото наблюдение и разглеждане, това е логика, която действа във вътрешното същество. Сам Аристотел е с глава над всички педанти, които дошли след него и развили логиката, изхождайки от него. В някакъв смисъл можем да кажем, че съчиненията на Аристотел се разбират правилно само тогава, когато се разглеждат като книги за медитация. Така забележително стои работата. Помислете, какво би станало, ако естественонаучните съчинения на Аристотел биха преминали на Запад и пристигнали в Средна и Южна Европа. Несъмнено, те биха дали много, но по вреден начин. Защото естествознанието, което Аристотел е могъл да предаде на Александър, е изисквало за

разбирането си такива души, които все още били в съприкосновение с духа на Ефеската ера, - с времето, което предшества изгарянето на Ефес. Такива души е можело да се намерят само в Азия или в Египет; и именно тук това природознание, проникващо в съществуващото на природата, е било донесено с походите на Александър (рисунка: оранжево вдясно). Едва по-късно и в разводнена форма то стигнало в Европа по много и разнообразни пътища, - по специално, например, през Испания, но винаги в много разреждана или, може да се каже, фризирана форма (жълто отляво наляво).

Съчиненията на Аристотел, които непосредствено проникнали в Европа, били неговите съчинения по логика и философия. Те оживели и придобили нов живот в средновековната схоластика.

По такъв начин, ние имаме тези две течения. От една страна, винаги имаме потока на мъдростта, който се разтича на шир и надлъж сред обикновения народ, - това е тайния източник на много средновековни мисли и възгледи. Това е посев, който някога отдавна, благодарение на своите походи, Александър пренесе в Азия, а сега той се върнал обратно в Европа по различни пътища - чрез арабите, например, а по-късно - с множеството върнали се кръстоносци. Ние го намираме във всеки ъгъл на Европа незабелязано струящ от скрити места. В тези места идвали хора като Якоб Бьоме, Парацелз и много други, за да възприемат това, което дошло тук по обиколни пътища и се е пазело в тези широки примитивни кръгове на европейския живот. И у нас в Европа е имало много повече народна мъдрост, отколкото обикновено се признава. Потокът продължава даже и сега. Той захранва със своите приливи на мъдрост такива резервоари, като Валентин Вайгел,* или Парацелз, или Якоб Бьоме и още много, чиито имена са по-малко известни. А понякога той се среща - както например, в Базилиус Валентинус** - с нов поток, който по-късно прониква в Европа. /*Якоб Бьоме (1575-1624), Теофраст Парацелз (1493-1541); Валентин Вайгел (1533-1588) виж Рудолф Щайнер "Мистика в зората на съвременния духовен живот" (GA, том7). //** Базилиус Валентинус - алхимик от XV век, бенедиктински монах в Ерфурт. Под негово име около 1600 г. са били

публикувани серия алхимически трудове. Виж лекцията на Рудолф Щайнер от 26 април 1924 г. в "Езотерично разглеждане на кармичните връзки", том 2 (GA том 236)./ В средновековните манастири живее алхимическата мъдрост: не тази алхимия, която демонстрира просто превръщане на материята, а алхимия, която демонстрира вътрешната природа на изменението на самото човешко същество във Вселената. В същото време признатите ученици са били заети с другия Аристотел, - зле разбираня, пригладения, "логичен" Аристотел. Но тази Аристотелева философия, която изучавали схоластиците и последващите учени, все пак донесла полза на Запада. Защото едва в XIX век, когато се отучили да разбират Аристотел и просто го изучавали, като че ли е книга, подобна на останалите, а не книга за упражнения в медитация, - едва в XIX век станало така, че хората повече нищо не получавали от Аристотел, защото той повече не живеел и не действал в тях, защото станал не книга за упражнения, а предмет за изучаване. До XIX век Аристотел бил книга за упражнения в медитация, но в XIX век всичко било насочено към превръщането на това, което някога е било упражнение, в работа, в активна сила, в абстрактно знание. /"Гимнастик... Оратор... Доктор" – по подробно Рудолф Щайнер е говорил за това в "Съвременният духовен живот и възпитанието" (GA том 307), а също 24 юли 1924 г. в "Педагогически стойности на познанието за човека и културната стойност на педагогиката" (GA том 310)./

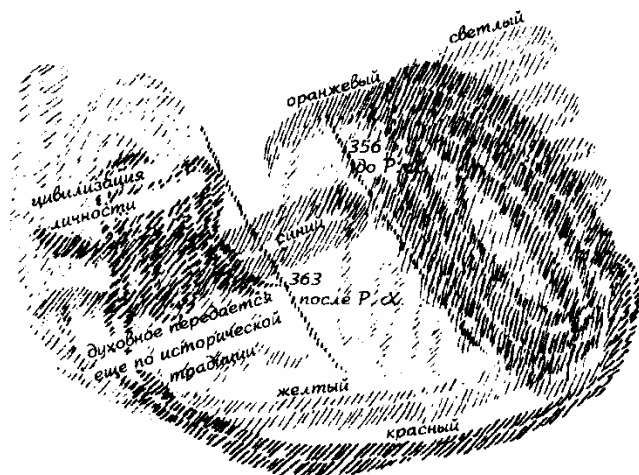
Да разгледаме сега тези неща от друга гледна точка. В Гърция още е имало смела увереност, че прозрението и разбирането изхожда от цялото човешко същество. Учителят е гимнастик. От цялото човешко същество, пребиваващо в движението, - защото самите богове се проявяват в телесните движения на човека, - се ражда нещо такова, което след това се проявява като човешко разбиране. Гимнастикът е учител. В Рим ораторът излиза на мястото на гимнастика. Нещо вече е отнето от човешкото същество в неговата цялост; въпреки това ние имаме все пак връзка с дейности, правени от човешкото същество в някои части на неговия организъм. Какви движения има в цялото ни същество, когато говорим? Ние говорим с нашето сърце и дробове, ние говорим, изпълзвайки областта на нашата диафрагма и по-надолу. Не можем да кажем, че речта живее също така интензивно в цялото човешко същество, както движенията на гимнастика, но тя живее в по-голямата част от него. Що се отнася до мислите, те, разбира се, са не повече от екстракт от това, което живее в речта. Ораторът заема мястото на гимнастика. Гимнастикът има работа с цялото човешко същество, ораторът изключва крайниците и има работа само с част от човешкото същество и с това, което се изпраща от тази част в главата и там се превръща в разбиране. Третата степен се появява едва в новите времена, и това е степента на доктора, който само налива в главите на своите ученици и се грижи само за мислите. Професори по красноречие се назначават

в някои университети даже в XIX век, но те вече не са необходими на тези университети, защото е изчезнал обичая високо да се цени изкуството на речта, запазило се е само едното мислене. Ораторите измрели. Докторите и професорите, наблюдаващи най-малката част от човешкото същество, а именно главата, станали водещи във възпитанието.

Докато там още присъствал истинският Аристотел, е имало тренировка, дисциплина, упражнения, които човек получавал от изучаването на трудовете му. Двата потока протичали паралелно. И тези от нас, които не са съвсем млади и са се интересували от развитието на мислите през последните десетилетия на XIX век, им е добре известно (ако ни се е налагало да ходим при селския народ по примера на Парацелз), че последните остатъци на средновековното народно знание, от което черпили Якоб Бьоме и Парацелз, все още съществували в Европа даже в 60-те и 70-те години на миналия век. Още повече, също така е вярно и това, че вътре в някои ордени и в живота на определени затворени кръгове вътрешната дисциплина от Аристотел се култивирала чак до последните десетилетия на XIX век. Така, че в миналите години е можело още да се срещнат тук или там, тъй да се каже последни издънки на Аристотелевата мъдрост, която Александър донесе в Азия, Африка и Испания. Това е същата тази мъдрост, която добила нов живот в такива хора, като Базилиус Валентинус и тези, които дошли после и от които черпели Якоб Бьоме, Парацелз и много други. Тя пак се върнала в Европа, но по друг път - чрез кръстоносците. Аристотелевата мъдрост съществувала, разпръсната надълбоко и нашироко сред обикновения народ. Приятно е да се отбележи, че в последните десетилетия на XIX век последните отзвuci на древното природознание, привнесени в Азия от експедициите на Александър, все още са могли да бъдат дочути, макар и донякъде в изкривена и трудно разпознаваема форма. В старата алхимия, в старото знание за връзките между силите и субстанциите на природата, толкова поразително живеещо сред простия селски народ, отново можем да намерим неговия последен отглас. Сега той е отмрял; сега той е замлъкнал и повече не може да се дочуе.

По същия начин в онези години и било възможно все още да се намерят отделни личности, явяващи се свидетелство за Аристотелевите духовни наставления; сега и от тях няма. Така се е съхранявало това, което някога било пренесено на Изток (далечната разработка на рисунката; червено отдясно наляво), и това, което по околни пътища, чрез ученика на Аристотел, Теофраст, е било пренесено на Запад (синьо - от центъра в ляво). Но това, което било пренесено на Изток, отново се върнало назад. В 70-те, 80-те години на XIX век новото, непосредствено духовно познание е могло да се

доближи до това, което като последни издънки се е коренило в събитията, които ви описах.

Съществува наистина удивително взаимодействие във всичките тези неща. Защото ние можем да видим, как в тях са присъствали походите на Александър и учението на Аристотел, - за да не се скъсат нишките, които свързват човека с древната духовност, сякаш да тропосат с тях бъдещата материалистична цивилизация, за да издържат те до времето, когато ще бъдат дадени нови духовни откровения.

От тази гледна точка ние можем да придобием правилно разбиране на историческите събития, защото често това, което ни се струва празна работа, е с изключително дълбоко значение за историческото развитие на човечеството. Лесно е да се каже, че експедициите на Александър в Азия и Египет минали и заминали. Но това не е така. Лесно е да се каже, че Аристотел е престанал да съществува в XIX век. Но той не е престанал да съществува. Двата потока продължили до момента, когато станало възможно да се обнови животът на духа.

Многократно съм ви говорил по различни поводи, как новият духовен живот започнал в края на 70-те години на XIX век и как, започвайки от този повратен момент на столетието, той се разраснал все повече и повече. Нашата задача е да възприемем в цялата му пълнота потока духовен живот, изливащ се върху нас от висините. Защото сега се намираме в такъв период, който обозначава истинския преход към духовното разкриване на човечеството. И ако ние не осъзнаем тези удивителни връзки и това, колко дълбоко настоящето е свързано с миналото, тогава ще се окажем наистина слепи за важните събития, които стават около нас в духовния живот на нашето време. И повечето хора от нашето време непробудно спят по отношение на най-важните събития. Но в това се и състои задачата на антропософията – да пробуди човека от сън.

Вярвам, че всички вие, които сте дошли на това Рождественско

събрание, чувствате импулси, призоваващи ви да се събудите. Приближава денят, когато това събрание ще свърши, ще настъпи годишнината от този ден, когато се разгоря страшният огън, разрушил Гьотеанума. Нека светът да си мисли каквото иска за изгарянето на Гьотеанума; за развитието на антропософското движение този пожар има огромно значение. Но ние няма да можем да оценим цялото му значение, докато не обърнем погледа си към още нещо. Отново, мислено вглеждайки се във физическите езици на пламъците, разгоряли се в тази нощ, ние виждаме изумителното зарево, което хвърляше топящият се метал от тръбите на органа и другите метални конструкции, създавайки в пламъците удивителна игра на цветовете. А след това мислено преглеждаме изминалата година. Но в паметта трябва да живее фактът, че физическото е майя, че ние трябва да търсим истината за огнените езици в духовния пламък, който сега трябва да разпалим в нашите сърца и души. От материалното пепелище на Гьотеанума за нас трябва да възникне духовно-жив Гьотеанум.

Не вярвам, скъпи мои приятели, че можем да постигнем това в пълен всемирно-исторически смисъл, ако не съумеем, гледайки пламъка, издигащ се със страшни, огромни езици над Гьотеанума, който ни беше толкова скъп, да се вгледаме в същото това време в другото престъпно изгаряне на храма в Ефес, когато Херострат, воден от демоничните сили, хвърлил в храма горящия факел. Когато ние сложим тези две събития заедно, поставяйки едното на преден, а другото на заден план, то тогава бихме имали картина, която, може би, би ни дала достатъчно сили, за да запечатаме в сърцата си това, което изгубихме преди година и което трябва да се стремим да построим отново.

ЛЕКЦИЯ СЕДМА

Дорнах, 30 декември 1923 г.

Последният велик пробив в историческото развитие на човечеството станал в първата третина на XV век – за това често сме говорили; това е преходът от разсъдъчна към съзнателна душа: живеем в епоха, когато човечеството развива преимуществено съзнателната душа. И в тази епоха напълно е изгубено истинското проникване в самия дух на природата, изгубена е взаимовръзката на човешкото същество с по-дълбоките импулси и сили на природата. В наши дни, когато разглеждаме човека в смисъла на физическото му устройство, ние говорим, например, за химически вещества, наричайки ги, като химици, елементи. Но за човек е също тъй безполезно да знае, че храната съдържа въглерод и азот, както на часовникарят да знае, че часовникът в ръцете му се състои от стъкло и, да кажем, сребро и някакви други материали. Всяко знание от подобен род, свеждащо истинските субстанции до тези материалистични абстракции, - водород, кислород и т.н., - не дава никакво реално знание на човешкото същество. Механизмът на часовника става понятен при наблюдаване на свързаната система от сили в него; и аналогично, ако искаме да разберем природата и съществото на човека, ние трябва да достигнем до дейността на различните импулси, които се откриват във всички царства на природата, да разберем тяхното действие именно в човешкото същество, защото тук те се проявяват различно, отколкото в другите природни царства. Но в новите времена вече не остана никакво истинско разбиране за връзките на човека с Вселената. Чак до XIV и XV век, виждането и знанието за това още се е съхранявало; постепенно отивайки към упадък, то, въпреки това, продължавало в по-голяма или по-малка степен да съществува и надарените личности все още инстинктивно са се ползвали от него. Но по-късно истинското проникновение във връзката на човека с Вселената, достъпно още за малцина, като Парацелз, Якоб Бьоме и други, малко по малко съвсем се изгубило.

Какво знае, например, най-новото естествознание, което постепенно се развива от XV столетие, за отношението, да кажем, на растителния или животински свят към човешкото същество? Ученият изследва растенията в тяхната химическа структура и се опитва с тези или други средства да изучи проявленията в човека на същите тези химически елементи. В резултат, той се опитва да си състави понятие – и обикновено безуспешно! – за влиянието на тези субстанции върху здравето и болното човешко същество. Но всички тези изследвания, всъщност, сгъстяват тъмнината от незнание около човека. В наши дни, ако действително искаме да имаме прогрес в познанието за

човека на основата на исторически достигнатото проникновение, е необходимо и важно отново да се изучава, в какво се състои истинското отношение на човешкото същество към заобикалящата го природа.

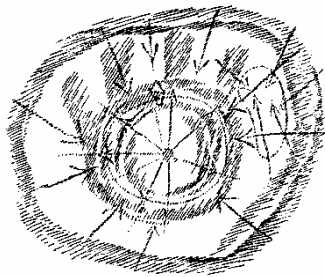
Чак до последната велика революция в човешкото съзнание, станала в XV век, е съществувало ясно възприемане на огромното различие между металите, които се намират в човешкото същество и тези, които се намират в природата. При изследвания на различни субстанции във физическата природа на човека, в нея - в по-голяма или по-малка степен – се намират определени метали. Например, в човешкия организъм има желязо в съчетание с други субстанции, също има магнезий, а можем да назовем и много други. Чак до XV век хората са били много чувствителни към разликата между металите, които могат да се намерят при изследване на човешкия организъм и тези, които ги има във външната природа, но не се откриват веднага в човешкия организъм. Хората от миналите времена казвали: човекът е микрокосмос; всичко, което го има във външния свят, в макрокосмоса, го има в този или онзи вид и в човека. И това е било за тях не общ, абстрактен принцип, но за напредналия, макар и малко, в посветителското познание, това закономерно е произтичало от знанието за природата на човека и природата на Вселената. Хората знаели, че до истинското разбиране за човека ще дойдат само тогава, когато сведат до едно цяло природата, с всичките и импулси, с всичките и субстанциални съставки. И само тогава може да се получи образ, имагинация за съществуването на човека. Елемент на дисхармония се вмъква в този образ тогава, когато ние срещаме в природата нещо, което не може да се намери в човека. Така са мислили естествоизпитателите от IX-XI век. Но в онези времена е било известно и нещо друго, а именно: това, което е възприето чрез физическо хранене е само част, може би, даже не най-важната, от служещото за подкрепа на физическия организъм или, по-скоро, на целия човешки организъм .

В наши дни за съвременният човек не е трудно да се издигне над нивото на концепцията за физическото хранене и да включи тук също дишането, защото дишането също е форма на обмяна на веществата. Но на него няма да му дойде на ум да се придвижи по-нататък. Предишният естествоизпитател е отивал по-нататък. На него му е било ясно, че когато човек гледа предметите, той не само вижда с очите, но по време на процеса на възприятие той получава чрез очите в безкрайно малки дози нещо от субстанциите на Вселената. И не само чрез очите, но и чрез ушите и чрез другите части на организма. И средновековният естествоизпитател напълно е осъзнавал огромното значение на тези субстанции, които се срещат в нищожни количества в човешкия организъм (такива, например, като оловото), които човек

възприема в безкрайно малки дози, - субстанциите на които могат да бъдат намерени там, където не очакваме да ги намерим. Оловото, това е метал, наличието на който в човека не може непосредствено да се продемонстрира. Но оловото фактически е разсеяно по целия физически Космос в състояние на много фин разтвор и човешкото същество извлича оловото от Космоса с помощта на процес, който е в пъти по-фин от процеса на дишане. Човешкото същество непрестанно отделя субстанции, изхвърляйки ги по направление на периферията. Вие не само си режете ноктите: вие непрестанно изхвърляте субстанции от вашата кожа. Но по силата на това, че едни субстанции по такъв начин се изхвърлят, други се придобиват и възприемат от организма.

Такъв е бил начинът на мислене, в който е живеел естествоизпитателят в средните векове - в IX, X, XI или XII век. Той не е имал везни, не е имал никакви груби измервателни уреди, които измерват, как действат веществата и силите; неговата задача е била дълбоко да проникне във вътрешните качества на природата, да разбере нейните вътрешни импулси и нейната връзка с човешкото същество. И хората са могли по този път да научават множество неща, които те някога в бъдеще ще открият отново. Защото, честно казано, съвременното нищо не знае за истинската природа на човешкото същество.

Знаете, че когато изследвахме устройството на човека, в резултат казахме (за да има някакъв вид класификация или схема): човек се състои от физическо тяло, етерно тяло, астрално тяло и аз, или аз-организация. Прекрасно и ясно. На пръв поглед това са просто думи; но не е лошо да започнем именно с тях, всеки може да получи от тях макар и слабо понятие за истината. Но ако искаме да се възползваме от тази класификация в практическия живот, особено в медицината, призната за извънредно важна сфера на дейност и една от тези, които на всяка крачка зависят от нашето познание за човешкото същество, - тогава ние не можем, разбира се, да оставаме при думите: ние трябва да влезем в това, което се намира зад тях и ги изпълва със съдържание. Отначало ще попитаме: как стои работата с физическото тяло? Как да си съставим правилно понятие за него? (скоро ще видите защо заговорих за това). Да вземем някакъв предмет на Земята извън човешкото същество, - да кажем, например, камък. Камъкът пада на Земята. Ние казваме: камъкът е тежък, той се притегля от Земята, той има тегло. Ще открием и други сили, действащи върху камъка. Той има кристална структура, затова в него действат формообразуващи сили. Но те са родствени на земните сили. Накратко казано, когато се огледаме наоколо, навсякъде намираме вещества, подчинени на земната природа. Да запомним това както следва: имаме вещества, които са подчинени на земната природа.

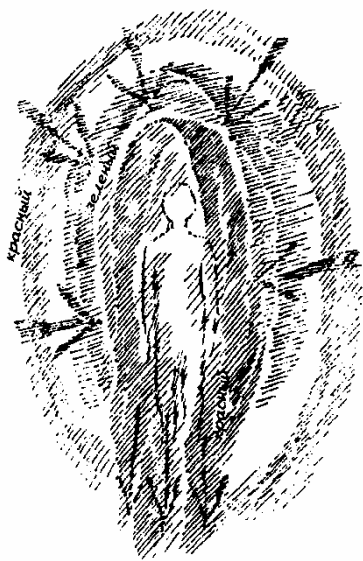
Някой, който не си е изяснил тези неща, може да вземе и да ни покаже къс от въглища, къс черни въглища. Какво всъщност представлява той? В недрата на Земята са тези въглища; но в момента, когато вие ги отделите, макар и на малко разстояние от Земята, те престават да бъдат въглища. Това, което ги прави въглища, не е нещо друго, а силата на Земята. Така, че вие можете да кажете: ето тук Земята, а вътре в нея земните сили; но силите на Земята присъстват също във всеки малък предмет, който намирам тук на Земята. И физическото тяло на човека, макар и то, разбира се, да е поразително устроено, въпреки това, всъщност, е също предмет, намиращ се в зависимост от физическите сили на Земята, - сили, изходящи от центъра на Земята. Затова физическото тяло на човешкото същество може да бъде описано като подчинено на силите, излизащи от центъра на Земята (стрелките, насочени навътре, рис. на стр. 83). Но на Земята съществуват и други сили. Тези други сили изхождат от цялото обкръжение на Земята, от далечната периферия (стрелките, излизащи от центъра, рис. в началото на на стр. 82). Представете си за минута, че се отделяте от Земята, все по далеко в безмерните висини. От тези безмерни висини действат върху Земята сили в противовес на силите на Земята, при това от всички направления. Да, това е реалност, такива сили съществуват, идвайки от всички направления на Вселената и действайки навсякъде по направление към центъра на Земята. Можем да получим тяхна съвършено ясна и конкретна картина по следния начин.

Вие помнете, че най-важната субстанция, образуваща основата на всеки организъм, - било то растение, животно или човек, - се явява белтъкът. Белтъкът също така образува основата за зародиша на новото растение, животно или човешки организъм. От оплодената зародишна клетка възниква това, което се развива в организъм, и субстанция на зародиша се явява белтъкът. В наши дни вместо истинско изследване, започват да си фантазират и рисуват белтък, съставен от оплетена комбинация на химически вещества. Казват, че

той се състои от въглерод, кислород, водород, азот, сяра, а също примеси от фосфор, - всичко в сложно съчетание. Така, че атомистът вижда в белтъка образ на химическа комбинация. Атомите и молекулите е прието да се представят устроени по най-сложен начин. И тази сложна молекула на белтъка, или както ви е угодно да я наречете, възниква в майчиния организъм на животното или растението; тя се развива по-нататък, от нея се ражда ново животно, което възниква изключително благодарение на наследствеността.

От духовна гледна точка всичко това е явна нелепица. Истината е там, че белтъкът в майчиното животно съвсем не е сложно химическо съединение: той се разкъсва, разрушава и се свежда до хаоса. Белтъкът, който в други случаи се съдържа в тялото, до известна степен е още организиран, но белтъкът, образуващ основата за размножение, се отличава именно с тази особеност, че се намира в състояние на пълна дезорганизация. Материята, съдържаща се в него, се свежда до хаоса и не влиза в никакви съединения; тя присъства във вид на проста буца, без ред и съразмерност; и по тази причина белтъкът не е подчинен на земята. До момента, до когато белтъкът може по един или друг начин да се удържа в състояние на вътрешно сцепление, дотогава той е подчинен на силите, действащи от центъра на Земята. От момента, в който белтъкът вътрешно се разруши и разпадне, той преминава под влиянието на цялата сфера на Космоса. Силите действат върху него отвсякъде. И тогава ние получаваме мъничка бучка белтък, която образува основата за размножението. Тази мъничка бучка белтък е образ на целия Космос, защото белтъчната субстанция е била разкъсана, разрушена и сведена до хаос, тоест превърната в космически прах и благодарение на това станала пригодна за въздействията на целия Космос. За всичко това хората в наши дни просто нямат никаква представа.

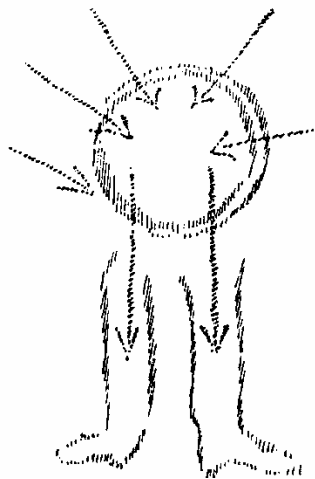

Те си въобразяват, че възрастната кокошка има сложен белтък;

той влиза в състава на яйцата. След това възниква нова кокошка. Това е продължение на развитието на белтъка, неговото понататъшно развитие. След това – отново зародишна субстанция; и така тя преминава от кокошка към кокошка. Всъщност това не е така. Всеки път, когато става преход от едно поколение към друго, белтъкът се открива за влиянията на целия Космос. Така че, от една страна, ние имаме земни субстанции, подчинени на земното или на излизащи от центъра на Земята сили. Но можем също да представим тези земни субстанции обърнати при известни обстоятелства към силите, които действат вътре от всички ъгълчета, от най-отдалечените предели на Вселената. Тези сили действат в човешкото етерно тяло. Етерното тяло попада под влиянието на силите на Космоса. Такава е истинната представа за физическото и етерно тяло. – Да допуснем, че попитате: какво е моето физическо тяло? Отговорът е в това, че то е тяло, което се подчинява на силите, излизащи от центъра на Земята. Какво е моето етерно тяло? То е, което се подчинява на силите, прииждащи в него от всички страни от периферията. Това може да се покаже и на рисунката. Представете си, че това е човешко същество. Неговото физическо тяло е това, което се подчинява на сили, действащи по направление от центъра на Земята (рис. на стр. 83, червено). Етерното му тяло е това, което се подчинява на сили, устремяващи се в него от всички страни от границите на Вселената (рис. на стр. 83, зелено). Тук имаме система от сили в човека. Съществуват сили, които теглят надолу, - те действително присъстват във всички вертикални органи, - и съществуват сили, които са устремени отвън навътре, в това направление (стрелките, рис. на стр. 83). Вие наистина можете да разпознаете в човешките форми, къде повече е представен един вид сили, а къде - друг. За краката е очевидно, че формата им е предизвикана от факта, че те са приспособени повече към земните сили. Главата е по-приспособена към силите на периферията. Аналогично можете да изследвате също и ръцете и това не е безинтересно. Притиснете ръцете плътно към тялото и те ще бъдат подчинени на силите, идващи от центъра на Земята. Движете ги свободно и вие самите ще ги подчините на силите, стремящи се към тях от всички страни на периферията.

Такава е всъщност разликата между ръцете и краката. Краката неизменно са подчинени на центростремителните сили на Земята, тогава когато ръцете са така само в определено положение, зависят, така да се каже, от положението. Човек може да ги извади от сферата на ориентираните към Земята сили и да ги разположи в средоточието на тези сили, които наричаме етерни, - сили, вливащи се вътре от периферията. И това може да се види по аналогичен начин за всеки орган, - това, по какъв начин той е включен в цялата космическа система.

Ето такива са вашето физическо и етерно тяло. Как стои работата с астралното тяло? В пространството няма други видове сили, освен тези двете. Астралното тяло черпи своите сили отвъд пространството. Ако етерното тяло ги получава отвсякъде от периферията, то астралното тяло ги получава отвъд пространството.

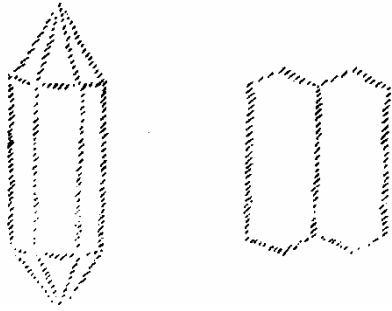
Можем да намерим в природата определени места, където физическите сили на Земята влизат направо в средоточието на етерните сили, които се устремяват там от всички страни. Можете да си представите белтък, който поначало се намира във физическата земя. Докато сярата, въглеродът, кислородът, водородът и азотът могат да бъдат разпознати в него по някакъв химичен способ, белтъкът фактически е подчинен на земните сили. Но от момента, в който той влиза в сферата на възпроизводствения процес, се изключва от физическите сили. Силите на Вселената започват да действат върху него в неговото дезорганизирано състояние. Възниква нов белтък като образ на цялата Вселена.

Но, видите ли, понякога неочаквано възниква следното положение: дезорганизацията, разрушението на белтъка не може да отиде достатъчно далеко. Вие можете да наблюдавате белтъчна субстанция от такъв вид, например, при някои животни. За да се осъществи размножение, е необходимо, белтъчната субстанция да бъде разкъсана, напълно разрушена, - така, че да може да бъде подложена на действието на силите на целия Космос. Но нещо може да попречи на животното да образува за целите на размножението такава белтъчна субстанция, която би могла непосредствено да се отдаде на целия макрокосмос; за да бъде способна за размножение, белтъчната субстанция трябва да се подложи на действието на целия

макрокосмос. Животното в разглеждания случай не може да образува белтъчна субстанция, способна за възпроизвеждане без понататъшна помощ. Така стои работата с осата-орехотворка. Какво прави тя? Тя снася яйцето си в някаква част на растението. Вие можете да намерите тези орехчета по дъбовете и по други дървета, на които орехотворката снася своите яйца. Например, в шумата вие можете да видите тези странни образувания, във всяко листо – яйце на орехотворка. Защо е така? Защо яйцето на орехотворката се снася в дъбовия лист, в резултат на което се образува нещо като малка ябълчица, съдържаща вътре яйце, което сега е способно да се развива? Причината за това е следната: листото на растението съдържа вътре в себе си етерно тяло, което е вписано в целия космически етер. Той идва на помощ на яйцето на орехотворката. Оставено само на себе си яйцето на орехотворката е безпомощно. Затова орехотворката го снася в къс растение, което вече съдържа етерно тяло, включено в системата на космическия етер. Така, че орехотворката се обръща към дъба, за да получи помощ за разрушаването на нейния белтък, така, че световната периферия да може да му подежда чрез дъбовия лист, чрез дъба. Само по себе си яйцето на орехотворката би било обречено на гибел, защото то не може да бъде разрушено, то е твърде силно консолидирано.

Тук можем да надникнем в удивителната дейност на природата. Но същата тази дейност я има в природата и на други места. Да допуснем, например, че животното не просто е неспособно да се запаси със зародишна субстанция, която може да се отвори заради възпроизвеждането за космическия етер; да допуснем, че то даже е неспособно да преобразува някакви субстанции вътре в себе си във вътрешни средства за хранене, тоест да ги приспособи за своето вътрешно хранене. Да вземем пчелата, за да не търсим друг пример. Пчелата не може да яде какво да е. Тя може да яде само това, което растението вече е приготвило за нея. И тогава се наблюдава нещо много странно и поразително. Пчелата се приближава към растението, намира нектара, поглъща го, усвоява го вътрешно, а след това строи това, на което ние толкова се възхищаваме, - удивителната клетъчна структура на питата. Тук ние наблюдаваме двата най-странни и удивителни процеса: пчелата, стояща на повърхността на цвета и всмукваща сока, а след това пчелата в питата, строяща със съдействието на другите пчели стотици клетчици, които ще бъдат напълнени с мед. Какво в действителност става тук? Трябва внимателно да се вгледате във формата на клетките. Те са направени по такъв начин (виж рис., в дясно):

ето една клетка, а след това към нея се присъединяват други, и т.н. и т.н. Тези малки клетки, сходни по форма още с нещо такова, което ние намираме в природата, само че там празните пространства са запълнени: те имат очертанията на кристалите на кварца, кристалите на кремъчната киселина. Ако отидете в планината и огледате кристалите на кварца, ще откриете, че можете да ги нарисувате в същата форма. Наистина, рисунката ще покаже някаква безпорядъчност на очертанията, но в основната форма ще бъде сходна с формата на пчелините клетки, разположени една до друга. Само че пчелните клетки са направени от восък, а кварцът - от кремъчна киселина.

Когато проникваме в същността на тези съвпадения, ние намираме определен момент в далечното минало на еволюцията на Земята, когато в планините за пръв път е сформиран кристалът на кварца. Той е бил образуван от общите етерни и астрални влияния с помощта на кремъчната киселина. Тук пред нас са въздействия, идващи от обкръжението, действащи като етерно-астрални сили и строящи кристалите на кварца в кремъчната субстанция. Навсякъде в планините ще намерите тези кристали с тяхната удивителна шестоъгълна форма. Това, което сте намерили в твърдите кристали, вие отново намирате като кухи форми – като кухи обеми - във восъчните клетки на питата. Защото какво става? Пчелата взема от цвета това, което някога е довело кристала на кварца до съществуване. Пчелата извлича това от цвета и произвежда от субстанциите на собственото си тяло подобие на кристала на кварца. Процесът, който става между пчелата и цвета е подобен на този, който е станал някога в макрокосмоса.

Разказах ви всичко това за да можете да разберете, колко необходимо е не просто да имате в предвид наличието на въглерод, азот, кислород и водород, подлагайки всичко на безпомощно-абстрактен анализ, а да наблюдавате и отбелязвате удивителните формообразуващи процеси, състоянието на вътрешно родство, присъстващи в природата и нейните процеси. Някога в миналите времена науката инстинктивно се е градила на подобни наблюдения. Но всичко това е изгубено в хода на историческото развитие на човечеството, приблизително в XV век. Ние трябва да го върнем.

Трябва отново да проникнем във вътрешните връзки на природата в нейното отношение към човека. Само когато съумеем отново да опознаем подобни връзки, ще можем отново да придобием истинско проникновение както в болното, така и в здравото човешко същество. В противен случай цялата фармакология остава просто търсене, на принципа на пробата и грешката, без всякакво разбиране за действието на вътрешните връзки.

Периодът от XV столетие до наши дни може да бъде наречен безплоден период в развитието на човешкия дух. Той е принизил човека под собственото му ниво. Човек гледа растението и животното, човешкото същество и минерала без каквото и да е истинско разбиране; той е изключен от непосредствена връзка със света и Вселената. В наше време този безплоден период е потопил човека в хаос във всичко, което засяга неговите връзки с мировото цяло; човек живее, без да знае, че всичко се намира в определена връзка със заобикалящия го свят. В дните, когато човек е размишлявал и медитирал над подобни неща, е било известно, че всеки път, когато става размножаване, говори целият макрокосмос. В зародиша или семето, способни за размножение, се ражда миниатюрен образ на целия макрокосмос. Всичко заобикалящо представлява мировото цяло и в най-малкият зародиш присъства резултатът на влиянията, идващи към него от всички направления на мировото цяло. В човешкото същество можем да видим съвместната деятелност на първо място на сили, явяващи се физически, центростремителни сили на Земята; те действат във всички органи на човека. А в противоположно направление действат сили, втичащи се в него от всички страни, - етерните сили. Вижте, например, черния дроб или белия дроб: ще ги разберете само тогава, когато знаете, че в тях съвместно действат сили, идващи от центъра на Земята, и сили, идващи от всички направления от Вселената. След това също имаме определени органи, които са пронизани от астралното тяло или от аза, докато други са по-малко проникнати от тези висши членове. В състояние на сън човешкото същество, разбира се, като цяло няма в себе си астрално тяло и аз. Сега си представете, че някой орган, да кажем, белите дробове (рис. на стр. 82, дясно горе), при някакви обстоятелства твърде силно се подложат на въздействието на силите, идващи отвсякъде от космическото цяло (стрелките). Дробът в резултат заболява, защото са необходими определена хармония и равновесие между това, което действа в дроба от центъра на Земята и това, което се влива в него от обкръжението. Ако ви се отдаде да намерите минерални субстанции, които да осигурят на дроба противовес на излишно силната дейност на етерните сили, тогава вие ще успеете да укротите тяхната прекомерна активност. Но може да се случи и обратното. Етерните сили могат да станат прекалено слаби, а

физическите сили, действащи от центъра на Земята, съответно, да станат твърде силни. В този случай вие трябва да преровите цялото царство на растенията, за да намерите нещо, което да усилите етерните сили в органа, в който те са отслабнали; тогава вие ще имате лекарство за този случай.

Съвсем невъзможно е да се намери даже най-просто лекарство чрез наблюдение само на физическото тяло, защото във физическото тяло на човека няма никакви инструменти, които да съобщят каквото и да е за собственото му устройство. Така нареченият нормален процес, ставащ в него, е природен процес, но и процесът, ставащ при болест, също е природен процес. Ако имате нормален, здрав черен дроб, то това е черен дроб, в който стават природни процеси. Но ако във вашия черен дроб има абсцес, това е също черен дроб, в който стават природни процеси. Различието никога не може да бъде намерено чрез изследване на физическото тяло. Всичко, което можете да постигнете чрез изследването на физическото тяло, това е да констатирате факта, че едната картина в случая се отличава от другата. За причината предизвикала това вие нищо не можете да научите. Само ако изследвате абсцеса на дроба, тогава ще можете да намерите причината за него, когато ще знаете, че в подобен случай астралното тяло се внедрява в дроба по-мощно, отколкото е необходимо; това, което следва да направите е, да премахнете от дроба астралното тяло, което твърде силно е завладяло този орган. От всичко това става ясно, че няма действителна възможност да се говори за здраве и болест при човешките същества на основата на факти, докато не отидем по-нататък от физическото тяло и не включим в нашето разглеждане също и висшите членове на човешкото същество. Само тогава отново ще добием фармакологията, когато отидем отвъд физическото тяло, защото природата на болестта не може да се определи ако изхождаме само от него.

В това време моята задача е просто да ви представя тези неща в техния исторически аспект и в техните връзки. Но трябва да отбележим, че с постепенното отслабване и угасване на това, което е било пренесено от миналите времена, всяко истинско знание за човешкото същество просто отмирало. И сега, в наши дни, ние сме поставени пред необходимостта отново да добием знание за човешкото същество. Такова знание ще бъде достигнато, когато отново разберем отношението на човешкото същество към заобикалящото царство на природата.

Да вземем в качеството на изходна точка азът на човешкото същество. Ако чрез науката за посвещението сме достигнали до имагинативно познание и можем да възприемем аза на човека, то можем да се запитаем: с коя част на човешкия организъм (в неговото съвременно състояние) стои този аз в особено тясна връзка? Той стои

в особена връзка с всичко, което в човешкото същество е минерално. Така, когато приемате в себе си някакво специфично минерално вещество, - например, когато сложите на езика си малко сол, - то този ваш аз незабавно прониква в тази минерална субстанция. И докато веществото преминава по нататък в тялото, през цялото време - даже когато солената субстанция се намира в стомаха – азът остава с тази субстанция. Солта преминава още по-нататък, тя претърпява разни промени, тя преминава през червата, - нито на едно място азът не изпуска солта. Те напомнят на две тясно свързани неща, две неща, принадлежащи едно на друго: азът и солта, която влиза в човешкото същество.

Съвсем друга е работата, когато вие ядете, например, варено яйце или друго вещество със сходна (белтъчна) консистенция. Азът много малко се засяга, когато държите на езика си късче варено яйце. След това, когато то влиза в стомаха, с него се занимава астралното тяло, макар и пак в незначителна степен. После яйцето преминава по-нататък. И сега отначало етерното, а след това физическото тяло започват интензивно да му въздействат. Те разрушават вътре във вас белтъка, който сте приели в организма си с яйцето. Самото яйце сега е станало вътре във вас съвсем минерално. То е разрушено и унищожено. Всичко живо е изгонено от него. То е разрушено вътре във вас. В стените на червата белтъчната субстанция, приета от вас отвън, престава в някакъв смисъл да бъде белтък и става напълно минерална по характер. И тогава тя преминава към аза; от този момент минерализираният белтък се възприема от аза. По такъв начин азът се занимава само с това, което се явява минерално. И всички минерални субстанции се изменят под неговото въздействие; в човешкия организъм те стават различни, от това, което са били извън него. Нито едно минерално вещество не може да остане същото вътре в човешкия организъм, както извън него. Азът следи за това най-строго. И не само такива вещества, като готварската сол и т.н., попадат във владение на аза и вътрешно се превръщат в нещо съвсем друго. Човешкото същество е заобиколено от определени температурни условия, но тези външни температурни условия не трябва да имат достъп в човешкото същество. Вие не можете даже крайчеца на тялото да запълните с това, което ви заобикаля като външна топлина. Тази топлина може да действа само като стимул, вие сами трябва да си създавате и произвеждате топлината, която е вътре във вас. В този момент, когато вие се явявате просто, така да се каже, обект и не създавате сами вашата собствена топлина или хлад, а позволявате на външната топлина да ви оказва въздействие по същия начин, както на някакъв външен предмет, - в същия този момент вие заболявате. Външната топлина - даже не вещество, а топлината - сама ви прави болни. Да допуснем, че имаме тук над огъня някаква

кърпа. Кърпата само предава по-нататък топлината, излъчвана от огъня. Но когато топлината от огъня достига кожата на човешкото същество и действа върху сетивните органи, стимулирайки ги, тогава тя не трябва повече да се разпространява по такъв начин: тогава трябва да настъпи реакция, вътрешната топлина би трябвало да бъде произведена отвътре. Ако на човек му минават тръпки, това състояние е следствие от факта, че той не просто е позволил да бъде стимулиран за създаване на своя собствена топлина, но е позволил на външния хлад до известна степен да проникне под кожата. Значи, той не е заел своето място в света в качеството си на напълно активно човешко същество, което се изпълва със своя собствена активност и свои собствени импулси, но е изиграл, по-скоро, роля на обект, позволяващ през него да протичат дейности и влияния от външния свят. В това се заключава основната природа на аза, че той включва в себе си това, което е минерално и напълно го преобразува отвътре, като го превръща в нещо съвсем друго.

Само когато умрем, минералното в нас се връща обратно в минералното на външната природа. Докато живеем на Земята и в нас има минерално, затворено в границите на нашата кожа, до тогава азът непрекъснато продължава да го преобразува. Аналогично, всичко прието в нас от растителната природа непрекъснато се преобразува от дейността на астралното тяло. Във всичко това, което има минерална природа, азът предизвиква пълна метаморфоза, - не само в твърдото минерално, но също и в течното и газообразното минерално и в минералното на топлината. Разбира се, по навик ние можем да кажем: ето вода, аз я пия. Сега тази вода е вътре в мен. Но истината е, че от момента, в който моят организъм приеме водата, поради действието на аза ми, тази вода вътре в мен повече не е същата тази вода, която е навън. Тя отново става същата, когато я отделя под формата на пот или по някакъв друг начин. В границите на кожата ми водата не е вода, а жива течност.

В такъв дух ние трябва да изменим нашите мисли за великото множество на нещата. Днес успех само да ви дам някои насоки. Премислете ги. Помислете, как белтъкът трябва да бъде дезорганизиран и разрушен, за да се подложи на въздействието на целия макрокосмос. Помислете, как водата, която пия, става в мен жива течност и повече не се явява неорганична вода: водата се пронизва от аза. Помислете, че ако ядете зеле, то вън от вас това е зеле, а вътре във вас астралното тяло възприема зелето в себе си и го преобразува в нещо съвсем различно. И тук ние се доближаваме до разглеждане на много важни процеси в човешкото тяло. Научаваме се да разбираме, как в нашата веществообмяна имаме процеси, които са само на една еволюционна степен от обменните процеси, които стават, например, в нашия мозък, - процеси, които строят нервната

система и т.н. Ще говоря за това утре и във връзка с тези процеси ще поясня коренната разлика между хората от XII и XX век. Ще видим, че са необходими нови импулси, ако хората очакват прогрес в разбирането на здравето и болестта. Без познание за човека вече повече нищо не може да се научи за здравето или болното човешко същество. И така, за това ще продължим да беседваме утре.

ЛЕКЦИЯ ОСМА

Дорнах, 31 декември 1923 г.

Днес сме под знака на мъчителния спомен и аз искам да вместия темата на днешната ни лекция под знака на този мъчителен спомен. Лекцията, която изнесох точно преди година в нашия стар Гьотеанум,* - тези от вас, които присъстваха там, помнят това, - изхождаше от описанието на природата, отношенията в природата, които могат да бъдат проследени на земята и излизаше от тях в духовните светове и откровенията на духовните светове в звездните писмена. */*31 декември 1922 г. - виж "Отношението на звездния свят към човека и отношението на човека към звездния свят. Духовното причастие на човечеството" (GA том 219/ И вие трябва да помните, как тясно свързахме след това човешкото сърце, човешката душа и дух в цялостната им природа с това, което придобиват по пътя, който води от земното в далечните звездни простори, където духовното е начертало своите космически писмена. И словата, които тогава написах на дъската за последен път в залата, която толкова скоро ни беше отнета, носеха в себе си този импулс и това предназначение: да издигнат човешката душа в духовните висини. Така в тази вечер бяхме доведени до непосредствено съприкосновение с това, на което беше посветен с целия си замисъл нашият Гьотеанум. Позволете ми и днес да ви поговоря за тези неща, сякаш продължавайки лекцията, изнесена тук преди година.*

В дните, предшестващи изгарянето на Ефес, когато са говорили за мистериите, - при условие, че са говорили сведущи хора, - са говорили по следния начин: център и обител на човешките знания, на човешката мъдрост са мистериите. А когато в онези отминали времена духовните водачи на Вселената са говорили за мистериите, когато за мистериите са се изказвали в свръхсетивните светове – позволих си да се изразя така, макар че това е само фигуративен израз, предназначен да опише, как мислите и въздействията слизат от свръхсетивния в сетивния свят, - когато, значи за мистериите се изказвали в свръхсетивните светове, то това е било примерно така: "В мистериите човек оборудва места, в които ние, боговете, можем да намерим хора, принасящи жертва и достигащи ни при жертвоприношенията". Защото, фактически, хората от древността, сведущите хора от древността, съзнавали, че в местата на мистериите боговете се срещат с хората; те знаели, че всичко това, което носи и държи света, почива на това, което става между боговете и хората в свещените мистерии.

Но има едни думи - думи, достигнали до нас от историята, които могат властно да говорят на човешкото сърце даже от външното историческо предание, но с особена сила и сериозност говорят, когато

ги видим, как се проявяват от безпрецедентни събития, когато ги видим вписани със железни букви в историята на човечеството, макар и очертанието им да се появяват само за миг в духа. Казвам ви, че всеки път, когато взорът на духа се обърне към деянието на Херострат, към изгарянето на Ефес, в тези огнени езици могат да бъдат прочетени древните слова: завист на боговете.

Сред множеството различни изказвания, дошли до нас от древността, сред всички слова във физическия свят именно тези слова, - и аз съм съвсем убеден в това, - са особено страшни: завист на боговете. В онези древни времена наименованието "бог" се е прилагало за всички същества със свръхсетивна природа, - всякакви същества, които не са имали нужда да се явяват на Земята във физическо тяло. Различавали се множество разни видове богове. Божествено-духовните същества, най-тясно свързани с човека, от които човек произхожда в своята най-вътрешна природа и от които той е бил хвърлен в потока на времето, същността на същите тези същества, които виждаме във величието на природата и в най-малките и прояви и които също намираме в това, което живее в нашето най-съкровено аз, тези божествено-духовни същества, разбира се, не биха могли да бъдат завистливи. И все пак в онова древно време "завистта на боговете" е била нещо напълно реално за човека. Ако обхванем периодът на човешкото развитие, довеждащ ни до времето на Ефес, ще открием, че най-развитите представители на човешкия род са възприели в своето същество много от това, което добрите богове са им предали в мистериите. Защото няма да престъпим истината, ако кажем, че е съществувала тясна взаимовръзка между добрите човешки сърца и добрите богове и тази близка взаимовръзка все по-тясно и по-тясно се е скрепявала в мистериите. Но другите известни същества с божествена природа, луциферическо-ариманическите божествени същества, разбрали, че човек все по-близко и по-близко пристъпвал към добрите богове. И сред тази част на боговете възникнала завист – завист към човека. Отново и отново в човешката история ни се налага да чуваме, как човек, стремящ се към духа, пада жертва на трагична съдба. В древни времена за такова събитие се казвало, че то е предизвикано от завистта на боговете.

Гърците отлично знаели, че завистта на боговете съществува; те свързвали с нея много от това, което ставало в историята на човека. С изгарянето на Ефес станало ясно, че по-нататъшното духовно развитие е възможно само, ако човек осъзнае, че боговете съществуват, - тоест свръхсетивни същества, - които завиждат на по-нататъшното развитие на човека. – Това е, което придава особен колорит на цялата история, последвала изгарянето на Ефес, - или, бих могъл да кажа, след раждането на Александър. И това е

съществено за правилното разбиране на Мистерията на Голгота. Пред нашия взор се открива свят, пълен със завист от определен вид богове. От времето, започнало скоро след персийската война, душевната атмосфера на гръцкия свят била изпълнена с прояви на завист от боговете. И в македонската епоха е трябвало да се действа с пълно съзнание за това, че завистта на боговете просмуква духовната атмосфера над повърхността на Земята. Но хората действали смело и дръзко - въпреки взаимното неразбиране между богове и хора.

В тази атмосфера, напоена със завистта на боговете, се е потопило след това деянието на този Бог, който носеше най-великата сила на любовта, която може да съществува в света. Само тогава ще видим Мистерията на Голгота в истинската и светлина, когато прибавим към всичко, което сме разбрали за нея, и тази картина: мрачна грамада, надвиснала в древните времена над Гърция, Македония, Мала Азия, Северна Африка и Южна Европа, - черни облаци, чиято същност изразява завистта на боговете. А след това в тази запълнена с облаци атмосфера ние съзерцаваме струящите надолу топли и кротки лъчи на любовта, изливащи се от Мистерията на Голгота.

Но когато се приближаваме до нашето собствено време, тогава това, което в миналите векове е било, ако можем така да се изразим, работа на боговете и хората, в тази епоха на човешка свобода трябва да се разиграва долу, във физическия живот на хората. Можем да опишем, по какъв начин това се разиграва. Когато хората са размишлявали за мистериите в древните времена, то това би могло да се изрази със следните думи: в мистериите, казвали те, има пристанище на човешко знание, човешка мъдрост. А когато за мистериите се изказвали боговете, тогава се казвало: когато слизаме в мистериите, ние намираме жертвоприношения от човешките същества и човешките същества достигат до нас чрез жертвоприношенията.

Изгарянето на Ефес ознаменува началото на епохата на постепенно изчезване на мистериите в тяхната древна форма. Казах ви, че мистериите тук-там се съхранили: например, в Хибернийските мистерии Мистерията на Голгота е била грандиозно отпразнувана в култа в същото това време, когато тя физически се е извършвала в Палестина. Знанието за нея са получили благодарение на духовни, а не на физически средства за общуване между Палестина и Хиберния. Но все пак, истинската същност на мистериите отстъпвала все повече. Външните центрове, които са били места за срещи между богове и хора, все повече и повече губели своето значение. Към времето на XIII и XIV век те почти напълно изчезнали. Всеки търсещ пътя, да кажем, към светия Граал, трябвало да знае, как да крачи по духовния

път. В древните времена - до изгарянето на Ефес - човек изминавал физически пътища. В средните векове е трябвало да се изминават духовни пътища.

Опора за желаещият да има истинско розенкройцерско ръководство от XIII, XIV и особено от XV век са били на първо място духовните пътища. Защото храмовете на розенкройцерите са били старателно скрити за външното физическо наблюдение. Много истински розенкройцери често са посещавали тези храмове, - това е така, - но физическото око на човека не би могло да ги открие. Въпреки това там е имало ученици, идващи при тези стари розенкройцери; защото в отделни места истински розенкройцери действително е можело да бъдат намерени. Те са наподобявали отшелниците на мъдростта и святостта. Тях е можел да намери само този, който е бил способен да възприеме езика на боговете в кроткото сияние на очите им. Аз не говоря просто иносказателно. Аз посочвам една реалност, - реалност от решаващо значение за това време: за да намери розенкройцерския учител, ученикът е трябвало първо да развие способност да възприема езика на небесата в кроткото сияние на физическото око. Тогава се е появявала възможност да се намерят тук или там в Средна Европа в XIV и XV век тези забележителни хора, живеещи във висша степен просто и непретенциозно, - хора боговдъхновени, свързани в своя вътрешен живот с духовни храмове, които все пак са съществували, но достъпът до тях е бил не по-лесен, отколкото до легендарния свети Граал.

Наблюдавайки в духа ставащото между такъв розенкройцерски учител и ученика, можем да чуем множество беседи, които още един път показват, - макар и във форми, характерни за своето време, - как мъдростта на боговете живее и се разпространява по земята. Защото указанията на тези учители са били в основата си обективни и конкретни. Кой да е розенкройцерски учител е бивал намерен в своето уединение от ученика, който не се е щадил, за да го намери. Гледайки в кротките очи на учителя, от които се е изливала речта на боговете, такъв ученик е получавал в пълно смирение примерно такива указания:

"Погледни, сине мой, собственото си същество. Ти имаш тяло, което е видимо за физическите очи. Центърът на Земята снабдява това тяло със сили, които правят това тяло видимо. Това е твоето физическо тяло. Но погледни към твоето земно обкръжение. Виж кристала; той носи своята форма вътре в себе си. Земята му помага да си запазва формата, която принадлежи на собственото му същество. Твоето физическо тяло не може това. Когато душата го напусне, то се разрушава, превръща се в прах. Земята няма власт над твоето физическо тяло. Земята може да формира, а също да запазва прозрачните кристални образувания с тяхната поразителна

конфигурация; но Земята не може да съхрани формата на твоето физическо тяло, тя трябва да го разгради на прах. Твоето физическо тяло не е от Земята, то е от духовността отгоре. На Серафимите, Херувимите и Престолите принадлежи формата и облика на твоето физическо тяло. Не на земята, а на височайшите духовни сили принадлежи това твое физическо тяло. Земята може да го разруши, но да го построи - никога.

И по-нататък, вътре в това физическо тяло е затворено етерно тяло. Ще дойде ден, когато твоето физическо тяло ще бъде предоставено на Земята за разрушение. Тогава твоето етерно тяло ще се разтвори в широките простори на Космоса. Далечните космически пространства могат да разтворят, но не и отново да построят твоето етерно тяло. Само божествените духовни същества могат да го построят - съществата от йерархиите Сили, Власти, Господства. На тях си задължен за етерното си тяло. Със своето физическо тяло ти си съединен с физическите субстанции на Земята. Но това, което вътре в теб, преобразува тези субстанции в нещо съвсем различно от всичко, което физически присъства в обкръжението на физическото тяло. Твоето етерно тяло привежда в движение всичко, което е течено вътре в теб. Соковете в тяхната циркулация се намират под влиянието на твоето етерно тяло. Виж своята кръв! Властите, Силите и Господствата заставят течната кръв да циркулира в твоите жили. Ти си човек само във физическото тяло; в етерното тяло ти си още животно, макар и животно, инспирирано от втората йерархия. "

Това, което изложих тук в тези кратки слова, е било съдържание на разгърнати указания, давани от такива учители, в кратката светлина на очите на които ученикът е възприемал езика на небесата. И тогава вниманието му се насочвало към третия член на човешкото същество, който ние наричаме астрално тяло. И на него му ставало ясно, че астралното тяло съдържа импулс към дишане, към всичко, което пулсира като въздух вътре в това наше тяло. Така че е истина, че дълго време след като човек премине през вратата на смъртта, земната природа продължава сякаш да произвежда възмущения във въздушния елемент, - толкова силни, че ясновидският поглед може в течение на много години да наблюдава в атмосферните явления на Земята шумоленето на астралните тела на починалите. Въпреки това, Земята с нейната обкръжаваща сфера, по отношение на импулсите на астралното тяло, също не може да направи нищо друго, от това да ги разтвори. Защото те могат да бъдат отново създадени само от съществата на третата йерархия - Начала, Архангели и Ангели.

И тогава учителят казвал, - и неговите думи дълбоко прониквали в душата на ученика му: "Със своето физическо тяло, доколкото ти възприемаш в себе си минералното царство и го преработваш, ти

принадлежиш на Серафимите, Херувимите и Престолите. Доколкото ти имаш етерно тяло, си подобен на животното. Тук принадлежиш на духовете, които обозначаваме като втора йерархия - Господства, Сили, Власти. Доколкото ти живееш и се движиш в течния елемент, принадлежиш не на земята, а на тази йерархия. И доколкото ти живееш и се движиш във въздушния елемент, принадлежиш не на земята, а на йерархиите Начала, Архангели и Ангели".

Когато в необходимата степен ученикът е усвоявал всички тези неща, той повече не чувствал, че принадлежи на земята. Той чувствал сили, излизащи от неговите физическо, етерно и астрално тела, които го съединяват с йерархиите. Защото той е усещал, как чрез минералния свят той е съединен с първата йерархия, чрез водното на Земята - с втората йерархия, а чрез атмосферата - с третата. И на него му се откривало, че той е обитател на Земята изключително по причина на елемента топлина, който той носи в себе си. По такъв начин розенкройцерският ученик идвал до достигане на това, че топлината, физическата топлина вътре в него е същото това, което го прави човек на земята. И той все повече се научавал да усеща, как тясно са свързани топлината на душата и топлината на духа с физическата топлина. Човекът от последващите времена постепенно изгубил всякакво знание за това, как неговото физическо, етерно и астрално съдържание е свързано - чрез твърдите, течни и въздушни форми - с божественото. Но розенкройцерският ученик добре е знаел това; той е знаел, че това, което го е направило земен, съвсем не са били тези стихии, а елементът топлина. От момента в който ученикът на розенкройцерското учение възприемел тази тайна за връзката на топлината с целия му живот на Земята в качеството му на земен човек, той е знаел, как да съедини в себе си човешкото с духовното.

По-нататък, учениците, които идвали в тези скромни обители, където живеели такива розенкройцерски учители, отрано се подготвяли по такъв начин, който им се струвал често съвсем неуместен и в очите им изглеждал много чудноват. На тях им наемвали по един или друг начин – често уж случайно: вие трябва да търсите, къде вашата собствена духовна природа се свързва с духовния Космос. И ако ученикът е можел да побере указанията, за които ви говорих, той казвал на учителя: "Аз отнасям със себе си най-голямата утеха на Земята. Защото във вашата демонстрация на това, че земният човек има в топлината своята собствена стихия, вие ми показате възможността да обединя моята физическа природа с душата и духа. Твърдите кости, течащата кръв, въздушното дихание - нито в едно от тях аз не внасям своята душевна природа, а само в елемента топлина".

В тези дни ученикът напускал своя учител, отнасяйки със себе си безкраен свят и спокойствие. Неговото лице изразявало получената

велика утеха и този мирен облик постепенно раждал този мек и кротък поглед, в който е можел да звучи езикът на небесата. И така, ние намираме в тези минали времена, включително първата третина на XV столетие, дълбоки наставления по отношение на душата; но те са съвсем неизвестни в сравнение със събитията, за които разказва външната история. И все пак те са съществували и това са били наставления, които дълбоко са обхващали цялото човешко същество и са позволявали на човешката душа да съедини своята собствена природа със сферата на духовно-космическото.

Цялата тази духовна атмосфера изчезнала в хода на следващите столетия. В нашата цивилизация нея вече я няма. Външна, чужда на духа цивилизация се разпространила по страните, където някога е можело да се види цивилизация като описаната. По отношение на сцени, подобни на току що описаната, днес имаме само възпоминание, което може да бъде придобито само в духа, в астралното. И когато гледаме към миналите времена, които толкова често ни се показват като времена на мрак, а след това обърнем взор към нашето собствено време, дълбоко, страстно желание се ражда в нашите сърца. От духовните откровения, достъпни за човека от последната третина на XIX век, се ражда страстно желание отново да се говори с хората по духовен начин. Но за това е недостатъчно да се говори с абстрактни думи: да се говори духовно, значи да се ползват многобройни знаци и символи; нашият език би трябвало всеотдайно да се разшири. Такъв език, скъпи мои приятели, тази форма на речта, която трябва да се намери, за да могат духовните същества да говорят на съвременния човек, ни беше дадена в очерданията на Гьотеанума, който беше разрушен от огън преди година. Наистина, формите се строиха и моделираха за тази цел, - за да продължава в тях това, което се е говорило от катедрата в понятия. Затова в определен смисъл можем да кажем, че в Гьотеанума ние имаме нещо такова, което можеше да пробуди в съвсем нова форма възпоминание за миналото.

Когато ученикът преди посвещение е влизал в храма на Ефес, неговото внимание се насочвало към статуи, за които ви говорих в тези лекции и статуите му говорили на езика на сърцето такива думи: съедини се с космическия етер и ти ще видиш земното от етерните висини. Много ученици в Ефес съзерцавали по такъв начин земното от етерните висини. Но определен вид богове били завистливи. Столетие преди Мистерията на Голгота храбреци вече намирали начин да срещнат тази завист на боговете. Те намирали способ да възприемат това, което идвало към тях от древните святи времена на човешката история и то мощно е действало в човешкото развитие до момента на изгарянето на Ефес. Наистина, към това време то станало смътно и слабо, но продължавало още да действа даже в тази

отслабена форма. Ако нашият Гьотеанум беше построен до края, то при неговия вход от запад вашият поглед би падал върху изваяние, призоваващо човека да познае себе си в своята космическа природа, да познае себе си като същество, поставено между силите на Луцифер и Ариман, утвърждаващо Бога по средата, във вътрешното равновесие на своето същество. А когато вие гледахте формите на колоните и архитравите, тези форми говореха на езика, който беше продължение на езика, звучащ от катедрата в слова, изразяващи духовното в понятия. Звученето на думите се преливаше в пластично изваяните форми. А куполът на зданието беше изписан със сцени, които можеха да извикат пред душевния взор миналото от еволюцията на човечеството. Всеки, гледащ към този Гьотеанум с чувство и разбиране, можеше да намери в него възпоменание за Ефеския храм.

Но споменът става твърде болезнен. Защото по начин, не съвсем различен от този, който се паднал на Ефес в миналото, именно в този момент на развитието, когато Гьотеанума беше готов да стане носител на обновения духовен живот, в този момент беше хвърлен в него горящият факел.

Скъпи мои приятели, нашата болка е дълбока и неизразима. Но ние решихме да вървим напред, без да се слоим от сполетялата ни трагедия, за да продължим нашата дейност за духовния свят. Защото в дълбините на сърцата си можем да си кажем: когато се вглеждаме в пламъците, които се издигат над Ефес, ние виждаме вписани в пламъците думите: завист на боговете. Това е било време, когато човек е бил още несвободен и е трябвало да следва волята на добрите и лоши богове.

В наши дни хората са създадени за свобода. А година назад преди Нова година ние видяхме поглъщащият пламък. Огненото зарево се издигна към небето. Огнените езици, тъмно-сини и червено-жълти, си проправиха път в общото море на огъня. Те излизаха от металните инструменти в Гьотеанума; гигантското огнено море се озаряваше от многообразната игра на цветовете. И които се вгледаше в това море от пламъци с неговите цветни контури и цветни езици, той неволно прочиташе думите, - думи, които предизвикват болка в душата: завист на хората.

Това са думите, които звучат от епоха в епоха, тясно преплетени с най-дълбоки беди и нещастия. Във времето, когато човекът още е вдигал взор към боговете без да е свободен, но е имал за задача да стане свободен, това са били думи, означаващи за него най-дълбоко нещастие и тъга. Той е виждал записаното в пламъците: завист на боговете. И чрез нишките на духовното развитие нашата собствена беда е свързана с тези думи. Ние живеем в това време, когато човек

трябва да намери в себе си сила за свобода и сега ние виждаме записани в пламъците други слова: завист на хората. В Ефес има статуи на богове; тук в Гьотеанума - изваяние на Човека, изваяние на Представителя на човечеството, Христос Исус. Чрез Него, отъждествявайки се с Него в пълно смирение, ние мислехме да постигнем познание подобно на това, както някога, по път, вече съвсем непонятен за съвременното човечество, учениците в Ефес са достигали познания чрез Диана Ефеска.

Болката не намалява, когато се вглеждаме в светлината на историята в това, което новогодишната вечер ни донесе преди година. За последен път ми беше дадено да стоя на катедрата, построена в хармония с целия Гьотеанум, с намерението и целта да насоча погледа, духовния поглед на тогавашните слушатели към издигането от земните области в звездните светове, където са изразени волята и мъдростта, светлината на духовния Космос. Аз добре знаех: кръстниците присъстваха там в това време, - духовете на тези, които в средните векове са учили своите ученици по описания начин. И час след като беше произнесена последната дума, аз бях повикан със съобщението за пожара в Гьотеанума. При пожара ние прекарахме цялата тази новогодишна нощ.

Струва си да се произнесат тези думи и неизразими чувства се надигат в нашите сърца и души. Но когато в еволюцията на човечеството се случи така, че нещо свято за тази еволюция бива изтръгнато, то винаги само малцина са способни да се стегнат – след изчезването на материалното – и да продължат работа в същия дух, на който материалното е било посветено. И добре ще направим, както сме се събрали за годишнината от трагичната загуба на нашия Гьотеанум, ако си спомним, че трябва душевно да заемем правилна позиция по отношение на това събрание и да решим – всички и всеки – да носим напред към духа в авангарда на човешкото развитие това, което беше изразено в материална форма в Гьотеанума, който беше отстранен от физическия поглед с действие, сходно с действието на Херострат. Нашата болка и тъга се вкопчват в стария Гьотеанум. Но ние само тогава ще се удостоим с правото да построим този Гьотеанум, когато изпълним задачата, която ще стои пред нас, ако поемем днес тържествено обещание – приеме всеки от нас пред лицето на висшето, божественото, което носи в душата си, - вярно да пази в паметта си духовните импулси, получили своя външен израз в изгубения Гьотеанум. Гьотеанумът може и да ни е отнет, но духът на Гьотеанума, ако с цялата си искреност се придържа към него, никога не може да ни бъде отнет. Той толкова по-малко ще може да ни бъде отнет, ако в този тържествен час, който само малко отстои от момента преди година, когато пламъците похитиха любимия ни Гьотеанум, - ако в този тържествен час ние не само усетим

възобновяването на болката ни, но от болката да обещаем да останем верни на духа, който посветихме на нашия Гьотеанум, отдавайки на строителството му десетилетие труд. Ако това обещание се направи днес в пълна сериозност от дълбините на нашите сърца, ако съумеем да преобразим болката и мъката в стимул за действие, тогава ще съумеем да преобразим горестното събитие в благодеяние. Болката от това няма да премине, но тя ще ни помогне да намерим стимул към действие, действие в духа.

И така, поглеждайки към страшните езици на огъня, които ни изпълват с такава невъобразима скръб, ще почувстваме в същото време, че се посветихме с тържествена клетва на висшите Божествени сили, които присъстват в нас, ще почувстваме, как духовният пламък се разгаря в нашите сърца. И пламъкът в нашите сърца ще хвърли нова светлина и топлина върху всичко, което беше замислено и вложено в Гьотеанума, върху всичко, което сега решаваме да пренесем по-нататък в авангарда на човешкото развитие. Сега отново ще повторим и задълбочим думите, които тогава успех да ви кажа в Гьотеанума, почти в същия този момент преди година. В тази нощ аз казах приблизително следното: "Ние сме на прага на новата година, ние трябва да отидем по-нататък и да посрещнем настъпването на космическата нова година". Ако Гьотеанума още го имаше, бихме могли да повторим сега този призив. Но него вече го няма. Обаче същият този призив може да бъде произнесен отново и тази година, може би да бъде произнесен, вярвам, с удвоена сила, именно защото Гьотеанумът тук вече го няма. Да пренесем душата на Гьотеанума в новата космическа година, да се опитаме да въздигнем в новия Гьотеанум достоен паметник на предишния!

Нека нашите сърца бъдат привързани към стария Гьотеанум, който бяхме принудени да отстъпим на стихии. И нека нашите сърца да бъдат здраво привързани към духа и душата на този Гьотеанум. И с това тържествено обещание пред лицето на най-висшето и доброто в нас ние да водим нашия живот не само в новата година, но и в космическата нова година; ние ще встъпим в нея, готови за действие, поддържани и водени в душата и духа.

Скъпи мои приятели, вие ме слушахте, възстановявайки в паметта си стария Гьотеанум. Вие живеете в спомена за този стар Гьотеанум. Хайде сега да станем в знак на това, което ще си обещаем, че ще продължим да работим в духа на Гьотеанума, като се обвърнем към най-добрите и висши сили вътре в нас. Да бъде! Амин!

И ще отстояваме това наше тържествено обещание, ще му бъдем верни, докато ни стигнат силите, ще насочим към него волята си, - защото нашата воля е това, което обединява нашите човешки души с

душите на боговете. Ще останем верни на духа, в когото в определен момент от живота си за първи път сме се обърнали към духовната наука на Гьотеанума. Това означава да спазим обещанието, което дадохме.

ЛЕКЦИЯ ДЕВЕТА

Дорнах, 1 януари 1924 г.

Събрахме се днес за последен път на нашите събрания, които трябва да дадат мощен, значителен импулс на антропософското движение. Затова, позволете ми така да построя последната лекция, че тя, от една страна, вътрешно да съответства на общата перспектива, дадена от лекционният курс, а от друга, така да се каже, с емоционалната си страна да бъде ориентирана към бъдещето на антропософията.

Когато днес гледаме света, то пред нашия поглед застават множество разрушителни сили, които действат вече в продължение на редица години; те действат така, че можем да се досещаме, към каква пропаст се пързала западната цивилизация. Но ми се иска да кажа следното: когато гледаме към хората, които във външния живот осъществяват духовното ръководство в различните и области, забелязваме, че тези хора масово са потопени в дълбок сън. Възможно е, до неотдавна мнозинството от тях да мислило така: чак до XIX век човечеството в своите възгледи и представи е било по детски примитивно. След това в най-различни сфери на живота дойде най-новата наука и тя се култивира там в качеството си на вечна истина.

Хората от този вид са чудовищно високомерни, обаче не го знаят. Но в съвременното човечество в противовес на това понякога се ражда подозрение, че работата съвсем не стои така, както я представя мнозинството.

Преди някое време изнесох лекции в Германия (тези лекции бяха организирани от бюрото на Волф), привлекли такова множество слушатели, че някои вече отбелязаха, че антропософията се оказва търсена. Сред многото нелепо звучащи враждебни гласове се оказа един, който, макар и изказвайки се не по-умно от другите, въпреки това издаваше някакво характерно предчувствие. То беше отбелязано във вестникарска бележка, посветена на лекциите, която прочетох в Берлин. Ето какво произнесе вестникарският глас: в лекциите се обръща внимание върху това, че нещо става не само на земята, но и в целия Космос (цитирам бележката приблизително). И това призовава хората към някаква различна духовност, от предишната. Сега така наречените космически сили (а не просто земните импулси) нещо искат от човека. И това е нещо като космическа революция, резултат на която ще стане именно стремежът към нова духовност.

Този глас е действително забележителен, защото истината е в следното. В течение на тези дни аз обосновавах от различни гледни точки, че импулсът, съобщаван от излизащата от Дорнах духовност,

се поражда не от земята, а от духовния свят. Тук ние трябва да развием способност да следваме импулсите от духовния свят. Затова говорих по време на това Рождественско събрание за разнообразни импулси, присъстващи в развитието, - говорих за тях, за да могат сърцата да възприемат тези духовни импулси, които се вливат в земния свят, но които е невъзможно да бъдат възприети от самия земен свят. Защото всичко правилно, което по-рано донасяше земният свят, израстваше от духовния свят. И ако искаме да направим нещо полезно, плодотворно за земния свят, трябва да вземем импулса за това от духовния свят. Скъпи мои приятели, това ни предизвиква да кажем: вдъхновението, което получихме на тези събрания за внасянето му в по-нататъшната ни дейност, следва да съединим с голяма отговорност.

Дайте да посветим няколко минути на тази велика отговорност, която ни се пада от участието в тези събрания. В последните десетилетия духовните наблюдения над някои личности предизвикаха горчиво предчувствие относно близката съдба на земното човечество. Беше възможно в духа сякаш да се минава край тези хора, наблюдавайки, как те в съня оставят своето физическо и етерно тяло и пребивават със своя аз и астрално тяло в духовния свят. В последните десетилетия по време на сън азът и астралното тяло на човека странстваха; новият опит свидетелства за тежката отговорност на този, който знае за тези неща. Душите, които са напуснали своето физическо и етерно тяло по време на сън, от заспиването до пробуждането, - тези души, както беше видно, впоследствие по-често се оказваха пред Пазача на прага.

Този Пазач на прага – прагът на духовния свят – е застава пред човешкото съзнание по време на развитието на човечеството по най-разнообразни начини. Най-важните неща в древността са се съобщавали под формата на митове и легенди, а не като историческо предание; така, многочислените митове и легенди са изобразявали именно това, как в древните времена една или друга личност се е срещала с Пазача на прага и е получавала от него наставления по повод на това, по какъв начин тя трябва да навлезе в духовния свят и как да се върне оттам във физическия свят. Защото правилното навлизане в духовния свят винаги трябва да е съпътствано с възможност за връщане във всеки един момент във физическия свят и след това да се стъпва в него здраво на краката, както е свойствено на практичния и разсъдлив човек, а не на замечания мистик.

Подобни наставления са очаквали от Пазача на прага в продължение на всичките хилядолетни стремежи на човека към духовния свят. Но започвайки от последната третина на XIX век крайно рядко е можело да бъде видян човек, който е достигал Пазача на прага в будно състояние. В наше време, когато на цялото

човечество исторически е наложено задължението в каквато и да е форма да отиде до Пазача на прага, толкова повече могат да се намерят при пътешествията из духовния свят, как при Пазача на прага идват именно спящи души – под формата на аз и астрално тяло. Ето изпълнената със смисъл картина, която може да се наблюдава днес: сериозният Пазач на прага, около който са се събрали групи спящи човешки души, които нямат сили да дойдат при него в будно състояние и затова идват при него по време на сън.

След съзерцанието на разиграващата се там сцена стигаш до мисълта, която е свързана именно със зараждането на великата отговорност. Тези души, които достигат по такъв начин, в спящо състояние Пазача на прага, изискват достъп до духовния свят, преход през прага, в състояние на сън. В будно състояние това става неосъзнато или подсъзнателно. И в многобройни случаи се чува гласът на този сериозен Пазач на прага: "Ти не можеш да получиш достъп до духовния свят. Ти трябва да се върнеш назад." Защото ако Пазачът на прага предостави безпрепятствен достъп в духовния свят на такива души, те биха преминали прага и биха встъпили в духовния свят с понятията, с които ги е снабдила съвременната цивилизация, съвременното училище, съвременното възпитание, - с тези понятия и идеи, с които човек сега е принуден да живее, като започне от шестгодишна възраст и, всъщност, чак до края на дните си.

Тези понятия и идеи притежават тази особеност: ако човек встъпи с тях в духовния свят (подобно на това, как той е извършвал с тях своето развитие, израстването си в съвременната цивилизация и училище), той ще се окаже парализиран по отношение на душата си. И връщането му във физическия свят ще стане тогава в мисловна и идейна пустота. Ако Пазачът на прага не отблъскваше по най-строг начин душите на твърде много съвременни хора и допуснеше тези души в духовния свят, то тогава те, при връщането си обратно в будно състояние, биха изпитали такова чувство: аз не съм в състояние да мисля, моите мисли нямат съприкосновение с мозъка, аз съм принуден да живея без мисли. Със света на абстрактните идеи, който човек привързва към всичко в действителния живот може да се влезе в духовния свят, но да се излезе оттам е невъзможно. И когато видиш тази сцена, която много души днес действително преживяват на сън, тогава си казваш: о, само ако можех да оградя тези души от изпитанията при умирането на всичко това, което те преживяват на сън! Защото ако това състояние пред лицето на Пазача на прага би продължило достатъчно дълго, - тоест ако човешката цивилизация дълго би пребивавала в това, което днес се изучава в училищата и го пренасят в качеството му на предания през цивилизацията, то тогава животът би възникнал от сънното състояние. Човешките души биха влизали през вратата на смъртта в духовния свят, но вече не биха

могли да пренесат в следващия земен живот силата на идеите. Защото с днешните мисли може да се влезе в духовния свят, но с тях не може отново да се излезе. Отново да се излезе може само изпитвайки парализа на душата.

Обърнете внимание върху това, че съвременната цивилизация може да бъде обоснована с помощта на тази форма на духовен живот, която се култивира вече толкова дълго, но животът няма да приеме подобна обосновка. Тази цивилизация може да просъществува още някое време. Душите нищо няма да знаят за Пазача на прага по време на будност, а по време на сън те ще бъдат отхвърлени от този Пазач, за да не се парализират; и в края на краищата в бъдеще ще се появи на света такъв вид хора, който няма да могат да приложат в земния си живот никакви идеи, така че мисленето, животът в идеите, ще изчезнат от лицето на Земята. Земята ще се окаже заселена от болен вид хора, притежаващи само инстинкти. Развитието на човечеството ще се окаже във властта на лоши чувства и емоции, лишени от водещата сила на идеите. Да, печалната картина, заставаща пред духовния поглед на наблюдателя не е само образ на души, стоящи пред Пазача на прага, на които е забранен входа в духовния свят - тази картина има и друг аспект.

Ако вземем човешко същество, което има своите корени не в западната, а в източната цивилизация, и въввлечем това същество в охарактеризираното по-горе пътуване, при което ние наблюдаваме пред Пазача на прага души на спящи хора, - ако постъпим така, тогава в духа ще чуем словата на това същество, хвърлени като страшен упрек към западната цивилизация: вижте, ако така ще продължава занапред, то ще настъпи време, когато сега живеещите хора ще се появят на Земята в нови инкарнации - но Земята вече ще е стигнала до варварско състояние. Хората ще живеят без идеи, чисто инстинктивен живот. Ето какво ви чака, защото вие отпаднахте от древната духовност на Изтока.

Именно такава представа за духовния свят, каквато ви описах, свидетелства за великата отговорност за това, което се явява задача на човека. Дорнах трябва да стане мястото, където на всички желаещи се съобщава за всички значителни и непосредствени преживявания в духовния свят. Тук трябва да възникне толкова мощен духовен център, в който да се разсъждава не просто за някакви слабички духовни искрици (използвайки при това изкуствения език на диалектиката или съвременната емпирична наука), а открито да се говори за това, какво става в духовния свят в светлината на историческото развитие и какви духовни импулси се намесват в природното битие и подчиняват природата. Ако Дорнах изпълни задачата си, то там ще може да се чуе за действителни преживявания, за реални сили, за същества от духовния свят. Тук

трябва да работи висшата школа на духовната наука. И отсега ние нямаме право да отстъпваме пред претенциите на днешната "научност", която води хората до Пазача на прага в състояние на сън, както ви показах това. Трябва в Дорнах човек да получи такава духовна сила, че да може лице в лице да се среща с духовния свят и да придобива опит там.

Тук не трябва да произнасяме диалектически тиради за непълноценността на теориите на съвременната наука: ние се съсредоточихме върху това, в какво положение пред Пазача на прага се оказва човек благодарение на тези теории и използването им в обикновеното училище. Ако по време на тези събрания приемем всичко казано сериозно (имайки в предвид собствената си душа), то тогава тази рождественска среща ще стане за нашите души този мощен импулс, който е необходим за това, за да могат хората в следващото си въплъщение действително да се срещнат с Пазача на прага. Това означава, че и цивилизацията като такава ще съумее да се представи тогава пред Пазача на прага.

Сравнете съвременната цивилизация с цивилизациите от миналото. Във всички предшествващи цивилизации е имало идеи и понятия, които поначало са се издигали в свръхсетивния свят, към боговете, - в този свят, където се е извършвало творчество и са произлизали еманациите. А след това, с помощта на тези понятия, които били адресирани до боговете, е можело да се съзерцава земният свят, - за да се разбира също и той посредством понятията и идеите от божествено качество. Ако човек, снабден с идеи, които са били образувани в съответствие със света на боговете, се окажел пред Пазача на прага, то Пазачът му казвал: "Можеш да минеш, защото ти пренасяш в свръхсетивния свят това, което е било вече ориентирано към него по време на твоя земен живот във физическо тяло. При връщане във физически-сетивния свят на теб ще ти останат достатъчно сили, за да не се окажеш парализиран от зрелищата в свръхсетивния свят. " – Сега човек развива такива понятия и идеи, които той, следвайки духа на времето, може да приложи само във физически-сетивния свят. Тези понятия и идеи работят в цялата област на мерките и теглилките и т. н., но са безсилни в света на боговете. Те не притежават божествено достойнство, божествена ценност. Затова за душите, които вече изцяло са подчинени на идеите на материализма, лишени от божествена ценност и божествено достойнство, когато тези души в спящо състояние преминават пред Пазача на прага, гръмка звучат думите: "Не пристъпвай прага! Ти злоупотреби със своите идеи заради сетивния свят. Затова ти трябва да останеш с тях в сетивния свят. Ако не искаш да се окажеш душевно парализиран, ти не трябва да влизаш с тях в света на боговете. "

Виждате ли, подобни неща трябва да се говорят не за да се

съобщават празни сведения: те трябва да се казват за да пронизват, да пропиват душата, като и предават това правилно настроение, което вие трябва да отнесете от това толкова важно Рождественско събрание на Антропософското общество. Защото най-важно от всичко това, което ще отнесем оттук, това е настроението по отношение на духовния свят, което води след себе си увереността в това, че Дорнах ще стане средоточие на духовното познание.

Затова особено радостно беше да слушаме днес сутринта това, което говори за медицината, която следва да култивираме тук, в Дорнах, доктор Целманс*: повече не трябва да строим мостове между областта на обикновената наука и тази дисциплина, която следва да основем тук, в Дорнах. На наша антропософска почва може да израсте някакво медицинско знание; но ако ние честолюбиво заявим във връзка с това знание, че, тъй да се каже, нашите разработки отговарят на съвременните клинични изисквания, то ние никога няма да стигнем определената цел, защото тогава хората ще кажат: "Е, да, ето ново лекарствено средство. " Ще излезе, че и ние създаваме нови лекарствени средства. */*Ф. В. Целманс ван Емихофен (1893-1961) - доктор по медицина, холандски лекар и писател; написал "Рудолф Щайнер. Биография", Щутгарт, 1961 г./*

Фактически думата е, че в антропософския живот се включва такава област от жизнената практика, като медицината. Струва ми се, че аз днес правилно разбрах мисълта на доктор Целманс. Защото той се изказа именно в този дух, като каза следното: този, който е станал днес лекар, заявява: "Аз станах именно лекар", но се стреми към импулсите от някаква нова област на света. В бъдеще, очевидно, с медицината в Дорнах ще стане същото, както и с ред други клонове на антропософската дейност, пребиваващи все още в лоното на антропософията: ние с госпожа доктор Вегман*, моя помощница, сега разработваме медицинска система на основата на антропософията, - система, от която човечеството се нуждае и която скоро ще се появи. Също имам намерение в най-близко бъдеще да установя най-тесни контакти на Гьотеанума с клинично-терапевтичния институт в Арлесхайм, чиято дейност се оказа толкова благотворна и процъфтяваща, а по-нататък ще получи действителна антропософска ориентация. Това също е цел и на г-жа доктор Вегман. */*Ита Вегман (1876-1943) - доктор по медицина и практикуващ лекар в Цюрих до основаването от нея в 1921 г. на Клинично-терапевтичния институт (сега клиника Ита Вегман) в Арлесхайм. От Рождество на 1923 г. до 1935 г. – секретар на Ръководството на Всеобщото антропософско общество и ръководител на медицинската секция на Свободната висша школа. През 1924/25 г. лекуващ лекар на Рудолф Щайнер и съавтор на "За разширение на лечебното изкуство според духовно-научните познания" (GA, том 27)/*

Но доктор Целманс показва само в една област това, което трябва да се развие също и във всички области на антропософската дейност;

именно такава задача трябва да постави пред себе си управата на Дорнах. В бъдеще ще има яснота по отношение на това, как в действителност стоят нещата. Тогава няма да казват: "Ще дадем на хората евритмията; ако те нищо не знаят за антропософията, ще видят първо евритмията и тя ще им хареса. А впоследствие, като узнаят, че зад евритмията стои антропософията, те ще приемат също и нея." Друг случай: понякога казват, че първо трябва да се демонстрира на практика действието на лекарствените средства, че трябва да се покаже на хората, че тези средства всъщност са истински лекарства и тогава хората ще ги купят. А после, по-късно, хората узнават, че зад тези лекарства стои антропософията и те ще дойдат също и при антропософията.

Ние трябва да намерим в себе си мъжество и да признаем за лъжлив такъв начин на действие. Само ако почувстваме отвращение към този начин на действие, антропософията ще си прокара път в света. Именно стремежът към истината трябва да отстояваме в бъдеще в Дорнах, - да го отстояваме без фанатизъм, а на основата на честна, непосредствена любов към истината. Може би, като преминем през това, ще започнем да служим на доброто там, където в последните години са вършени само тежки грехове.

Завършваме нашите събрания, които доведоха до създаването на Всеобщото антропософско общество, с тези сериозни размисления. Но аз мисля, че не следва да се изпада в песимизъм заради това, което е станало тук на Рождество. Макар и ежедневно да минаваме край печалните руини на Гьотеанума, в душата, мисля на всеки, който се изкачи на хълма, където стават събранията, става същото това, за което ставаше дума, това, което беше прието с приятелски сърца и поражда такава мисъл: подобно на езиците на духовния пламък, от възродения Гьотеанум ще се създаде истинския духовен живот - като благословение за бъдещото човечество; той ще възникне благодарение на нашето усърдие, на нашата самоотверженост. И колкото по-мъжествено се заемем с антропософската дейност след като си заминем оттук, толкова по-добре, значи сме вникнали в това, което в тези дни се носеше над нашите събрания като пълен с надежда духовен стремеж. Защото същата сцена, която ви изобразих и която може така често да се види, - човек от епохата на упадък, спящ пред Пазача на прага, - няма никакво отношение към кръга на напредналите антропософи. Този кръг се нуждае само от такъв призив: за възприемане на гласове от страната на духовете ти трябва да развиеш в себе си силно мъжество, за да се представиш пред тези гласове, - нали си започнал да се пробуждаш. Мъжеството ще те държи буден; загубата на мъжество ще те потопи в сън.

Призив за мъжество и след това за бодърстване – ето какво е необходимо на антропософите в условията на съвременната

цивилизация. Неантропософите чуват следното: "Оставайки извън пределите на страната на духовете, ти пренебрегна идеите заради земното, ти не събра идеи, притежаващи божествена ценност и божествено достойнство Затова при връщането във физически-сетивния свят ти ще бъдеш парализиран. " – А на антропософските души ще бъде казано: "Нужно е само да се изпита вашето мъжество в признанието на това същество, чиито глас можете да възприемете благодарение на определена душевна и сърдечна склонност".

Скъпи мои приятели, вчера беше годишнината от деня, в който ние се взирахме в огнените езици поглъщащи стария Гьотеанум. Но тези пламъци не можаха да попречат на работата ни през изминалата година. Затова още днес ние се надяваме, че физическият Гьотеанум ще стане външен символ на нашия духовен Гьотеанум, - на тази идея, която ние сега ще понесем в света .

Ние положихме тук основен камък, крайгълен камък. Върху този камък ще бъде издигнато здание, камъните за което ще бъдат резултатите от работата на членовете на нашите групи, пръснати по света. Ако в духа ние погледнем сега към тези резултати, то ще разберем отговорността, за която говорих днес. Тази отговорност е по отношение на съвременния човек: той стои пред Пазача на прага и на него му е забранено да навлезе в духовния свят .

Нищо освен дълбока тъга и болка във връзка с това, което стана преди година, не бихме могли да изпитваме. Но да си спомним и за това, че всичко значително в света се е родило от страданието. Затова, скъпи мои приятели, нека нашето страдание се преобрази и от него възникне - чрез вашата работа - мощно, носещо светлина Антропософско общество.

За тази цел дайте да се задълбочим в думите, с които започнах и с които искам да завърша тези рождественски събрания. Празникът Рождество трябва да стане за нас не просто начало на годината, а начало на всемирен поврат на времената; хайде да го посветим на нашата

*Душа човешка!
Ти живееш в крайниците,
Които те носят през пространството
В същността на Духовния океан.
Упражнявай **духовна памет**
В душевните глъбини,
Където в управляващата Воля
На Създателя на светове
Твоят собствен Аз
Пребивава
В Божествения Аз,*

*И ти наистина **ще живееш**
В мировото Същество на Човека
Защото Духът Отец владее висините
Раждайки Битие в дълбините на света.*

*Серафими, Херувими, Престоли,
Нека от висините прозвъни това,
Кое то отеква в дълбините*

А то е:

EX DEO NASCIMUR (ОТ БОГА СЕ РАЖДАМЕ).

*Елементалните Духове чуват това
На Изток, на Запад, на Север, на Юг;
Хората нека го чуят.*

Душа човешка!

*Ти живееш в биенето на сърцето и белите дробове,
Кое то чрез ритъма на Времето
Те води към усет за собствената ти душевна същност:*

*Упражнявай **духовна будност***

*В равновесие на душата,
Където вълнуващите се деяния
На мировото ставане
Твоят собствен Аз
Със световния Аз
Съединяват.*

*И наистина **ще чувстваш***

Душевното тъкане на Човека.

*. Защото Христовата Воля владее околния свят
В мировите ритми благославяйки душите*

*Господства, Сили, Власти,
Нека се запали от Изток това,
Кое то на Запад е добило форма;*

А то е:

IN CHRISTO MORIMUR (В ХРИСТОС УМИРАМЕ).

*Елементалните Духове чуват това
На Изток, на Запад, на Север, на Юг;
Хората нека го чуят.*

Душа човешка!

*Ти живееш в главата спокойна,
Която за теб от основите на вечността
Световните мисли открива:*

Упражнявай **духовно виждане**
В покоя на мислите,
Където вечните цели на боговете
Пращат
Светлината на мировото битие
На твоя собствен Аз
За свободната ти воля.
И ти наистина **ще мислиш**
В духовните основи на човека.
Защото Мировите Мисли владеят Духа,
В Битието на Света молейки за Светлина.

Архаи, Архангели, Ангели,
Нека от дълбините да измолите,
Коего във висините да бъде чутото.

А то е:

*PER SPIRITUM SANCTUM REVIVISCIMUS (В СВЕТИЯ ДУХ
ВЪЗКРЪСВАМЕ).*

Елементалните Духове чуват това
На Изток, на Запад, на Север, на Юг;
Хората нека го чуят.

В поврата на Времената
Навлезе Мировият Дух на Светлината
В потока на земното битие,
Мрака на нощта
Беше преодолян,
Ясната светлина на деня
Засия в човешките души.
Светлина,
Която сгрява
Простите сърца на овчарите:
Светлина,
Която просветлява
Мъдрите глави на царете.
Божествена Светлина
Христос – Слънце,
Съгерей нашите сърца;
Просветли нашите глави
За да бъде добро,
Коего искаме
От сърцата си да основем
От главите си да направляваме

*В съзнателна
Воля Просвети*

И така, скъпи мои приятели, дайте да излезем оттук със сърца, изпълнени с топлина. В тези сърца тук беше утвърден крайъгълния камък на Антропософското общество; така ще понесем тази сърдечна топлина в света и ще посветим усърдната и дейност на оздравяването на света. Вашият ум е просветлен от целта, която сега всички искате да постигнете; това ще ви помогне. Дайте да приемем това днес с цялото си усърдие. И ще видим, че ако сме достойни, ще бъдем под щастлива звезда. Скъпи мои приятели, следвайте тази щастлива звезда и ще видите, къде ще ни отведат боговете, с помощта на светлината от тази звезда.

*Божествена Светлина
Христос – Слънце,
Съгрей нашите сърца;
Просветли нашите глави*

Автор на превода от немски на руски – неизвестен

Превод на обновената древна сентенция от мистериите "Познай себе си" в края на девета лекция от немски на български Димо Даскалов

Превод от руски на български Евгени Мангуров 31.12.2012 г. гр.Варна